

”Mä sanosin niin, että mitä se vaikuttaa?”

Ilmastonmuutoksen merkitys elämys- ja luontomatkailuyrittäjien
elämässä Pohjois-Suomen matkailualueella

Pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
Kulttuuriantropologia
Kevät 2020
Sara Tapaninen

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	4
1.2 Arktisen matkailun tutkimus	5
1.3 Ilmastomuutos, matkailu ja antropologia	7
1.4 Tutkimusprosessi	9
2 Ihmisen ja ympäristön välisen suhteen tutkimus	12
2.1 Poliittinen ekologia.....	12
2.2 Ilmastomuutos ja vallan puhetavat	14
2.3 Sopeutuminen, sietokyky ja haavoittuvuus	16
3. Menetelmät ja aineisto	22
3.2 Haastattelut	22
3.1 Aistietnografia ja osallistuva havainnointi	25
3.3 Puhetavat aineiston analyysin keskiössä	28
4. Matkailuyrittäjien puhetavat ilmastomuutoksesta	30
4.1 Ilmastomuutos totta vai ei? – Ilmastoskeptinen puhetapa ..	31
4.2 Ilmastomuutos sään ilmiönä.....	
– Ilmaston lämpenemisen puhetapa.....	35
4.3 Ilmastomuutos uhkana toiminnalle	
– Ekologinen liiketoimintaa painottava puhetapa	39
5. Kestävä kehitys matkailuyrittäjien elämässä	44
5.1 Kestävä kehitys matkailuyrittäjien puheessa	45
5.2 Kestävyys matkailuyrittäjien toiminnassa.....	50
6. Lapin matkailu ja ilmastomuutos	57
6.1 Kasvu ja kestävä matkailu	58
6.2 Ilmastomuutoksen uhat Lapin matkailulle	62
6.3 Ilmastomuutoksen mahdollisuudet Lapin matkailulle	66
7. Johtopäätökset	69
Ilmastomuutos matkailuyrittäjien puheessa ja toiminnassa	69
Lapin matkailun tulevaisuus.....	74
Lopuksi	76
Lähteet	78
Tutkimusaineisto.....	78
Tutkimuskirjallisuus	78
Painamattomat lähteet.....	78
Painetut lähteet.....	79
Liitteet	92
Liite 1: Matkailuyrittäjien haastattelupohja	92
Liite 2: Matkailun asiantuntijoiden haastattelupohja	93
Liite 3: Osallistujien suostumuslomake	94

1. Johdanto

Ilmastonmuutos ja sen vaikutus ihmisten elämään on ollut yksi 2000-luvun suurimmista puheenaiheista. Ilmiö on herättänyt paljon julkista keskustelua sekä puolesta että vastaan. Ilmastonmuutos on jatkuvasti tiedotusvälineissä, joissa sitä on kuvattu esimerkiksi yhtenä vuosisadan suurimmista haasteista. Syksyllä 2018 ilmastonmuutos nousi otsikoihin, kun hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli IPCC eli The Intergovernmental Panel on Climate Change julkaisi uuden ilmastoraporttinsa. IPCC on yksi YK:n elimistä ja sen raportit ohjaavat kansainvälistä ilmastopolitiikkaa. Raportin pääargumentti oli, että maapallon lämpeneminen pitäisi saada loppumaan 1,5 celsiusasteeseen. (Allen ym 2018.) Ilmastonmuuton muutos on siis ajankohtainen aihe ja se koskettaa erityisesti matkailua luoden sille uusia mahdollisuuksia ja haasteita. Esimerkiksi Yle uutisoi ilmastonmuutoksen olevan yksi suurimmista trendeistä, mikä tulee vaikuttamaan Lapin matkailuun tulevaisuudessa. Sen vaikutus näkyi esimerkiksi vuodenaikoihin liittyvän epävarmuutena. Toisaalta uutinen nosti esiin myös sen, kuinka ilmaston lämpenemisen seurauksena Lapin viileämpi sää voi olla matkailun valttikortti. (Heikinmatti & Mehtonen 2019.)

Halusin keskittyä tutkimuksessani siihen, kuinka ilmastonmuutos vaikuttaa Lapin matkailuun, joka hyvin riippuvainen talvisesongistaan. Matkailu on myös yksi tärkeimmistä elinkeinoista Lapissa. Tarkastelen tutkimuksessani ilmastonmuutoksen vaikutusta luonto- ja elämysmatkailuun keskittyvien matkailuyrittäjien toiminnassa. Matkailu on erityisen herkkä ilmastonmuutoksen vaikutuksille, sillä monien matkailukohteiden viehättävyys on riippuvainen ympäristön tilasta ja vallitsevasta säästä (Hall 2005:9). Matkailu on toisaalta tunnistettu myös yhtenä mahdollisena hyötyjänä ilmastonmuutoksesta, koska ilmastonmuutoksen myötä pääsy joihinkin matkailukohteisiin helpottuu ja matkailulle suotuisat vuodenaajat pitenevät (Hall & Saarinen 2010:1). Varsinkin tutkimuksessani oleva luontopainotteinen matkailu on altis ilmastonmuutoksen eri ilmenemismuodoille, sillä se on erityisen riippuvainen ympäröivästä luonnosta ja eläimistöä (Hall & Higham 2005:305).

Tutkimuksessa käyttämäni termi ilmastonmuutos perustuu pääasiassa AMAP:in (eng. *The Arctic Monitoring and Assessment Programme*) eli arktisen alueen seuranta- ja arviointijärjestelmän ja IPCC:n tekemiin arvioihin ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksesta arktiseen ilmastoon. Arktisen ilmaston vaikutusten arvioinnin eli ACIA:n (eng. *Arctic Climate Impact Assessmentin*) mukaan maapallon keskilämpötilan muutoksiin ovat monesti vaikuttaneet erilaiset luonnolliset syyt. Ilmastoraportin mukaan nykyisen ilmastonmuutoksen voimakkuus ja nopeus on kuitenkin todistanut, että nykyisen ilmastonmuutoksen syntymiseen on vaikuttanut merkittävästi myös ihmisen toiminta, varsinkin ihmisen toiminnasta syntyneet hiilidioksidi- ja kasvihuonekaasupäästöt. (ACIA 2005.) Vuonna 2019 IPCC julkaisi erikoisraportin koskien ilmastonmuutoksen vaikutusta maapallon meriin, lumeen ja jäähän. Raportin mukaan ilmaston lämpenemisen vaikutuksesta maapallon jäätiköt ja ikeiroudan peittämät alueet ovat pienentyneet. Jäätiköiden sulamisen seurauksena merenpinta on noussut ja myös valtamerien lämpötila on kohonnut. Arktisen alueen keskilämpötila on noussut melkein kaksinkertaisella nopeudella verrattuna muuhun maailmaan. Ilmastonmuutoksen vaikutus on erityisen merkittävää arktisella alueella, johon Suomi myös kuuluu. (Meredith ym 2019.)

Tutkimukseni kuuluu ympäristöantropologian piiriin, jossa tutkimuksen keskiössä on ihmisen ja ympäristön välinen suhde. Ympäristöantropologian alle mahtuu useita eri teoriasuuntauksia, kuten poliittinen ekologia ja kulttuuriekologia. Omassa työssäni olen käyttänyt erityisesti poliittista ekologia ja sen käsitteitä. Yksi poliittisen ekologian osa-alue on ilmastonmuutoksen antropologia, joka tutkii sitä, miten ihmiset suhtautuvat ja reagoivat ilmastonmuutokseen. Se tutkii myös, kuinka ilmastonmuutoksesta puhutaan ja, kuinka eri ilmastonmuutosdiskurssit vaikuttavat ihmisten tapaan käsitellä ilmastonmuutosta. (Brondizio ym 2017:10-21.) Haluan omalla tutkimuksellani tuoda esiin antropologisen näkökulman matkailun ja ilmastonmuutoksen väliseen tutkimukseen. Uskon, että antropologia tarjoaa hedelmällisen maaperän tutkia matkailuyrittäjien näkemyksiä ilmastonmuutoksesta, koska sen avulla voidaan saada syvällistä ja monipuolista tietoa ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä. Tutkimukseni keskiössä ovat varsinkin diskurssin,

sopeutumisen, sietokyvyn ja haavoittuvaisuuden käsitteet, joita käsittelen tarkemmin tutkimukseni teoriaosiossa.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tarkoitukseni on tutkia sitä, kuinka ilmastonmuutos vaikuttaa Lapin matkailuyrittäjien toimintaan ja miten ilmastonmuutoksesta ja sen tuomista muutoksista puhutaan. Halusin ottaa diskurssianalyysin – julkisten puhetapojen analyysin osaksi työhöni (kts. Pietikäinen & Mäntynen 2013), koska se kuinka ilmastonmuutoksesta puhutaan vaikuttaa siihen, kuinka siihen reagoidaan. Olen rajannut tutkimukseni kohteeksi Pohjois-Suomen, ja keskityn erityisesti pieneen Lapissa sijaitsevaan matkailualueeseen. Tutkimukseeni osallistui kolme eri luonto- ja elämysmatkailuyritystä, jotka olivat kaikki pienyrityksiä. Tutkimuksessani olevat matkailuyritykset keskittyvät luonto- ja elämysmatkailuun, ja talvisesongilla oli merkittävä rooli heidän työssään. Olen halunnut keskittyä työssäni juuri pienyrityksiin, koska ilmastonmuutos uhkaa heidän elinkeinoaan huomattavasti ja koen, että heidän äänensä on jäänyt kuulumattomiin, koska matkailun tutkimuksessa on monesti keskitytty isojen matkailukeskusten toimintaan. Lisäksi useissa matkailua koskevissa tutkimuksissa käytetään kvantitatiivisia menetelmiä, minkä takia matkailuyrittäjät jäävät usein kasvottomaksi massaksi. Tutkimuksellani haluan tuoda esiin erityisesti paikallisten matkailuyrittäjien äänen osaksi matkailun tutkimusta

Tutkimukseeni osallistui myös kaksi akateemista matkailuasiantuntijaa, jotka tarjoavat toisenlaisen näkökulman siihen, kuinka suureksi uhaksi ilmastonmuutos koetaan Lapin matkailussa. Matkailuyrittäjien ja matkailun asiantuntijoiden näkökulmien mukaan ottaminen, tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ilmastonmuutoksen merkitystä Lapin matkailussa sekä käytännön tasolla yrittäjien elämässä että yleisemmällä tasolla. Tutkimuskysymykseni olen jakanut kahteen eri kategoriaan. Ensimmäinen kategoria pitää sisällään matkailuyrittäjiä koskevat kysymykset:

1. Miten matkailuyrittäjät puhuvat ilmastonmuutoksesta? Koetaanko ilmastonmuutos uhkana toiminnalle?

2. Onko matkailuyrittäjillä ilmastonmuutokseen sopeutumisstrategioita käytössä tai kehitteillä?
3. Miten matkailuyrittäjät määrittelevät toimintansa kestävyys?
4. Minkälaisia kestävä kehityksen mukaisia toimintatapoja heillä on käytössään? Miten matkailuyrittäjien mielestä matkailua pitäisi kehittää kestävämmäksi?

Toinen kategoria pitää sisällään matkailun asiantuntijoita koskevat tutkimuskysymykset:

1. Miten asiantuntijat näkevät matkailun tulevaisuuden Lapissa? Mitkä ovat Lapin matkailun suurimmat kehityslinjat ja uhat?
2. Miten matkailun asiantuntijat puhuvat ilmastonmuutoksen vaikutuksesta Lapin matkailuun?

Tutkimukseni päämääränä on tutkia ennen kaikkea sitä, kuinka matkailun pienyrittäjät puhuvat ja suhtautuvat ilmastonmuutokseen ja sen tuomiin muutokseen. Matkailun asiantuntijat auttavat asettamaan ilmastonmuutoksen tuomat vaikutukset laajempaan Lapin matkailun kontekstiin. Tutkimukseni soveltavana päämääränä on tuoda esiin uusia näkökulmia ilmastonmuutoksen ja matkailun väliseen keskusteluun ja tarjota pienmatkailuyrittäjille uusia työkaluja ilmastonmuutoksen käsittelyyn.

1.2 Arktisen matkailun tutkimus

Suomen talvimatkailu keskittyy pääasiassa Pohjois-Suomeen ja erityisesti Lappi on ollut kansainvälisesti tunnettu talvimatkailukohde. Talvimatkailu on pitänyt perinteisesti sisällään hiihtoa ja laskettelua, mutta 1980-luvun lopusta lähtien alkoi syntyä uusia aktiviteetteja, kuten erilaisia eläin- ja moottorikelkkasafareita, jotka heijastelivat läntisessä kulutussysteemissä tapahtuvia muutoksia (Hall ym 2009: 236-238). Euroopan maista varsinkin Suomi, Islanti, Ruotsi ja Norja saavat suuria määriä matkailijoita arktisille ja subarktisille alueilleen ja luonto- ja erämatkailu ovat tärkeässä asemassa (Hall & Saarinen 2010:26-30). Luontomatkailulla viitataan matkailun muotoihin, jotka käyttävät luontoa ja sen resursseja tarkoituksenaan tarjota matkailijoille mahdollisuus nauttia luonnonalueista ja niiden villielämästä (Hall ym 2009, Fredman & Tyräinen 2010). Luontomatkailun määritelmä on usein liitetty

ekomatkailuun, jolla viitataan luontopainotteiseen, opettavaan, vastuulliseen ja eettiseen matkailuun (Fredman & Tyrväinen 2010:180).

Lapin matkailusesongin katsotaan nykyään kestävän marraskuusta huhtikuun loppuun. Eniten matkailijoita vuonna 2018 kävi Rovaniemellä, jossa yöpyi noin 644 000 matkailijaa. (Lapin liitto, 2019.) Lapin matkailustrategia on yksi tärkeimmistä ja näkyvimmistä tavoista, joilla Lapin matkailua pyritään kehittämään lähitulevaisuudessa. Lapin liitto julkaisi vuonna 2019 uuden matkailustrategian vuosille 2020-2023. Strategia perustuu seuraaville arvoille: vastuullisuus, aitous, viisaus ja yhdessä tekeminen. Tärkeimmäksi tavoitteeksi Lapin matkailustrategia nimesi ympärivuotisuuden kehittämisen, jonka avulla saataisiin lisättyä työpaikkoja ja vastustuskykyä suhdannevaihteluita vastaan. Toinen keskeinen tavoite oli Lapin saavutettavuuden kehittäminen esimerkiksi suorien lentoyhteyksien määrän lisäämisellä ja junaliikenteen kehittämisellä. Muita esille nousseita teemoja olivat muun muassa Lapin matkailun imago ja sen kehittäminen. (Sievers 2019:5-16.)

Arktisen alueen matkailun tutkimus kiihtyi 1990-luvulla muun muassa Hallin ja Johnstonin (1995) teoksen myötä, joka tarjosi ensimmäisen kokonaisvaltaisen katsauksen arktisen alueen matkailuun (Stewart ym 2005:384). Arktisen matkailun tutkimusta on edistänyt entisestään arktisen neuvoston perustaminen syyskuussa 1996. Mukana neuvostossa on kahdeksan valtiota, jotka ovat Kanada, Tanska, Suomi, Norja, Islanti, Ruotsi, Venäjä ja Yhdysvallat. Arktisen neuvoston ansiosta perustettiin University of Arctic, joka on yhteistyöverkko, jossa on mukana yliopistoja, tutkimusinstituutteja ja muita organisaatioita. (Lee ym 2017:3.) Yksi arktisen matkailun tutkimuksen pääteemoista on kestävä kehitys ja se, kuinka sitä pyritään toteuttamaan matkailussa (kts. Granquist & Nilsson 2013, Saarinen & Varnajot 2019, Gössling 2018). Kestävän kehityksen tutkimus matkailussa on kiihtynyt entisestään, kun tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksesta on kasvanut arktisilla alueilla.

Matkailun tutkimuksen parissa on tutkittu erityisesti vuoristoalueiden laskettelu- ja hiihtokeskusten haavoittuvuutta ja sietokykyä ilmastonmuutokselle (kts. Elsasser & Bürki 2002, Rixen ym 2011 ja Pestereva ym 2012). Suomessa esimerkiksi Tervo-

Kankare (2012) on tutkinut luontopainotteisen talvimatkailun haavoittuvaisuutta ilmastonmuutokselle ja sitä, kuinka ilmastonmuutoksen tuomiin vaikutuksiin sopeudutaan. Pyhä-Luoston alueella matkailun sopeutumisen tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Kaján kumppaneineen (2014). He tekivät kyselytutkimuksen Pyhä-Luoston matkailuyrittäjien parissa, minkä tarkoituksena oli kartoittaa sopeutumisen kustannusten arviointiin liittyviä haasteita matkailuyrittäjien parissa. Tutkijoiden mukaan esimerkiksi suuret investoinnit voivat heikentää mahdollisuuksia reagoida muutoksiin nopeasti, rahoituskulut näyttävät vaikuttavan eniten pieniin matkailuyrityksiin ja voimakas kausiluonteisuus voi vaikuttaa kykyyn kattaa syntyneet kustannukset. (Kaján, Tervo-Kankare & Saarinen 2014)

Matkailun tutkimuksessa diskursseja on tutkittu kriittisen diskurssianalyysin avulla erityisesti matkailun motivaation, matkailukohteiden imagojen, matkailun markkinoinnin, kestävän kehityksen ja matkailun sosiaalisten suhteiden tutkimuksessa (Qian ym 2018:531-533). Matkailun tutkimuksessa on tutkittu paljon myös eri käsityksiä, joita matkailijoilla, matkailuyrityksillä ja muilla matkailun sidosryhmillä on ilmastonmuutoksesta (kts. Trawoger 2014, Wyss, Abegg & Luthe 2014, Haanpää, Juhola & Landauer 2015). Suomessa muun muassa Kaján (2013) on tutkinut matkailuyhteisöjen käsityksiä ilmastonmuutoksesta Pohjois-Lapissa ja hän korostaa tarvetta tarkastella uudelleen matkailun nykyisiä kehityslähestymistapoja ilmastonmuutoksen yhteydessä. Hän myös painottaa, että ilmastotieteen ja yhteiskuntatieteiden välisen yhteistyön lisäämistä tarvitaan, jotta saadaan kattavaa ymmärrystä ilmastonmuutoksen ja matkailun nykytilanteesta kielteisten vaikutusten minimoimiseksi ja mahdollisten mahdollisuuksien tunnistamiseksi (Kaján 2013).

1.3 Ilmastonmuutos, matkailu ja antropologia

Ilmastonmuutoksessa ei ole kyse vain maapallon keskilämpötilan kohoamisesta ja sulavista jäätiköistä. Se pitää sisällään myös tarinoita, imagoja, myyttejä, tietoa ja tietämättömyyttä, jotka ovat luonteeltaan kulttuurillisia. Etnografinen tutkimus avaa ikkunan siihen, miten ympäristön muutos vaikuttaa ihmisten jokapäiväisiin toimiin ja arvojärjestelmiin. Se voi myös tarjota tärkeitä oivalluksia siitä, miten ilmastonmuutos esitetään jokapäiväisissä toimissa, politiikassa, mediassa ja

populaarikulttuurissa. (Barnes & Dove 2015:3-4.) Antropologinen kiinnostus ilmastonmuutoksesta ei ole uusi ilmiö, mutta laaja ja intensiivinen antropologinen tutkimus ilmastonmuutoksesta on suhteellisen uutta. Nykyään voimme puhua ilmastonmuutoksen antropologiasta, jolla on omat teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat ja jatkuvasti kasvava tieteellinen kirjallisuus (Crate & Nuttall 2016:14.) Nykyään antropologit tekevät ilmastonmuutostutkimusta, joka koskee muun muassa sietokykyä, haavoittuvuutta, sopeutumista, ennakointia, riskejä ja hillitsemistä (kts. Oliver- Smith 2016, Lazrus 2009, Sejersen 2009, Henshaw 2016). Antropologit ovat tutkineet ilmastonmuutoksen vaikutusta myös ihmisoikeuksien ja terveyden yhteydessä (kts. Orlove & Caton 2009, Sherrieb & Norris 2009). Ilmastonmuutoksen vaikutusta on tutkittu erityisesti alkuperäiskansojen parissa, joille ilmastonmuutos tuo erilaisia riskejä, se esimerkiksi uhkaa kulttuurien selviytymistä ja heikentää ihmisoikeuksia (kts. Green 2009, Rival 2009 & Willerslew 2009). Antropologiassa on myös tutkittu säätä, kulttuuria ja ilmastoa myös symbolisen antropologian näkökulmasta, joka tutkii merkityksiä ja sitä, miten ihmiset ajattelevat ja reagoivat sääilmiöihin (kts. Strauss & Orlove 2003).

Melkein jokainen yhteiskunta on jollain tavalla mukana matkailussa joko matkailijoina tai matkailukohteena. Antropologiassa matkailu määritellään yleensä koko ihmiskunnalle yhteisenä, historiallisesti määräytyneenä sosiaalisena prosessina, joka voi pitää sisällään monia sosiaalisia toimijoita (Nash 2007:2-4.). Antropologiassa matkailua on tutkittu muun muassa autenttisuuden näkökulmasta, jolloin matkailu ymmärretään matkailijan yrityksenä hakea autenttisia kokemuksia ”aidoksi” tulkitsemistaan kulttuureista ja kohteista. Lähestymistapa on kuitenkin minusta hieman vanhentunut, sillä matkailua ei voi selittää pelkästään autenttisuuden etsinnällä, sillä ihmiset matkustavat myös muiden kannustimien takia esimerkiksi opiskelun, huvien tai urheilun takia. Toinen suosittu lähestymistapa antropologian parissa on ollut matkailun käsittely rituaalina ja pyhänä matkana, jolloin matkailu nähdään ei-uskonnollisena rituaalina, jonka tarkoituksena on saavuttaa ei-uskonnollinen päämäärä, kuten esimerkiksi nuorten interrail-matkoilla. (Holden 2005:140-142,146-147.) Matkailun muuttuessa monipuolisemmaksi ja saadessa uusia muotoja myös antropologinen tutkimus on nostanut esiin uusia

tutkimuskohteita, kuten ekomatkailun (Burns 2004:12). Esimerkiksi Stronza (2001) on tutkinut, kuinka ekomatkailu ja muut vaihtoehtoisen matkailun muodot voivat tuottaa sosiaalisia, ekonomisia ja ympäristöllisiä hyötyjä paikallisille yhteisöille.

Kolmas matkailun antropologian tärkeimmistä osa-alueista on ollut matkailun kohteiden välisten valtasuhteiden tutkimus, jota on tutkittu muun muassa poliittisessa antropologiassa. Matkailu yhdistyy valtaan ja kulttuuriin monin eri tavoin. Valta tulee näkyviin esimerkiksi matkailukohteiden välisissä suhteissa, matkailuimagojen luomisessa ja paikallisten ja matkailijoiden välisessä kanssakäymisessä (Carrier & Macleod 2010:5). Matkailua voidaan lähestyä myös esimerkiksi imperialismien muotona, jossa kehittyneemmät länsimaat laajentavat omia ekonomisia ja poliittisia intressejään toisten vähemmän kehittyneiden valtioiden alueelle (Holden 2005:148-149). Antropologit pystyvät tarjoamaan erityisen yksityiskohtaista ja syvällistä tietoa siitä, miten matkailu vaikuttaa paikallisella tasolla ihmisten sosiaaliseen ja kulttuurilliseen elämään, ja he pystyvät tuomaan esiin myös eri valtasuhteet, joita paikallisten ja matkailun eri toimijoiden välillä on (kts. Macleod 2010, Holmes 2010). Huomioitavaa on kuitenkin se, että antropologit eivät pysty välttämättä tutkimaan kaikkia matkailuun liittyviä osa-alueita, kuten esimerkiksi matkailun ekologisia tai taloudellisia vaikutuksia.

1.4 Tutkimusprosessi

Kun aloin tekemään pro-gradu tutkimustani, tiesin heti, että halusin sijoittaa tutkimukseni Lappiin. Ilmastonmuutos valikoitui tutkimukseni sen ajankohtaisuuden kautta. Lisäksi olin kiinnittänyt siihen ja sen tuomiin muutoksiin Lapin luonnossa huomiota jo aiemmin, muun muassa uutisissa sekä omassa elämässäni liikkuessani luonnossa. Luonto ja luontoarvot ovat aina olleet tärkeitä elämässäni. Olen kulkenut pienestä pitäen vanhempieni kanssa luonnossa ja harrastanut hiihtoa ja retkeilyä. Matkailu valikoitui tutkimukseen mukaan, koska olen aina ollut aina nauttinut matkustamisesta ja Lapissa matkailu on yksi tärkeimmistä elinkeinosta ja erityisen altis ympäristössä tapahtuville muutoksille. Muutosten näkeminen säässä ja luonnossa sai minut pohtimaan erityisesti sitä, mitä seurauksia niillä on Lapin matkailulle, joka on pitkälti riippuvainen talvisesongistaan.

Aloitin pro gradu- tutkimukseni syksyllä 2018. Halusin keskittyä tutkimuksessani erityisesti luontopainotteiseen matkailuun, joten aloitin osallistujien hankkimisen soittelemalla Pohjois-Suomen matkailuyrittäjille. Työn edetessä tutkimukseni kohteeksi valikoitui erityisesti Lapin pienet elämys- ja luontomatkailuyrittäjät. Tutkimukseeni osallistui kolme matkailuyritystä, joiden kanssa tein kirjallisen suostumuslomakkeen (kts. liite 3), jossa kuvailin tutkimuksen lähtökohdat ja päämäärät. Talvella 2019 aloitin haastatteluiden tekemisen ja osallistuvan havainnoinnin matkailuyrittäjien parissa. Kesällä tein päätöksen kahden matkailun asiantuntijan ottamisesta mukaan tutkimukseen tuomaan lisätietoa Lapin matkailun yleisestä suhtautumisesta ilmastonmuutokseen ja sen vaikutuksiin. Matkailun asiantuntijoita aloin tavoittelemaan soittamalla useisiin akateemisiin laitoksiin, joissa Suomen matkailua on tutkittu.

Tutkimukseni piti sisällään myös osallistuvan havainnoinnin, joka koostui osallistumisestani erilaisiin yritysten tarjoamiin aktiviteetteihin, kuten lumikenkäilyretkille ja erilaisille safareille. Osallistuva havainnointi herättää monia eettisiä kysymyksiä, koska tutkija osallistuu moniin erilaisiin tilanteisiin, kokemuksiin ja viettää aikaa osallistujien kanssa. Osallistujat eivät ole välttämättä tietoisia, että tutkija kerää tietoa epävirallisiltakin vaikuttavissa tilanteissa. (Musante 2015: 268,277-279.) Näiden eettisten ongelmien ratkaisemiseksi pyrin olemaan mahdollisimman avoin tutkimuksestani ja informoin osallistujia siitä aktiivisesti. Esimerkiksi esittelin itseni aina matkailijoille ja selitin roolini tutkijana ja kerroin tekeväni retkillä muistiinpanoja. Keskustelin myös erikseen oppaiden kanssa ja pyysin suullisen luvan käyttää heidän näkemyksiään tutkimuksessani

Noudatan tutkimuksessani Amerikan antropologisen yhdistyksen (eng. *American Anthropological Associationin*) eli AAA:n eettisiä ohjeita, joiden tehtävänä on helpottaa antropologien työtä ja suojella tutkimukseen osallistuvia. Tärkein periaate on se, että tutkimus ei saa vahingoittaa tutkittavia suoraan tai epäsuorasti. (Statement on Ethics 2020.) Pysin omassa työssäni suojelemaan tutkimukseen osallistuvien anonymiteettiä ja yksityisyyttä. Olen jättänyt tutkimuksestani pois osallistujien nimet ja olen pyrkinyt häivyttämään myös muut tunnistamista helpottavat asiatiedot pois

tekstistä. Antropologin tulisi olla myös mahdollisimman suora ja avoin tutkimuksensa tarkoituksesta, metodeista, tuloksista ja rahoittajista. Tärkeää on myös hankkia vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta tutkittavilta. (Statement on Ethics 2020.). Nämä tiedot olen kirjannut kaikille osallistujille toimittamaani suostumuslomakkeeseen. On kuitenkin otettava huomioon, että tutkimuksen tutkimuskysymykset ja päämäärät ovat tarkentuneet ja laajentuneet suostumuslomakkeen laatimisen jälkeen.

2 Ihmisen ja ympäristön välisen suhteen tutkimus

Ihmisen ja ympäristön suhde on mietityttänyt ihmisiä jo antiikin ajoista lähtien. 2000-luvulle tultaessa ympäristön ja ihmisen suhdetta tutkivan antropologian erityisalan nimeksi vakiintui ympäristöantropologia ja se on muuttunut yhä monitieteellisemmäksi yhdistäen luonnontieteitä ja kulttuuritieteitä ja monien muiden tieteenalojen tutkimusmenetelmiä (Brondizio ym 2017:10-11). Ympäristöantropologia on perinteisesti keskittynyt tutkimaan yhteiskuntien, kulttuurien ja ihmisten vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Usein ympäristöantropologiassa etsitään ratkaisuja ympäristöön liittyviin ongelmiin, kuten ympäristön huononemisesta johtuvaan maastamuuttoon, ruokapulaan tai terveysongelmiin. (Kopnina & Shoreman-Quimet 2017:3-5.) Ympäristöantropologian kehitysvaiheita ovat olleet, muun muassa ympäristöndeterminismi, kulttuuriekologia ja poliittinen ekologia (Brondizio ym 2017:12). Tarkastelen tutkimuksessani ihmisen ja ympäristön suhdetta poliittisen ekologian ja vallan diskurssien sekä sopeutuminen, sietokyvyn ja haavoittuvaisuuden käsitteiden kautta. Olen keskittynyt erityisesti siihen, kuinka edellä mainittuja käsitteitä on käytetty matkailun ja antropologian tutkimuksessa ja mitä mahdollisia ongelmia käsitteiden käyttöön liittyy.

2.1 Poliittinen ekologia

Poliittisen ekologian juuret ovat lähtöisin kulttuuriekologiasta, joka oli yksi ympäristöantropologian suuntauksista 1900-luvun alkupuolella. Kulttuuriekologia syntyi pitkälti Julian Stewart töiden kautta. Stewart (1997) tunnisti, että ihmisten ekologiassa oli sekä biologisia että kulttuurillisia ominaisuuksia, jotka olivat yhteen kietoutuneet ja kulttuuri oli yhteydessä teknologiaan, joka asetti ihmiset kulttuureineen eroon muusta ympäristöstä. Stewart loi termin kulttuuriekologia kuvailemaan tätä lähestymistapaa. Stewartiin henkilöityvää kulttuuriekologiaa on kuitenkin kritisoitu paljon ympäristödeterminismistä. (Sutton & Andersson 2010:21-22.) Toinen vaikuttava tutkija kulttuuriekologiassa on Roy Rappaport (1984), joka toi systeemianalyysin kulttuuriekologiaan. Systeemianalyysin rajat ihmisten ja ympäristön välisten suhteiden tutkimuksessa tulivat kuitenkin vastaan, sillä jopa

kaikkein yksinkertaisinta teknologiaa hyödyntävät ja eristäytyneimmät yhteiskunnat ovat aina olleet jollain tavalla mukana globaalissa kehityksessä. Erityisesti 1970- ja 1980-luvulla tutkijat alkoivat vaihtaa fokuksa kulttuuriekologiasta kohti analyysia siitä, kuinka kolmannen maailman valtiot käsittelevät sosiaalisia ja ekologisia kapitalistisen taloudelta vaikutuksia. (Neumann 2005: 17-22.) Nykyään kulttuuriekologian tutkimussuuntaus on jäänyt suurimmaksi osaksi pois käytöstä vanhentuneena teoriasuuntauksena ja poliittinen ekologia on noussut sen tilalle.

Poliittinen ekologia tutkii sosioekologinen järjestelmiä, joihin myös matkailu kuuluu. Sosioekologiset järjestelmät painottavat ihmisen ja luonnon yhteyttä. Käsité korostaa sitä, että ihmiset on nähtävä osana luontoa ja, että järjestelmien rajaamisen sosiaaliin ja ekologiin järjestelmiin on keinotekoisia ja mielivaltaisia. (Cheer & Lew 2018:10.) Pääosin poliittinen ekologia keskittyy tutkimaan valtion, markkinatalouden ja ympäristön välisiä suhteita (Neumann 2005:1-6.). Poliittinen ekologia tutkii esimerkiksi ympäristön tuhoutumisen syitä, jotka ovat usein monimutkaisia ja yhteen kietoutuneita sosiaalisten, ekonomisten ja poliittisten tekijöiden kanssa. Yksi poliittisen ekologian suurimmista huolista on ympäristömuutokseen liittyvien haittojen ja hyötyjen epätasa-arvoinen jakautuminen, joka vahvistaa jo olemassa olevaa sosiaalista ja ekonomista epätasa-arvoa. (Saarinen ym 2016: 1-5.) Ympäristö ja se kuinka opimme, levitämme ja oikeutamme tietomme siitä, on korkeasti politisoitua ja heijastaa yhteiskunnassa vaikuttavia valtasuhteita. Poliittinen ekologia on yksi tieteenhaara, jonka tarkoituksena on tutkia ympäristöä ja siihen vaikuttavia valtasuhteita- ja rakenteita, ja ympäristöön liittyviä puhetapoja eli diskursseja. (Hajer 2002:61-64.) Poliittinen ekologia on tärkeää matkailun tutkimuksessa, erityisesti ekomatkailun ja luontoon painottuvan matkailun parissa, koska poliittisen ekologian avulla tutkitaan matkailussa usein ilmeneviä sosiaalisia suhteita ja valtarakenteita (Saarinen ym 2016:11).

Poliittinen ekologia tarjoaa minusta mielenkiintoisen lähestymistavan matkailun ja ilmastonmuutoksen välisen suhteen tutkimukseen, koska se tarjoaa mahdollisuuden tutkia matkailun eri toimijoiden välisiä valtasuhteita ja sitä, kuinka käsitykset

ilmastonmuutoksesta ovat rakentuneet. Diskurssianalyysi antaa myös työkalut analysoida sitä, kuinka erilaiset käsitykset ilmastonmuutoksesta vaikuttavat, siihen kuinka toimijat reagoivat ilmastonmuutokseen. Lisäksi se tuo esiin sen, että sopeutuminen, haavoittuvuus ja sietokyky ovat poliittisesti ja sosiaalisesti määriteltäviä termejä, jotka omalta osaltaan kuvastavat vallalla olevia puhetapoja ilmastonmuutoksesta. Käsittelen ilmastonmuutoksen diskursseja ja sopeutumisen, hillitseminen, sietokyvyn ja haavoittuvuuden käsitteitä seuraavissa osioissa tarkemmin.

2.2 Ilmastonmuutos ja vallan puhetavat

Michel Foucault oli yksi diskurssianalyysin oppi-isistä ja hän toi vallan diskurssianalyysin keskiöön. Foucault (2010/1998) klassinen tutkimus käsittelee seksuaalisuuden rakentumista länsimaisessa yhteiskunnassa ja sitä, kuinka sen rakentumista säädellään yhteiskunnallisesti seksuaalisuudesta tietoa tuottavien diskurssien ja järjestelmien avulla. Diskurssi voidaan määritellä ajatusten, käsitteiden ja luokkien yhdistelmäksi, jonka kautta sosiaaliset ja fyysiset ilmiöt saavat merkityksensä (kts Hajer & Versteeg 2005, Pietikäinen & Mäntynen 2019, Jokinen ym 2017). Tutkimuksessani olen kokenut tärkeäksi tunnistaa ilmastonmuutoksen diskursseja matkailuyrittäjien puheessa, koska diskurssit vaikuttavat siihen, koetaanko ilmastonmuutos uhaksi toiminnalle ja kannattaako siihen sopeutua.

Ilmastonmuutoksen tutkimus tuottaa tietoa räjähdysmäisesti. Tiedon moninaisuus ja määrä merkitsee sitä, että yksilöillä on monia kilpailevia käsityksiä ja diskursseja ilmastonmuutoksesta (Fleming ym 2014:408). Käsitteitä, kuten kestävä kehitys tai ilmastonmuutos, ei voida yksinkertaisesti asettaa ylhäältä alaspäin, vaan ne kiistetään jatkuvasti taistelussa niiden merkityksestä, tulkinnasta ja toteuttamisesta (Hajer & Versteeg 2005:176). Käsitykset ovat erittäin subjektiivisia ja sidottuja yksilön kulttuuriseen ja sosiaaliseen taustaan. (Walshe ym 2007:305). Tiedotusvälineiden vaikutus on erityisen merkittävä siinä, kuinka ilmastonmuutos ymmärretään, määritellään ja oikeutetaan ja sen vaikutuksesta ilmastonmuutos on noussut suuren yleisön tietoisuuteen (Crate & Nuttall, 2009:11). Ilmastonmuutoksesta keskustelemisessa ja kuvaamisessa käytetty kieli on usein

arvokuormitettu, koska käytetyllä termeillä on eri merkityksiä riippuen siitä, kuka keskustelee aiheesta ja miksi (Pettenger 2007:3). Ilmastomuutoksesta käytetyt termit ulottuvat ilmaston lämpenemisestä ja kasvihuoneilmiöstä, sellaisiin, jotka koskevat esimerkiksi ilmastohuijausta tai ilmastokriisiä. Jaspal ym (2014) mukaan käsitys siitä, että ilmasto on muuttumassa ihmisen aiheuttaman teollisen kehityksen vuoksi, lasketaan hallitsevaksi käsitykseksi maailmanlaajuisessa tieteellisessä yhteisössä. Kilpailevat käsitykset kiistävät kuitenkin useasti tämän käsityksen julkisessa keskustelussa, tiedotusvälineissä ja politiikassa, esimerkiksi jotkut ilmastokriitikot pyrkivät korostamaan ilmastomuutoksen luonnollisuutta ja lieventävät ihmisten vaikutusta siihen. (Jaspal ym 2014: 112-114.) Ilmastodiskurssin muotoileminen pelkästään ilmastomuutokseen uskovien ja sen kiistävien väliseksi keskusteluksi aliarvioi kuitenkin sitä, että ilmastomuutos on monimutkainen yhdistelmän arvoja ja ajatuksia, jotka perustuvat muun muassa tieteseen, teknologiaan, politiikkaan, ekologiaan, arvojärjestelmiin, identiteetteihin ja infrastruktuureihin (Anshelm & Hultman 2015:3).

Ilmastomuutoksen diskurssit määritellävät, kuinka suureksi uhaksi tai riskiksi ilmastomuutos koetaan ja kuinka siihen reagoidaan. Esimerkiksi keskustelu siitä, hillitäkö ilmastomuutosta vai ei, on hyvin paljon kiinni taloudellisista eduista eli ovatko ilmastomuutoksen hillitsemisestä aiheutuvat lyhyen aikavälin kustannukset tasapainossa epävarmojen tulevien vahinkojen kanssa (Etkin & Ho 2007:625,628). Esimerkiksi Nilsen ja Ellingsen (2015) ovat tutkineet pohjoisnorjalaisten talvimatkailuyritysten toimintaan vaikuttavia ilmastodiskursseja ja niiden vaikutusta yritysten ilmastomuutoksen sopeutumiseen kriittisen diskurssianalyysin avulla. Tutkijat tunnistivat kolme yritysten toimintaan vaikuttavaa diskurssia; taloudellisen diskurssi (eng. *the economic discourse*), ympäristöllisen talouden diskurssi (eng. *the environmental economic discourse*) ja ekologisen talouden diskurssi (eng. *the ecological economics discourse*). Tutkimuksen mukaan taloudelliseen diskurssiin sijoitettujen yritysten tärkein ominaisuus oli välinpitämättömyys ympäristöstä, joka heikensi mahdollista keskustelua ympäristöasioista ja uusista liiketoimintamahdollisuuksista. Sen sijaan ekologisen talouden diskurssi tuki ilmastomuutoksen sopeutumista. (Nilsen & Ellingsen 2015.) Antropologiassa

ilmastonmuutosdiskursseja ovat tutkineet esimerkiksi Bjørst ja Ren (2015). Heidän tutkimuksensa käsittelee Grönlannin kohtaamia ilmastoon liittyviä sosiaalisia haasteita. Tutkijat tunnistivat kaksi hallitsevaa ilmastonmuutosdiskurssia, jotka ohjasivat sitä, kuinka ilmastonmuutosta käsiteltiin. ”Kylmän” Grönlannin- diskurssi ohjasi ihmisiä näkemään Grönlanti ilmastonmuutoksen uhrina ja silminnäkijänä, kun taas ”kuuman” Grönlannin- diskurssi kiinnittämään huomion Grönlantiin hyötyjänä ilmastonmuutoksen tuomista muutoksista, ei vain passiivisena sivustakatsojana. (Bjørst ja Ren 2015.)

2.3 Sopeutuminen, sietokyky ja haavoittuvuus

Sopeutuminen ympäristön muutoksiin on osa ihmistä lajina. Ilmastonmuutos on kuitenkin erityinen haaste, koska ei ole varmuutta siitä, kuinka se tulee vaikuttamaan pidemmällä aikatahtimella. IPCC:n antaman virallisen määrityksen mukaan ilmastonmuutokseen sopeutuminen viittaa tekoihin, joilla käsitellään ilmastonmuutoksen vaikutuksia vähentämällä haavoittuvuutta ja alttiutta sen vahingollisille seurauksille ja hyödyntämällä siitä koituvia mahdollisia hyötyjä (Allen ym 2018). Sopeutumisen käsite pitää sisällään sekä sopeutumiskyvyn (eng. *adaptation capacity*) ja sopeutumisen tavat (eng. *adaptive action*). Pelling (2010) on määritellyt sopeutumiskyvyn käytännön toimien kokonaisuudeksi, joita ihmisellä on käytettävissä riskin pienentämiseksi. Nämä sopeutumistoimet voivat joko edistää tai haitata sopeutumista tulevaisuudessa esimerkiksi toimija voi joutua myymään tai luopumaan tuotannostaan, mikä voi rajata hänen kykyänsä sopeutua tulevaisuudessa. Sopeutumisen tavat määräytyvät yhteisön perustana olevien sosiaalisten tekijöiden perusteella, joita ovat muun muassa yhteisön voimavarat, instituutiot, sosiaalinen pääoma ja tiedon hallinta. (Pelling 2010: 20-22,34.) Omassa tutkimuksessani viitataan sopeutumiseen sosiaalisena, kulttuurisena ja poliittisena toimena, johon vaikuttavat muun muassa yksilöiden käsitykset, uskomukset, arvot ja sosiaalinen asema.

Tarkasteltaessa sopeutumisen käsitettä antropologiassa on tärkeää tutkia sen suhdetta kulttuuriekologiaan. Kulttuuriekologian pääargumentti on, että ihmisen sopeutuminen ympäristöön on pääosin kulttuurista, jolloin ihmiset pystyvät reagoimaan ympäristön muutoksiin hyödyntämällä kulttuuriin kuuluvaa teknologiaa.

Kulttuurin ajatellaan olevan tapa, jonka avulla joukko ihmisiä voi sopeutua ympäristöön kollektiivisen käytöksen tai teknologian avulla. (Sutton & Andersson 2010: 3-8.) Antropologiassa sopeutumista on tutkinut muun muassa Bennett (2005), jonka mukaan kulttuurinen sopeutuminen perustuu palauteprosessiin, joka on aistillinen ja kognitiivinen, ei pelkästään geneettinen. Sopeutuminen voi olla hänen mukaansa joko innovatiivista, muutosta-hakevaa tai konservatiivista. Yksilö tai ryhmä voi sopeutua joko etsimällä ratkaisuja ongelmiin tai se voi oppia elämään tilanteen kanssa. (Bennett 2005:248,251.) Ilmastomuutoksen antropologian näkökulmasta tarkasteltaessa sopeutuminen nähdään sosioekologisen järjestelmän perustavanlaatuisena osana. Jenkinsin (2011) mukaan antropologit ovat tarkastellaan sopeutumista yhä enemmän paitsi monitieteellisenä tutkimusmahdollisuutena myös välttämättömänä lähestymistapana ilmastomuutokseen, jonka avulla voidaan potentiaalisesti ottaa mukaan paikallisia ihmisiä (erityisesti alkuperäiskansoja) ympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Antropologit ovat esimerkiksi tutkineet tapoja parantaa paikallisen tiedon avulla ilmastomuutokselle haavoittuvaisten yhteisöjen sopeutumiskykyä ja joustavuutta. (Jenkins 2011:238-241.)

Sopeutuminen on sosiaalinen ja poliittinen toimi, jossa valta on keskeisessä osassa, sillä vallan epätasainen jakautuminen määrittää sen kuka, missä ja milloin ilmastomuutoksen seuraukset tunnetaan. Eri toimijoilla on erilaisia rooleja sopeutumisprosessissa ja toimijan vallan määrä sosiaalisessa systeemissä muokkaa hänen tapaansa suhtautua ilmastomuutokseen. (Pelling 2010, 1-3.) Esimerkiksi joidenkin toimijoiden sopeutuminen voi koskea vallitsevan tilanteen säilyttämistä, kun taas toisille nykyinen tilanne ei ole toivottava, ja näin ollen sopeutumisessa on kyse edistyksestä. Nämä erilaiset sopeutumistavoitteet syntyvät osittain toimijoiden erilaisista asenteista, joita heillä on riskeihin, edistykseen ja tulevien sukupolvien sopeutumiskykyyn liittyen. (Adger ym 2009:341.) Se, kuinka sopeutumista toteutetaan matkailussa, vaihtelee matkailun tuotantojärjestelmän eri tasoilla ja eri toimijoiden osalta. Yrittäjät voivat, esimerkiksi vakuuttaa liiketoimintansa, levittää riskejä maantieteellisesti tai monipuolistaa ja keksiä uusia tuotteita, jotta he olisivat vähemmän alttiita ilmastomuutokselle. (Lundmark 2010:142.)

Hillitseminen (eng. *mitigation*) on yksi sopeutumisen lähikäsitteistä. Hillitseminen on eräänlaista ennakoivaa sopeutumista, jonka tarkoituksena on minimoida mahdollisten muutosten vaikutukset, mutta myös vähentää oman toiminnan haitallisia vaikutuksia ympäristöön (Oliver-Smith 2016: 61). Martensin ja Changin (2010) mukaan sopeutuminen ja hillitseminen erovavat toisistaan paikallisesti ja ajallisesti. Hillitseviä toimia ohjaavat yleensä kansainväliset velvoitteet, kuten päästövähennystavoitteet tai kestävä kehitys, kun taas ilmastonmuutokseen sopeutuminen on yleensä paikallista. Lisäksi hillitsemistoimien tulokset tulevat näkyviin vasta pitkällä aikavälillä, kun taas ilmastonmuutoksen vaikutukset tuntuvat yksilöiden elämässä välittömästi, ja sopeutumisen katsotaan yleensä edustavan yksilöiden oman edun tavoittelua. (Martens & Chang, 2010: 2-5.) Matkailussa päätökset sopeutumis- ja hillitsemistoimien aloittamisesta perustuvat matkailuyritysten yksilölliseen ja kollektiiviseen ymmärrykseen ja arvioihin ilmastonmuutoksen aiheuttamista riskeistä sekä reagoinnissa havaittuihin vaihtoehtoihin ja hyötyihin (Becken & Hay 2007:225-226). Ilmastonmuutoksen liitetyt riskit saavat merkityksensä sosiaalisista arvoista, jotka määrittävät, mitä yhteisöjen mielestä kannattaa suojella ja tehdä (Granderson, 2014:4).

Beaumontin (2014) mukaan matkailualan toimijat ovat olleet haluttomia kohdentamaan varoja sopeutumis- ja hillitsemisstrategioiden täytäntöönpanoon ilmastonmuutokseen liittyvien epävarmuuksien ja siihen liittyvän skeptisyyden vuoksi. Useimpien matkailualan yritysten hyväksymät keskeisimmät ilmastonmuutoksen hillitsemiseen liittyvät strategiat ovat liittyneet energiakäytön vähentämiseen, energiatehokkuuden parantamiseen sekä veden säästämiseen ja kierrätykseen. (Beaumont 2014.) Matkailussa ilmastonmuutoksen hillitsemisen tutkimus on keskittynyt erityisesti lentomatkailuun ja sen aiheuttamien hiilidioksidipäästöjen tutkimukseen (kts. Gössling & Hall 2008, Peeters & Eijgelaar 2014, Mearns 2016), ei niinkään paikallisten matkailuyrittäjien omassa toiminnassa tapahtuviin hillitsemistoiimiin.

Tutkimuksessani viittaan hillitsemisellä paikallisten matkailuyrittäjien tekoihin, joilla he pyrkivät vähentämään oman toimintansa ilmastolle haitallisia seurauksia. Olen

tutkimuksessani yhdistänyt ilmastonmuutoksen hillitsemisen kestäväan kehitykseen ja sen mukaiseen toimintaan. Kestäväan kehitykseen kuuluu kolme osa-aluetta; ympäristöllinen, sosiokulttuurinen ja taloudellinen. Nämä periaatteet ovat lähtöisin Bruntlandin komission raportista (1987), joka yhdisti kestäväan kehityksen käsitteen myös talouteen ja sosiokulttuuriin, ei ainoastaan ympäristöön. (Reddy & Wilkes 2013:3-7, Mihalic 2016:461.) Kestävällä kehitykselle on tunnusomaista periaatteet, joihin kuuluu tuotannon ja kulutuksen suuntautuminen pitkälle aikavälille, sitoutuminen nykyisten käytäntöjen muuttamiseen, sen tunnustaminen, että toimintamme on osa monimutkaista järjestelmää, jossa ympäristö-, sosiaali- ja taloudellinen toiminta ovat riippuvaisia toisistaan sekä tietoisuus toimintamme sosiaalisista, taloudellisista ja ympäristöllisistä vaikutuksista (Moscardo 2013:25). Kestäväan kehityksen ja ilmastonmuutoksen välistä suhdetta on matkailussa tutkinut esimerkiksi Rowell ja Richins (2013) Havaijilla ja Bushell ja Simmons (2013) Australiassa. Matkailualan pienten ja keskisuurten yritysten kestäväa toimintaa ja sitä ohjaavia kehyksiä on tutkinut esimerkiksi Garay ja kumppaneineen (2014). Tutkijat nimesivät kolme kestäväa toimintaa ohjaavaa kehystä. Ensimmäinen kehys koski kustannusten alentamista kilpailukyvyn parantamiseksi, jolloin yritysten kestävä toiminta keskittyi sellaisten kestävyystoimien kehittämiseen, jotka tarjosivat kilpailuetua markkinoilla. Toinen kehys viittasi sosiaaliseen oikeuteen, jolloin yritykset pyrkivät ottamaan toimintaansa näkyviä tai yhteiskunnan odotukset täyttäviä kestävyystoimia. Kolmas kehys sen sijaan viittasi elämäntapaan kestäväan kehityksen takana, jolloin kestävyystoimia ajoi yrittäjän henkilökohtaiset valinnat ja arvot, eikä taloudellisen hyödyn tavoittelu ollut yksinomaan toiminnan takana. (Garay ym 2014)

Sopeutumiseen liittyvät läheisesti haavoittuvuuden ja sietokyvyn käsitteet. Haavoittuvaisuus ja sietokyky ovat rinnakkaisia käsitteitä, joten järjestelmää arvioitaessa on tarkasteltava sekä järjestelmän heikkouksia että vahvuuksia. Sietokyvyllä tarkoitetaan yleisesti systeemin joustavuutta ja sen kykyä toipua ja palautua ennalleen sen kokiessa jonkin muutoksen (kts. Pelling 2000, Cheer & Lew 2018). Sietokyky vaihtelee paikallisen, ajallisen ja sosiaalisen asteikon mukana esimerkiksi yhteisö voi kestäa ilmastonmuutoksesta johtuvan hurrikaaniriskin, mutta

ei ilmastonmuutoksen pitkäaikaista vaikutusta paikalliselle ja globaalille taloudelle. (Pelling 2000:42.) Yhteisö voi olla yhtä aikaa sekä haavoittuvainen että sietokykyinen, riippuen siitä minkälaisen muutoksen kohteeksi yhteisö joutuu ja, mitä voimavaroja heillä on käytettävänä. (Calgaro ym 2014: 344.) Sietokykyä voidaan tarkastella muun muassa systeemin ylläpitona, muutoksen tekemisenä marginaaleissa tai avoimuutena ja sopeutumisena. Kun sietokyvyllä viitataan esimerkiksi muutoksen tekemiseen marginaaleissa, ilmastonmuutoksen tuoma riski tunnustetaan ja mukautuksia toteutetaan, mutta ne rajoittuvat sellaisiin asioihin, jotka eivät uhkaa järjestelmän keskeisiä ominaisuuksia. (Pelling, 2010:43-45.). Antropologiassa yhteisön sietokyky määritellään suurelta osin sen mukaan, kuinka yhteisön sisäinen johdonmukaisuus, sosiaalinen solidaarisuus ja kyky organisoida ja työskennellä omasta puolesta toimii ilmastonmuutoksen tuomiin haasteisiin vastatessa (Oliver-Smith 2016:67).

Haavoittuvaisuus on haasteellinen käsite, sillä siihen sisältyy paljon kilpailevia käsitteellisiä määrittelyksiä. Füsselin (2007) mukaan on kuitenkin tunnistettu neljä ulottuvuutta, joita pidetään olennaisen tärkeinä kuvaamaan haavoittuvuutta. Ulottuvuudet ovat analyysin kohteena oleva järjestelmä, haavoittuvassa asemassa olevan järjestelmän ominaisuudet, joita uhkaa altistuminen muutokselle, riskit, jotka voivat vaikuttaa haitallisesti järjestelmän ominaisuuksiin ja ajallinen kehys, jossa muutos tapahtuu (Füssel 2007:156). Haavoittuvuus on paikka- ja järjestelmäkohtainen, kontekstuaalinen ja dynaaminen käsite. Se yhdistää ihmisten ja ympäristön välisen suhteen yhteiskunnallisiin voimiin ja instituutioihin sekä kulttuurisiin arvoihin. (Oliver-Smith 2016:65.) Yhteisön haavoittuvaisuus eli yhteisön kyky ennakoida, kestää ja toipua muutoksista on kiinni yhteisön pääsystä sosiopoliittisiin ja ekonomisiin resursseihin ja luonnonvaroihin sekä valtajärjestelmiin (Calgaro ym 2014: 343-344). Lundmarkin (2010) mukaan matkailualan haavoittuvuus riippuu paljon matkailutoimijoiden joustavuudesta. Kaikista joustavin on matkailija, joka voi vaihtaa kohdetta mieltymystensä mukaan. Matkanjärjestäjät eivät ole yhtä joustavia, mutta he pystyvät kuitenkin muuttamaan tarjontansa tarvittaessa. Kaikista joustamattomampia ovat paikalliset matkailuyrittäjät, koska he ovat riippuvaisia paikallisesta ympäristöstä ja ilmastosta.

(Lundmark 2010:142) Tämän joustavuusluokituksen mukaan tutkimuksessani mukana olevat matkailuyrittäjät kuuluvat kaikista joustamattomimpaan eli kaikista haavoittuvaisimpaan luokkaan.

Olen omassa tutkimuksessani pyrkinyt ottamaan huomioon, että käyttämäni sopeutumisen, sietokyvyn ja haavoittuvuuden käsitteet ovat osa ilmastonmuutoksesta käytävää keskustelua, ja niin ollen niihin sisältyy erilaisia poliittisia ja ideologisia painotteita. Sopeutumisen, sietokyvyn ja haavoittuvuuden diskursseja on kritisoitu muun muassa siitä, että ne hämärtävät eri riskeille altistumisen merkitystä, poistavat paikallisten yhteisöjen vaikutusmahdollisuuksia tehden heistä objekteja muutokselle ja naamioivat tärkeitä toimijoita, joita on olemassa sosiaalisissa organisaatioissa ja johtavat sen sijaan yhteisöjen luonnehtimiseen passiivisina ja avuttomina sivustakatsojina (Oliver-Smith 2016:66). Cannonin ja Muller-Mahnin (2010) mukaan vaarana sietokykyä koskevassa diskurssissa on se, että usein ihmisen toimintaa "syytetään" sosioekologisen järjestelmän ongelmista. Sietokykyyn ja ekosysteemiin keskittyvässä ajattelussa ei huomioida tarpeeksi sitä, että sosioekonomiset järjestelmät itsessään altistavat ihmiset eri riskeille. (Cannon & Muller-Mahn 2010:632.) Lisäksi sietokykyä koskevassa diskurssissa, joka on yhdistetty ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, vastuu onnistuneesta sopeutumisesta on siirretty alueille, yhteisöille ja yksilöille, jotka kärsivät ilmastonmuutoksen vaikutuksista, piilottaen teollisuusmaiden vastuun ihmisen toiminnan aiheuttaman ilmastonmuutoksen alullepanijana (Klepp ym 2018:18). Haavoittuvaisuuden käsite on puolestaan usein virheellisesti muotoiltu joksikin, joka voidaan määritellä biologisille ja fyysisillä vaikutuksilla paremmin kuin sosioekonomisilla tekijöillä ja, joka voidaan ymmärtää teknisten asiantuntijoiden avulla ilman muiden sidosryhmien ja yhteisön kanssa keskustelua (Morchain 2018:60).

3. Menetelmät ja aineisto

Olen kerännyt aineistoni käyttämällä laadullisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimukseni keskeisin metodi oli puolistrukturoidut haastattelut ja osallistuva havainnoinnin tarkoitus oli olla taustoittavaa. Valitsin haastattelun menetelmäksi, koska koin, että haastattelemalla osallistujia pääsin keräämään laadullisesti rikkaampaa ja syvällisempää aineistoa, kuin esimerkiksi nettikyselyn kautta. Lisäksi työni keskittyy osallistujien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja käsityksiin, ja haastattelut tarjosivat mielestäni parhaimman maaperän syvemmälle keskustelulle ja mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä. Osallistuvan havainnoinnin kautta puolestaan pääsin tarkkailemaan paikan päällä, kuinka suuri rooli säällä ja ympäristöllä on matkailuaktiviteetteja järjestettäessä. Olen analysoinut keräämäni aineiston käyttäen laadullista analyysia, jossa lähestyin aineistoa kokonaisuutena. Lisäksi olen hyödyntänyt diskurssianalyysiä tutkiessani tutkimukseen osallistuvien käsityksiä ilmastonmuutoksesta. Tutkimukseni perustuu suurimmaksi osaksi osallistujien puheen ja kertomusten analyysiin, josta olen tehnyt omat tulkintani.

3.2 Haastattelut

Haastattelu voidaan ymmärtää enemminkin haastateltavan kokemuksellisen todellisuuden representaatioksi, kuin objektiiviseksi todellisuuden kuvaukseksi. Haastattelu on ennen kaikkea sosiaalinen vuorovaikutustilanne, joka on sekä paikallinen että tuottelias kokemus. (Pink 2015:73-78.) Monet tutkijat korostavat, että haastattelemisen pitää sisällään monimutkaisen sosiaalisen vuorovaikutuksen haastateltavien kanssa ja haastattelusta saatava tieto on tuotettu yhdessä tässä vuorovaikutusprosessissa. Se mitä haastateltavat päättävät jakaa tutkijan kanssa kuvaa heidän välistään suhdetta ja haastattelutilanteen olosuhteita. Haastattelutilanteeseen vaikuttavat myös haastattelun ulkopuoliset asiat, kuten haastateltavan päivän tapahtumat, jotka vaikuttavat haastateltavan käyttäytymiseen. (Heyl 2007: 369-370.)

Tein tutkimukseni aikana viisi nauhoitettua haastattelua sekä useita epävirallisia haastatteluita oppaiden kanssa osallistuvan havainnoinnin aikana. Olin tehnyt kaksi

erilaista puolistrukturoitua haastattelurunkoa, joista toinen oli suunniteltu matkailun yrittäjiä varten ja toinen matkailun asiantuntijoita varten. Haastattelukysymykseni keskittyivät useisiin eri aihepiireihin, jotka eivät välttämättä suoraan liittyneet ilmastonmuutokseen. Matkailuyrittäjien haastattelurungossa (kts. liite 1) oli neljä suurempaa teemaa, jotka olivat yrityksen toiminnan tausta ja sesonkiaika, yrityksen aktiviteetit ja sään vaikutus niihin, ilmastonmuutos ja tulevaisuuden suunnitelmat. Kysymykset olivat avoimia ja niiden tarkoituksena oli herättää keskustelua. Jokaisen teeman alla oli tarkentavia kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli auttaa keskustelua eteenpäin. Matkailun asiantuntijoiden haastattelurunko (kst. liite 2) puolestaan piti sisällään viisi suurempaa kysymystä koskien Lapin matkailua ja ilmastonmuutosta. Kysymykset olivat avoimia ja niiden alla oli myös useita tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa mahdollisimman laajasti ilmastonmuutoksen vaikutusta matkailuyrittäjien elämässä. Tutkijana lähdin siitä lähtökohdasta, että ilmastonmuutos on olemassa ja vaikuttaa matkailuyrittäjien toimintaa, mikä näkyi myös kysymyksen asettelussa. Olen tietoinen, että kysymykset ohjaavat sitä, minkälaisia vastauksia osallistujat antoivat. He esimerkiksi saattoivat nostaa esille asioita, joita he eivät normaalitilanteessa välttämättä yhdistäisi ilmastonmuutokseen, mikä näkyi esimerkiksi sanojen ”ehkä”, ”voi” tai ”saattaa” käyttönä puheessa. Vaikka ilmastonmuutos ei ole sinällään arkaluontoinen aihe, se on käsitteenä ja ilmiönä erittäin laaja ja monimutkainen, minkä vuoksi osallistujat saattoivat välttää tarkoituksella ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista puhumista esimerkiksi sen takia, että he eivät halunneet vaikuttaa tietämättömiltä.

Tutkijalla on kaksi eri tapaa lähestyä tutkimukseen osallistujaa kohtelemalla häntä joko informanttina tai vastaajana. Tutkijan tapa lähestyä osallistujaa vaikuttaa muun muassa haastattelukysymysten muotoiluun. Informanteilta saadaan yleensä yksityiskohtaista tietoa, jolloin tutkija kohtelee heitä asiantuntijoina. Vastaaja puolestaan kertoo omista henkilökohtaisista kokemuksistaan. Tutkimukseen osallistujia on kuitenkin vaikea jakaa suoraan kahteen eri luokkaa, koska haastattelussa voi ilmetä monenlaisia vastauksia, jotka vaihtelevat informantti- ja vastaajatyylisen tiedon välillä. (Levy & Hollan 2015: 313,316.) Omassa

tutkimuksessani matkailun asiantuntijat olivat informantteja, joilla oli yksityiskohtaista tietoa Lapin matkailusta. Matkailuyrittäjät olivat puolestaan vastaajia, joilta kysyin heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan sään ja ilmaston kanssa. Jako ei ollut kuitenkaan yksijakoinen, vaan asiantuntijat saattoivat jakaa omia henkilökohtaisia kokemuksiaan ilmastomuutoksesta ja toisaalta yrittäjillä oli paljon yksityiskohtaista tietoa matkailusta ja ilmastomuutoksesta.

Tutkimukseeni osallistui kolme pientä matkailuyritystä, joiden toiminta keskittyi luonto- ja elämysmatkailuun. Matkailuyritys A tarjosi koira-ajeluja ja oli toiminut alalla jo melkein 20 vuotta. Yrityksen sesonki kesti normaalisti marraskuusta huhtikuun alkupuolelle säistä ja asiakkaista riippuen. Vilkkain aika sijoittuu joulukuun ja tammikuulle. Tapasin yrityksen omistajan ensimmäisen kerran talvella 2019, jolloin esittelin tutkimukseni ja itseni. Virallinen haastattelu tehtiin kevättalvena. Haastattelu järjestettiin yrittäjän kotona. Olimme käyneet ennen haastattelua koira-ajelulla, jossa pääsin kokeilemaan koirien ohjaamista käytännössä. Haastattelu kesti yli tunnin ja haastattelun kulki luomani haastattelurungon mukaan. Keskustelua syntyi ja tunnelma oli haastattelun aikana rento ja luonteva.

Matkailuyritys B keskittyi luonto- ja kulttuurielämysten tuottamiseen ja oli toiminut alalla noin 10 vuotta. Yritys tuotti erilaisia ohjelmapalveluita ympäri vuoden, kuten lumikenkäretkiä, revontuliajeluja, kanoottiretkiä ja porosafareita. Vilkkaimmat kuukaudet olivat syyskuu, joulukuu, tammikuu ja heinäkuu. Haastattelin yrittäjää talvella 2019 ja haastattelu kesti noin 45 minuuttia. Haastattelun tehtiin yrityksen tiloissa ja paikalla oli vain minä ja haastateltava. Matkailuyritys C tarjosi sekä ratsastustunteja että matkailuaktiviteetteja. Yritys oli toiminut matkailualalla noin 10 vuotta ja sen toimintaan kuului muun muassa porosafarit, hevosrekiäjelut ja maastoratsastus. Tila oli avoinna ympärivuoden, mutta vilkkain matkailusezonki oli talvella joulukuusta huhtikuuhun. Tein haastattelun kevättalvesta 2019 ja haastattelu kesti noin 50 minuuttia.

Tutkimukseeni osallistuu myös kaksi akateemista matkailun asiantuntijaa. Matkailun asiantuntijoiden haastattelut tein syksyllä 2019 Skypen kautta, mikä aiheutti joitakin hankaluuksia. Hankaluudet koskivat Skype-yhteyttä, joka pätki, mikä vaikeutti

ajoittain keskustelua ja puheesta selvän saamista. Matkailun asiantuntija A oli ollut mukana matkailuntutkimuksessa jo yli 10 vuotta. Hänen erityisalueitaan oli vastuullinen matkailuliiketoiminta. Haastattelu kesti noin 50 minuuttia. Haastattelun pituuteen vaikuttivat Skype-yhteyden kanssa koetut ongelmat. Matkailun asiantuntija B:n erityisalaa oli matkailun kehittäminen arktisilla alueilla ja luontomatkailun tutkimus. Haastattelu kesti noin puoli tuntia ja Skype-yhteys toimi hyvin. Litteroin ja kirjoitin puhtaaksi haastattelut syksyllä 2019. Haastatteluiden litterointi vei paljon aikaa ja varsinkin Skypellä tehtyjen haastatteluiden litterointi oli ajoittain vaikeaa. Aineistossa käyttämäni lainauksia olen muokannut hieman niiden ymmärrettävyyden parantamiseksi. Olen esimerkiksi jättänyt joitain täytesanoja ja toistettuja sanoja pois. Haastateltavien tahdosta olen jättänyt osallistujien nimet pois ja olen pyrkinyt anonymisoimaan aineiston parhaani mukaan.

3.1 Aistietnografia ja osallistuva havainnointi

Olen käyttänyt aistianthropologiaa osallistuvan havainnointini perustana. Osallistuva havainnointi on metodi, jossa tutkija ottaa osaa tutkittavien päivittäisiin toimiin, rituaaleihin, vuorovaikutukseen ja tapahtumiin saadakseen sekä eksplisiittistä että hiljaista tietoa heidän kulttuuristaan ja elämästään. Osallistuva havainnointi on yksi kulttuuriantropologian keskeisimmistä metodeista etnografisessa tutkimuksessa. Osallistuva havainnointi avulla kerätty informaatio on laadukasta, mikä helpottaa aineiston analysoimista ja voi johtaa uusien tutkimuskysymysten keksimiseen. Osallistuvalla havainnoinnilla on keskeistä kerätä tietoa osallistumalla tutkittavien elämään kirjoittaen samalla kenttämuistiinpanoja omista ajatuksista ja kokemuksista. (Musante 2015: 251-251, 258-261.) Itse kirjoitin kenttämuistiinpanoja koko osallistuvan havainnoinnin ajalta. En pystynyt kirjoittamaan muistiinpanoja paikan päällä, mikä olisi ollut kaikista toivottavin vaihtoehto, koska aktiviteetit olivat fyysisiä ja useat aktiviteetit ajoittuvat iltaan, jolloin oli liian pimeää ja kylmä kirjoittaa.

Antropologian alahaara, joka tunnetaan nimellä aistien antropologia, syntyi 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Aistianthropologia tarkastelee aistihavaintojen ja kulttuurin välistä suhdetta, pohtii kysymyksiä, jotka liittyvät näön ja muiden aistien väliseen

suhteeseen ja vaatii refleksiivisyyden muotoa, joka ylittää tutkimuksen siitä, miten kulttuuri on ”kirjoitettu” tutkiakseen ruumiillistunutta tietoa. (Pink 2015: 13.) Valitsin aistietnografian työhöni, koska koen, että aistit ovat keskiössä, kun halutaan tutkia sään vaikutusta ihmisen elämään, sillä sää koetaan aistien kautta. Tarkoitukseni on omien aistihavaintojeni kautta pyrkiä ymmärtämään sään merkitystä luonto- ja elämysmatkailussa ja sen kautta ilmastonmuutoksen mahdollista vaikutusta siihen. Aistietnografian tärkeimpiä periaatteita ovat kokemus (eng. *experience*) ja ruumiillistuminen (eng. *embodiment*). Kokemus sisältää muiden ihmisten sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja fyysisestä ympäristöstä tekemien aistihavaintojen analysoimisen. Ruumiillistuminen tarkoittaa vartalon ymmärtämistä ei pelkästään kokemuksen ja toiminnan lähteenä, vaan sen ymmärtämistä itse tiedon lähteenä. Ruumiillistuneen etnografian idea on se, että tutkija oppii ja tuntee koko ruumiinsa kautta. Etnografia edellyttää tutkijan moniaistillista vuorovaikutusta muiden ja heidän sosiaalisen, materiaalisen, diskursiivisen ja aistillisen ympäristön kanssa. (Pink 2015:25-26.) Pyrin käyttämään omia aistejani hyväksi ymmärtääkseni, miten sää tunnetaan ja miten se vaikuttaa matkailijoiden kokemukseen ja retken onnistuneisuuteen. Kiinnitin osallistuvan havainnoinnin aikana erityisesti huomiota siihen, kuinka sää ja ympäristö vaikuttivat aktiviteettien järjestämiseen, tunnelmaan ja niiden kokemiseen.

Osallistuminen nähdään aistietnografiassa prosessina, jossa etnografi oppii omien moniaistillisten kokemustensa kautta. Osallistuva havainnointi voi koostua esimerkiksi vierailuista, jotka voivat tapahtua monessa eri muodossa ja on yleensä suoritettava siten, että se on yhdenmukainen tutkittavien toimintojen tai ympäristön kanssa. Kiinnittämällä huomiota omaan ja muiden ihmisten odottamattomiin aistikokemuksiin voi auttaa tutkijaa löytämään uusia ymmärtämisen tapoja. (Pink 2015:96.) Osallistuin tutkimukseni aikana kahden eri luonto- ja elämysmatkailuyrityksen aktiviteetteihin. Kävin muun muassa lumikenkäilemässä, revontuliretkillä, porosafarille että koirasafarille. Kaikissa aktiviteeteissä luonto oli pääasiallinen nähtävyys ja säällä oli suuri vaikutus aktiviteetin järjestämisessä. Aktiviteeteissä oli mukana myös matkailijoita, joiden kanssa juttelin. En kuitenkaan keskity tutkimuksessani matkailijoiden kokemuksiin, joten heidän osansa on jätetty

tarkoituksella vähemmälle. Pääasiassa haastattelin oppaita ja kysyin heidän mielipiteitään ilmastonmuutoksen vaikutuksesta matkailuaktiviteettien järjestämiseen ja muutenkin yleisiä mielipiteitä Lapin matkailusta ja ilmastonmuutoksesta.

Tutkija voi osallistua tutkittavan ryhmän toimintaa eri tavoin. Hän voi esimerkiksi olla vain osaksi mukana tilanteessa ulkopuolisena seuraajana, jolloin osallistuvaa havainnointia kutsutaan perifeeriseksi jäsenyydeksi. Tutkijan roolin rajaaminen tiettyyn luokitteluun ei kuitenkaan ole realistista, sillä tutkijan rooli on dynaaminen ja jatkuvasti muuttuva. Tutkijan asemaan ja rooliin kentällä vaikuttaa monet elementit, kuten tutkijan sukupuoli, ikä, yhteiskunta-asema, uskonto ja etnisyys. Nämä ominaisuudet voivat rajata tutkijan pääsyä ja osallistumista eri tilanteisiin. (Musante 2015: 261-264) Tarkoitukseni oli alun perin suorittaa pidempi osallistuva havainnointi esimerkiksi kiireapulaisen roolissa. Olosuhteiden pakosta jouduin kuitenkin lyhentämään osallistuvan havainnoinnin kestoa ja muuttamaan omaa rooliani. Olin mukana ulkopuolisena seuraajana, enkä niin ollen päässyt osallistumaan aktiviteettien järjestämiseen. Sain kuitenkin arvokasta tietoa myös aktiviteettien järjestämisen konkreettisesta puolesta jutellessani oppaiden kanssa.

Refleksiivisyys on yksi aistietnografian tärkeimpiä periaatteita. Aistietnografia vaatii sellaista refleksiivisyyden muotoa, jossa etnografi tarkastelee sitä, miten hänen omat aistikokemuksensa tuotetaan tutkimuksen avulla ja kuinka nämä kokemukset auttavat häntä ymmärtämään muiden kokemuksia. Yrittämällä asettua tutkimukseen osallistujien asemaan ja osallistumalla heidän kokemiinsa kehon tuntemuksiin ja kulttuurisesti erityisiin aistikategorioihin, joiden kautta tunteita kommunikoidaan ja arvotetaan, etnografi voi oppia muiden ihmisten elämästä tavoilla, jotka ovat erityisen voimakkaita. (Pink 2015:58.) Tutkimuksessani pyrin mahdollisimman refleksiiviseen tutkimusotteeseen sekä haastatteluista tehdessäni että osallistuvan havainnoinnin aikana. Refleksiivisyys tarkoittaa sen tunnistamista, kuinka oma yhteiskunnallinen asema, sukupuoli, ikä, rotu ja arvomaailma vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen. Varsinkin kulttuuri ja kasvatus ja omat kokemukset värittävät tutkijan tapaa tulkita maailmaa. Refleksiivisyys vaatii tutkijaa tunnistamaan ja analysoimaan

omaa ajatteluaan ja arvojaan ja niiden mahdollisia vaikutuksia tutkimukseen. Täysin objektiivista etnografista tutkimusta on mahdoton tehdä, koska tutkija käyttää omia aistihavaintojaan ja kokemuksiaan tutkimusvälineinä, mitkä ovat subjektiivisia. (Gould 2016:11-21.) Minun mielestäni on tärkeä olla tietoinen objektiivisuuteen liittyvistä ongelmista, koska laadullista tutkimusta tehdessä niiltä ei voi välttyä. Objektiivisuuteen pyrkimisestä ei kuitenkaan kannata tehdä ongelmaa, sillä ihmistieteissä ja kulttuuriantropologiassa tutkimusten subjektiivisuus on tiedostettu yleisesti. Olen pyrkinyt tutkimuksessani ottamaan huomioon erilaiset taustatekijät, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet omaan suhtautumiseeni, kuten oman taustani yliopiston tutkijana. Olen myös reflektoinut sitä, kuinka oma käsitykseni ilmastonmuutoksesta on voinut heijastua esimerkiksi haastattelukysymyksiin.

3.3 Puhetavat aineiston analyysin keskiössä

Käytin analyysissä menetelmänä laadullinen analyysiä, joka on yksi kulttuurintutkimuksen käytetyimmistä analyysitavoista, koska se mahdollistaa aineiston analysoimisen kokonaisuutena. Laadullinen analyysi pitää sisällään kaksi eri vaihetta: havaintojen pelkistämisen ja arvoituksen ratkaisemisen. Havaintojen pelkistäminen tarkoittaa, että tutkija keskittyy siihen, mikä on kysymyksen asettelun kannalta olennaista ja yhdistelee yksittäiset seikat yhdeksi havainnoksi. Analyysin seuraava vaihe on tulosten tulkinta eli tehdyistä havainnoista kootaan merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011:38-44.)

Olen omassa työssäni keskittynyt erityisesti analysoimaan matkailuyrittäjien puhetapoja sekä sopeutumis- ja hillitsemiskäytäntöjä ja Lapin matkailun haavoittuvuustekijöitä. Matkailun asiantuntijoiden haastatteluista analysoidessani keskityin tunnistamaan, mitkä ovat Lapin matkailun suurimmat uhat ja kuinka ilmastonmuutosta käsitellään Lapin matkailussa yleisesti. Aloitin aineiston analyysin lukemalla läpi tekemäni litteraatit sekä kenttämuistiinpanoni saadakseni yleiskuvan keräämästäni aineistosta. Sen jälkeen kävin läpi kaikki haastattelut erikseen ja merkitsin ylös haastatteluista esiin nousevat teemat. Sen jälkeen lajittelin aineiston löytämien eri teemojen mukaan, jonka jälkeen tutkin, mitä eriäväisyyksiä ja yhtäläisyyksiä aineistossa tuli ilmi. Lähestyn tutkimustani näytenäkökulmasta,

jolloin tutkimusmateriaalin ajatellaan olevan osa tutkittavan henkilökohtaista todellisuutta, mutta sitä ei pidetä todellisuuden heijastumana. (Alasuutari 2011: 120).

Olen käyttänyt hyväkseni diskurssianalyysiä analysoidessani matkailuyrittäjien puhetapoja ilmastonmuutokseen ja kestävään kehitykseen liittyen. Diskurssianalyysi liittyy vahvasti kriittiseen tutkimukseen ja monet kysymykset, joita tutkijat tutkivat liittyvät tiedon asemaan ja totuusväittämiin. (Taylor 2013:18) Kieli ei ole neutraali keino, jonka kautta tietoa välitetään ihmiseltä toiselle, vaan merkityksiä luodaan ja muutetaan viestintäprosessissa (Hajer 2006:66). Erilaisia ilmastonmuutoksen diskursseja luodaan eri yhteiskuntaryhmissä käyttäen erilaisia kielimuotoja ja nostaen esiin eri käsitteitä (Fleming ym 2014:408). Kielen käyttöön vaikuttaa vahvasti konteksti, jossa kieltä käytetään. Kontekstilla viitataan Pietikäisen ja Mäntynen mukaan (2019:22) niihin asioihin, jotka vaikuttavat merkitysten rakentumiseen ja rajaavat tai mahdollistavat merkityksen tulkintaa ja käyttöä. Tilannekonteksti tarkoittaa toisaalta sosiaalista tilannetta, jossa kieltä käytettiin ja toisaalta myös osallistujien roolit, jotka ovat osaltaan pysyviä ja osaltaan muuttuvia (Pietikäinen & Mäntynen 2019:24-26.) Esimerkiksi haastattelutilanne ja haastattelujen nauhoittaminen on voinut vaikuttaa osallistujien vastauksiin.

Ymmärryksemme asioista, käsitteistä tai ajatuksista, joita voisimme pitää itsestäänselvyytenä, eivät ole luonnollisia ja ennalta annettuja, vaan ne ovat ihmisen toimien ja vuorovaikutuksen, ihmiskunnan historian, yhteiskunnan ja kulttuurin tuote (Rapley 2008:4). Diskurssianalyysi viittaa tutkimustapaan, jossa tutkimusaineistoa, kuten haastatteluita tai kirjoitettua tekstiä, tutkitaan todisteena ilmiöstä, joka ei rajoitu yksilöön (Taylor 2013:2). Diskurssianalyysi lähtee viidestä oletuksesta: kielen luonteesta todellisuutta rakentavana, useiden kilpailevien ja rinnakkaiden merkitysjärjestelmien olemassaolosta, toiminnan sitoutumisesta kontekstiin, yksilöt ovat kiinni merkitysjärjestelmissä ja puhetavoilla on seurauksia, jotka liittyvät diskurssien ja vallan väliseen suhteeseen (Jokinen ym 2017:21). Diskurssit yhdistävät usein elementtejä useista eri diskursiivista ja ilmiötä kutsutaan interdiskursiivisuudeksi (Jokinen & Juhila 2017:79).

4. Matkailuyrittäjien puhetavat ilmastonmuutoksesta

Tässä luvussa tarkoitukseni on tarkastella, kuinka matkailuyrittäjät puhuvat ilmastonmuutoksesta ja minkälaisia merkityksiä ilmiöön liitetään. Tarkastelen luvussa myös, kuinka matkailuyrittäjien käyttämät ilmastodiskurssit ohjaavat heidän suhtautumistaan sopeutumiseen ja toimintansa haavoittuvuuteen. Tutkimukseen osallistuneilla oli monia kilpailevia käsityksiä ilmastonmuutoksesta. Siksi on aiheellista miettiä, miten ilmastonmuutokseen liittyvät ideat ja puhetavat saavat merkityksensä ja, kuinka nämä puhetavat auttavat tai estävät ilmastonmuutokseen reagoimista. Matkailuyrittäjien puhetapojen analysointi on tärkeä näiden merkitysrakenteiden tunnistamiseksi, sillä kieli rakentaa ja uusintaa sosiaalista todellisuutta ja sitä käyttäessä tapahtumat ja asiat saavat merkityksensä (Jokinen ym 2017:21). Se, miten ihmiset ajattelevat ja puhuvat ilmastonmuutoksesta, vaikuttaa siihen, kuinka he reagoivat siihen. Tunnistan kuitenkin, että ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja reagoimiseen vaikuttavat useat eri tekijät, joista diskurssit muodostavat vain yhden osa-alueen.

Käsityksiin ilmastonmuutoksista vaikuttavat monet eri tekijät, joita ovat muun muassa yksilön sosiaalinen asema ja koulutus, tiedotusvälineistä saatava tieto, omat kokemukset ja ympäröivä kulttuuri (Walshe ym 2007:305). Sosiaaliset diskurssit vaikuttavat siihen, kuinka henkilö toimii ja toimijuus sisältää myös tietoisuuden vaihtoehtoista ja henkilökohtaisista valmiuksista näiden vaihtoehtojen toteuttamiseksi (Fleming ym 2014: 409). Erilaiset puhetavat ja käsitykset ilmastonmuutoksesta voivat joko auttaa tai estää matkailuyrittäjiä sopeutumaan ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin. Niiden diskurssien eli puhetapojen ymmärtäminen, jotka ovat olleet matkailuyrittäjien valintojen perustana, auttaa tunnistamaan vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja siten voidaan avata mahdollisuuksia toiminnalle ja muutokselle (Calgaro ym 2014: 343-344). Paljastamalla matkailuyrittäjien toimintaan vaikuttavat diskurssit on siis mahdollista haastaa vallalla olevat diskurssit ja muuttaa yrittäjien suhtautumista ilmastonmuutokseen.

Puhetavat olen kategorisoinut aineistosta kolme eri puhetapaa, joiden näkökulmasta matkailuyrittäjät tarkastelivat ilmastonmuutosta. Nimesin puhetavat ilmastoskeptisyyden puhetavaksi, ilmaston lämpenemisen puhetavaksi ja tieteelliseksi liiketoimintaa painottavaksi puhetavaksi. Olen jakanut aineistostani löytämäni diskurssit kappaleisiin, jossa esittelen kyseisen diskurssin ja sen vaikutuksen tarkemmin. Osallistujien näkemykset ilmastonmuutoksesta ovat rakentuneet sosiaalisesta mediasta, aikakausi- ja sanomalehdistä, televisiosta saaduista tiedoista ja omista kokemuksista. Esittelemäni puhetavat ovat siis erittäin subjektiivisia.

Kappaleet sisältävät useita lainauksia tekemistäni haastatteluista. Valitsin lainaukset sillä perusteella, että ne tuovat parhaiten esiin matkailuyrittäjien käyttämät puhetavat. Puhetavat ovat dynaamisia ja kontekstuaalisia ja yksilöt sekoittavat ja yhdistelevät eri diskursseja puheessaan. (Jokila & Juhila 2017:79). Niinpä matkailuyrittäjien diskurssien tiivistäminen kolmeen ilmastodiskurssin on osittain keinotekoisia, mutta halusin tutkimuksessani keskittyä tarkemmin juuri ilmastoa koskeviin diskursseihin. Matkailuyrittäjien puheessa tuli esiin paljon kestävän kehityksen diskurssia, mutta olen jättänyt sen tarkoituksella huomioimatta, koska keskityn viidennessä luvussa tarkemmin matkailuyrittäjien toiminnan kestävyYTEEN.

4.1 Ilmastonmuutos totta vai ei? – Ilmastoskeptinen puhetapa

Matkailuyrittäjä A puhetavassa näkyi vahvasti ilmastonmuutoskeptismi. Käsitteet ilmastonmuutoskeptismi ja ilmastoskeptisti viittaavat melko yhdenmukaisiin väitteisiin ilmastonmuutoksesta, jotka hylkäävät, kiistävät tai kyseenalaistavat valtavirran väitteen siitä, että ilmasto on muuttumassa ensisijaisesti ihmisen toiminnan takia, ja että nämä muutokset vaikuttavat vakavasti sekä ekosysteemeihin ja ihmisiin (Van Rensburg 2015:1).

Matkailuyrittäjä A kyseenalaisti puheessaan ilmastonmuutoksen todellisuuden ja varsinkin ihmisen roolin yhtenä sen suurimmista aiheuttajista. Mahdollisia muutoksia ilmastossa hän selitti muun muassa magneettikenttien muutoksilla ja sähköistymisellä, kuten seuraavasta lainaus osoittaa:

”Mää näen ilmastonmuutoksen...ehkä se on ihan todellistakin mutta kyllähän siihen vaikuttaa koko maapallon [...] tällöinen niinkö kaikki magneettikentät ja niinkö kaikki semmoiset niinkö, että se ei ole yksistään varmaan sitä, että miten paljon me saastutaan.”
(Matkailuyritys A)

Capstickin ja Pidgeonin (2014) mukaan epäily ihmisen toiminnasta ilmastonmuutoksen aiheuttajana on yleistä ilmastoskeptismissä, ja ilmastonmuutos perustellaan usein luonnollisilla selityksillä esimerkiksi ilmaston luonnollisesta kierrosta. Tämä lähestymistapa vähentää ihmisen toiminnan merkitystä ilmastonmuutoksen aiheuttajana ja tarjoaa vaihtoehtoisen ja uskottavan selityksen ilmastonmuutokselle ilman, että se viittaa siihen, että ilmiö olisi täysin väärä. (Capstick & Pidgeon 2014:392.) Koska ihmisen toiminnan aiheuttaman ilmastonmuutoksen käsitys vaatii käyttäytymisen muutosta, voi se myös uhata yksilöiden identiteettiä, mikä voi johtaa erilaisten puolustusmekanismien käyttöön, joista yksi on ilmastonmuutoksen kieltäminen (Jaspar ym 2014:123). Ilmastonmuutoksen selittäminen luonnollisilla ilmiöillä on siis yksi tapa ottaa vastuu pois ihmisen harteilta. Jos ihmisen ei koeta vaikuttavan ilmastoon, silloin myöskään omaa käytöstä tarvitse muuttaa. Toisaalta ilmastonmuutoksen todellisuuden kieltäminen voi myös johtua siitä, että ilmiö koetaan usein pelottavaksi, monimutkaiseksi ja vaikeaksi ymmärtää.

Matkailuyrittäjä A yhdisti mahdollisen ilmastonmuutos myös ensisijaisesti sään ääri-ilmiöihin kuten myrskyjen yleistymiseen. Nämäkin ilmiöt hän pyrki selittämään magneettikenttien muutoksille ja sähköistymisellä, ei niinkään ilmastonmuutoksella. Lisäksi mahdolliset muutokset sijoitettiin muualle, ei Suomeen. Matkailuyrittäjän A puheessa nousi esiin vahvasti luonnollisuus ja luontoarvot ja luonto olikin keskiössä, kun puhuimme ilmastonmuutoksesta. Hän esimerkiksi viittaa puheessaan useasti luontoon, luonnolliseen, luontoäitiin ja muihin luontoon viittaaviin termeihin. Sen sijaan puheessaan matkailuyrittäjä A vältteli ilmastoon liittyvien sanojen käyttöä. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että matkailuyrittäjä A viittasi usein luontoon ilmaston sijasta, kun puhuimme ilmastonmuutoksen vaikutuksista:

” [...] tokihan meillä niinkö jos me mietitään vaikka sitä niinkö tätä meidän sähköistymistä niin sehän vaikuttaa hirveen paljon jo siihen miten niinkö kaiken maailman rankkasateet ja tuota ukkoset ja kaikki liikkuu. Niin niin tuota kyllähen sillä on iso merkitys niin sitä kautta se teollisuus onhan niinkö meilläki niinkö mä sanoin silloin jo aikasemmin että nämä hirveet voimavirtalinjat, mitkä täällä kulkee niin nehän on kaukana luonnollisista ja luontohommista.” (Matkailuyrittäjä A)

Matkailuyrittäjä A yhdisti selvästi paikallisen muutoksen säässä ja ympäristössä vuositason vaihteluun ja suhtautui erittäin epäilevästi ilmastonmuutoksen mahdollisiin vaikutuksiin. Esimerkiksi seuraavasta lainauksesta käy ilmi, että matkailuyrittäjä A ei kokenut ilmastonmuutoksen paikallisia vaikutuksia uhkana toiminnalleen:

”Mä sanosin niin, että mitä se vaikuttaa. No ehkä se ennalta suunniteltavuus on hankalampaa mutta tuota siihen nyt on totuttu, että niinkö vuosikausia jo, että ei se niinkö sen kummempaa ole, mutta toisaalta sitte joskus on niitä vähälumisempia talvia mutta, ku niitä on aina ollu niin se ei ole mitään uutta” (Matkailuyrittäjä A)

Syynä matkailuyrittäjä A suhtautumiseen saattoi olla se, että paikallisia muutoksia säässä ei välttämättä osata yhdistää ilmastonmuutokseen. Ilmastonmuutoksesta johtuvat muutokset paikallisessa ympäristössä ja ilmastossa tapahtuvat usein pitkän ajan kuluessa, jolloin ne eivät välttämättä rekisteröidy ihmisten tietoisuuteen (Grandersonin 2014:4).

Matkailuyrittäjä A ei painottanut omia kokemuksiaan ilmastonmuutoksesta, mikä erotti hänet muista matkailuyrittäjistä. Ero saattoi johtua esimerkiksi siitä, että ilmastoskeptinen puhetapa ohjasi häntä kiinnittämään huomion ilmaston ja luonnon ilmiöihin luonnollisina muutoksina, ei ilmastonmuutoksen aiheuttamina. Joistakin vastauksista sain myös sellaisen kuvan, että haastateltava yritti väkisin keksiä jotain sanottavaa aiheesta, kuten silloin kun kysyin, onko ilmastonmuutos näkynyt omassa arjessa. Seuraavasta lainauksesta näkee, kuinka matkailuyrittäjä yritti keksiä jotain

seikkoja johon ilmastonmuutos olisi voinut vaikuttaa, mutta lopulta kuitenkin kielsi ilmastonmuutoksen vaikutukset:

”Ehkä se semmonen niinkö se säitten vaihtelu, että on niinkö hirveen kylmä ja ykskaks on lämmintä. Se on niinku se mutta meillä se tekee hyvää elikkä se on niinkö reittien kannalta niinkö hyvä asia, että mutta se tuota kyllähän siihen niinkö tietenki se voipi olla semmonen että se on vähän muuttunu, mutta sitte taas millon se lumi tulee ja millon se loppuu niinkö olemasta siiskö joskus on niinkö ilmastonmuutos okei ja toukokuun kaks ensimmäistä viikkoa on vielä lunta niin no ei se kyllä missään näy siinä kohassa.” (Matkailuyrittäjä A)

Matkailuyrittäjä A koki myös ilmastonmuutoksen olevan koko ajan esillä tiedotusvälineissä, mikä loi stressiä sekä yrittäjille että asiakkaille. Hän puhui negatiivissävytteisesti kertoessaan, mistä oli kuullut ilmastonmuutoksesta. Hän käytti esimerkiksi termejä ”paukuttaa koko ajan” ja ”kaikenmaailman ajankohtaisohjelmat”. Matkailuyrittäjä A:n ilmastoskeptinen puhetapa ohjasi häntä käsittelemään ilmastonmuutosta tiedotusvälineiden luomana ilmiönä, jonka koettiin häiritsevän elämää. Capstick ja Pidgeon (2014) ovat viitanneet samantapaiseen ilmiöön tutkiessaan ilmastoskeptismiä. He kutsuivat ilmiötä nimellä ”climate change fatigue” ja termi viittaa ihmisten turtumiseen ilmastonmuutosuutisointiin. (Capstick & Pidgeon 2014.)

Ilmastokriittinen puhetapa ohjasi myös vahvasti matkailuyrittäjä A suhtautumista toimintansa haavoittuvuuteen ja sopeutumiseen. Matkailuyrittäjä A ei esimerkiksi kokenut uhkaksi lumettoman ajan muuttumista tai lumen laadun muuttumista, joita on kuvailtu Lapin matkailun suurimmiksi haavoittuvuustekijöiksi tiedotusvälineissä ja tutkimuksissa ilmastonmuutoksen yhteydessä. Hän otti esiin maapohjan jäätymisen muuttumisen haavoittuvuustekijänä, jonka koki vaikuttavan kauden pituuteen. Hän kuitenkin totesi, että maaperän jäätymiseen vaikuttaa moni asia, ei välttämättä ilmastonmuutos. Matkailuyrittäjällä oli myös toinen työ, johon hän saattoi tarvittaessa turvautua eli hänen tulonsa eivät olleet riippuvaisia matkailusta.

Tämä vaikutti myös hänen osittain välinpitämättömyyteen suhtautumiseensa ilmastonmuutokseen, mikä näkyy seuraavasta lainauksesta:

”Et tota et mun mielestä se ehkä se suurin juttu tulee siinä olemaan se että ehkä jos ilmastonmuutos vaikuttaa siihen niin se on justiinsa tuo että tuo maapohja ei pääse jäätymään ja sillon se kausi on lyhyempi, mutta se taas toisaalta, ko mä en revi stressiä siitä että jos on kausi lyhyempi koska mulla on toinen duuni. Mie voin ottaa sen heti sen toisen duunin, jos näyttää siltä että.” (Matkailuyrittäjä A)

Matkailuyrittäjä A:lla ei ollut suunnitteilla mitään ilmastonmuutokseen liittyviä sopeutumis- tai hillitsemisstrategioita.

4.2 Ilmastonmuutos sään ilmiöinä – Ilmaston lämpenemisen puhetapa

Matkailuyrittäjä C puhetta ohjasi vahvasti ilmaston lämpenemisen puhetapa. Ilmastonmuutos samaistetaan usein ilmaston lämpenemiseen esimerkiksi tiedotusvälineissä ja julkisessa keskustelussa. Ilmastonmuutoksen käsittäminen ilmaston lämpeneminen antaa ilmastonmuutoksesta suppean kuvan, jossa ilmastonmuutoksen vaikutukset liitetään pääasiassa lämpötilojen nousuun ja ääri-ilmiöihin, kuten kuivuuteen ja myrskyjen lisääntymiseen. Termi ”ilmaston lämpeneminen” keskittyy lämpötilojen nousuun, josta on usein olemassa ristiriitaista näyttöä, esimerkiksi epätavallisen kylmillä päivillä voi olla keskeinen rooli ilmastokeskustelussa (Schuldt ym 2011:116). Käsitys myös herättää vahvempia miellejohdotuksia ihmisen roolista ilmastonmuutoksen aiheuttajana kuin termi ”ilmastonmuutos”, koska termiä ”ilmaston lämpeneminen” on yleisesti käytetty kuvaamaan ihmisen toimintaan liittyvien kasvihuonekaasujen lisääntymisen vaikutusta ilmastoon. Termi ”ilmaston lämpeneminen” liitetään erityisesti lämpötilojen nousuun ja jäätiköiden sulamiseen. (Whitmarsh 2009:403-410.)

Matkailuyrittäjä C käsitys ilmastonmuutoksesta nojasi vahvasti julkisessa mediassa esillä olleeseen kuvaan ilmastonmuutoksesta ilmaston lämpenemisenä. Ilmaston lämpenemisen puhetapa näkyi matkailuyrittäjä C puheessa esimerkiksi viittaamisena hänen lämpötiloissa kokemiinsa muutoksiin ja säitten lämpenemiseen. Hän myös

yhdisti ilmastonmuutoksen jäätiköiden sulamiseen ja ilmaston lämpenemiseen, joka on yleistä ilmaston lämpenemisen puhetavalle:

”No sulaa jäätiköt ja lämpää ja sitten jäähtyy uudestaan ja tulee jääkausia ja kaikki kuolee.” (Matkailuyrittäjä C)

Hän viittasi puheessaan jääkauteen, joka yleensä yhdistetään maapallon ilmaston luonnolliseen muuttumiseen. Tämä puolestaan viittaa osaltaan ilmastoskeptiseen suhtautumiseen, koska ilmastonmuutos yhdistetään luonnollisesta ilmaston kiertokulusta johtuvaan lämpenemiseen, ei niinkään ihmisen toiminnasta johtuvaan. Toisin kuin ilmastoskeptisyyden puhetavassa ilmaston lämpeneminen kuitenkin tunnistettiin uhaksi toiminnalle tulevaisuudessa ja sen vaikutuksista oltiin kiinnostuneita. Matkailuyrittäjä C ei kuitenkaan nimenomaisesti kieltänyt ihmisen toiminnan merkitystä ilmastonmuutoksen syntymisessä, toisin kuin matkailuyrittäjä A. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että hän ei viitannut millään tavoin ihmisen toiminnan vaikutukseen nykyisen ilmastonmuutoksen suurimpana aiheuttajana. Lisäksi hän viittasi haastattelussa ilmaston historiaan ja siihen, kuinka on vaikea arvioida siinä tapahtuvia muutoksia ja näin kyseenalaisti tavallaan ilmastonmuutoksen todellisuuden, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

” [...]No minä oon ainaki huomannu sen kymmenen vuotta...kymmenen vuotta että onko niinku muuttunu sää erilaiseksi mut minä oon aika vähän eläny täällä ja sinä oot vielä vähemmän miten me voidaan tietää niinkö taaksepäin historiaan minkälaista säätä täällä aikasemmin ollu. (Matkailuyrittäjä C)

Matkailuyrittäjä C lähestyi ilmastonmuutosta sään näkökulmasta, joka osaltaan ohjasi kiinnittämään huomiota lämpötiloihin ja sään ääri-ilmiöihin. Esimerkiksi seuraavasta lainauksesta käy ilmi, kuinka matkailuyrittäjä C yhdisti lämpenemisen vahvasti säähän omien kokemustensa kautta:

”No on tiettenki koska minä olen ulkotöissä, joka ikinä päivä niin minun mielestä 2011 helmikuussa oli yli neljäkymmentä pakkasta ja sen jälkeen se vaan lämpeni ja lämpeni ja minä aattelin että tuleekohan

ikinä neljäkymppin pakkasia, mut nyt se tuli tänä talvena että aika pitkä sykli kuitenkin oli tässä neljäkymppin välillä, että yhtenä talvenakaan ei minusta ollu ku kolkytneljä astetta pahimmillaan [...]”
(Matkailuyrittäjä C)

Matkailuyrittäjä C paikansi ilmastonmuutoksen vakavimmat vaikutukset ulkomaille, jonne hän liitti myrskyt ja muut sään ääri-ilmiöt kuten kuivuuden ja tulvat. Sen sijaan Suomessa hän ei kokenut ilmastonmuutoksen vaikuttavan vastaavalla tavalla. Grandersonin (2014) mukaan ilmastonmuutos esitetään usein katastrofina tai maailmaloppuna mediassa, mikä on muokannut yleistä mielikuvaa ilmastonmuutoksesta. Tämä keskittyminen katastrofeihin hämärtää kuitenkin jokapäiväiseen elämään vaikuttavia tapahtumia, jotka eivät ole yhtä näkyviä, mutta voivat aiheuttaa yhtä vakavan riskin selviytymiselle. (Granderson, 2014:4.) Esimerkiksi matkailuyrittäjä C selvästi koki ilmastonmuutoksen olevan vielä varsin vähäinen uhka Lapissa, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

”(...) että kyllähän me sillä lailla ollaan auvosessa tilanteessa täällä Lapissa että saattaahan meillä tietenkin nuissa tuntureissa lisääntyä vaikka nuo lumivyöryt esimerkiks mutta en minä näe että täällä yhtäkkiä tulivuori syntyis tai joku tsunami iskis Kemijoessa tai jotain vastaavaa et ne on niinku varmaan aika poissuljettuja asioita[...].”
(Matkailuyrittäjä C)

Huoleton suhtautuminen ilmastonmuutokseen saattoi osaltaan johtua tiedon puutteesta ilmastonmuutoksen vaikutuksista paikallisella tasolla, mistä hän mainitsi haastattelun aikana. Hän oli kuitenkin kiinnostunut kuulemaan ja oppimaan lisää ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja siitä, kuinka se tulee vaikuttamaan hänen ammattinsa harjoittamiseen.

Matkailuyrittäjä C selvästi käsitti ilmastonmuutoksen vaikuttavan pääasiassa säähän ja luontoon ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen poliittisia vaikutuksia hän ei nostanut esille. Paikallisesti ilmastonmuutoksen seuraukset matkailuyrittäjä C liitti lämpötilojen nousuun ja lumettoman kauden muuttumiseen ja lumen määrän

lisääntymiseen. Esille haastattelussa nousi myös syksyn 2018 vähälumisuus oli vaikuttanut, mikä oli vaikuttanut negatiivisesti matkailuyrittäjä C:n toimintaan. Hän oli esimerkiksi joutunut perumaan joitakin safareita. Vuoden 2018 tilanne on saattanut vaikuttaa siihen, että lumettoman ajan lyhentyminen nousi esille yhtenä suurimmista uhista, joita matkailuyrittäjä C liitti ilmastonmuutokseen.

Suurimmiksi haavoittuvuustekijöiksi omalle toiminnalleen matkailuyrittäjä C koki rehun saamisen vaikeutumisen, lumettoman kauden pidentymisen ja muutokset poropopulaatioissa. Matkailuyrittäjä C suhtautui varsinkin poropopulaatioissa tapahtuviin muutoksiin vakavasti ja nosti esille ilmaston lämpenemisen selittävänä tekijänä poropopulaatioissa tapahtuneille muutoksille:

”No esimerkiksi porojahan. Porothan on ruvennu vähentymään jostain syystä eikä sitä tiedetä mutta epäillään että se on niin herkkä eläin sään vaihteluille, että voisko se olla ilmaston lämpenemisestä [...]”
(Matkailuyrittäjä C)

Matkailuyrittäjälle C ei ollut käytössään toiminnassaan ilmastonmuutokseen liittyviä sopeutumisstrategioita, mutta hän mainitsi esimerkiksi lumivaraston perustamisen mahdollisena sopeutumistoimenpiteenä. Mahdolliset sopeutumisstrategiat olivat vielä ajatuksen tasolla ja niitä tuskin oltiin toteuttamassa vielä pitkään aikaa. Yleisesti ottaen hän ei kuitenkaan kokenut sopeutumista ilmastonmuutokseen ajankohtaisena:

”No ei ainakaan sen ilmastonmuutoksen osalta, että muuttaisin tätä yritystoimintaa sen takia, että kyllä minä varmaan teen tätä siihen asti, ku minua huvittaa” (Matkailuyrittäjä C)

Sopeutumisen ajankohtaisuuteen vaikutti matkailuyrittäjä C kohdalla toisaalta hevosten omistaminen, koska ne mahdollistivat ympärivuotisen toiminnan, jolloin ilmastonmuutos ei uhannut toimeentuloa samalla lailla kuin, jos yrittäjän tulot olisivat olleet pelkästään matkailuyrittämisen varassa.

4.3 Ilmastonmuutos uhkana toiminnalle – Ekologinen liiketoimintaa painottava puhetapa

Matkailuyrittäjä B käsitys ilmastonmuutoksesta noudatti hyvin läheisesti tiedotusvälineissä esillä ollutta IPCC:n ja ACIA:N laatimaa käsitystä ilmastonmuutoksesta. Matkailuyrittäjä B esimerkiksi näki selvästi ilmastonmuutoksen yhtä aikaa sekä fyysisenä että poliittisena ilmiönä., kuten seuraavasta lainauksesta voi todeta:

”Jäätiköt sulaa, vedenpinta nousee, väestö, joka asuu saarilla ja vastaavilla joutuu muuttamaan pois sieltä. Ja sitten niin ilmaston lämpeneminen sen seurauksena, kun vedenpinta nousee ja ihmisten on siirryttävä, niin syntyy uudenlaista pakolaisuutta ja sitten taas meidän tasalla jokasella luonto ja ympäristö tulee muuttumaan ja uudenlaisia poliittisia jännitteitä tulee väistämättä ja jopa voi tulla globaalejakin.”
(Matkailuyrittäjä B)

Matkailuyrittäjä B myös yhdisti ilmastonmuutoksen vahvasti paikallisen luonnon ja ympäristön muutokseen. Esimerkiksi matkailuyrittäjä B:n paikallistella tason tietämys oli yksityiskohtaista, kuten seuraavasta lainauksesta voi todeta.

”Paikallisella tasolla luonnollisesti sesonki tulee jollain lailla muuttumaan. Meidän eläimistö, eliöstö täällä, samoin jotku lajit tulee kuolemaan, lumi, varman lumen jakso muuttuu ja lyhenee ja tuota todennäköisesti sitten myöskin kesät kuumenevat, kuivenee ja luonnolle tärkeät hyönteiset kärsii siitä ja sitä myötä kärsii sitten marjasadot ja kärsii linnut ja kaikki. (Matkailuyrittäjä B)

Ilmastonmuutoksen vaikutukset tulivat esille vahvasti omien kokemusten kautta matkailuyrittäjä B elämässä, sillä matkailuyrittäjä B liikkui paljon luonnossa sekä työn että vapaa-ajan puolesta. Hän kertoi huomanneensa useita muutoksia paikallisessa ympäristössään. Matkailuyrittäjä B kertoi esimerkiksi huomanneensa muutoksia suppilovahveroitten levinneisyydessä, maaston kuivumisessa, kalojen

saatavuudessa ja vesien lämpenemisessä. Kokemukset tukivat käsitystä ilmastonmuutoksesta kokonaisvaltaisena ilmiönä ja toisaalta tieteellinen näkemys on varmasti ohjannut kiinnittämään huomiota tiettyihin asioihin ja auttanut yhdistämään ne ilmastonmuutokseen.

Matkailuyrittäjä B:n tarjoamista aktiviteeteista suurin osa oli hyvin luontokeskeisiä, ja luonnonympäristö oli merkittävässä osassa elämyksen luomisessa, minkä myötä hän luultavasti kiinnitti paljon huomiota luontoon verrattuna matkailuyrittäjiin A ja C, joiden aktiviteetit rakentuivat eläinten ympärille ja luonto toimi taustana toiminnalle. Matkailuyrittäjä B suosituimman aktiviteetit olivat kaikki talviaktiviteettejä, ja niitä olivat esimerkiksi revontuliohjelmat, poro- ja koirasafarit, pilkkiminen ja lumikenkäretket. Sää vaikutti aktiviteetin luonteen ja järjestämiseen todella paljon. Talvinen luonto oli selkeästi keskeinen resurssi aktiviteettien järjestämisessä. Luonnon ja sään merkitys tuli esille osana elämyksen rakentumista esimerkiksi osallistuessani revontuliretkelle. Retkellä ajettiin etsimässä revontulia, ja retkeen kuului myös useampi pysähtyminen, jolloin matkailijoilla oli mahdollisuus katsella revontulia. Retkellä oli myös yksi pidempi pysähtymistauko, jonka aikana tehtiin tulet ja paistettiin makkaraa. Revontulet olivat elämyksen keskiössä, mutta myös talviyön pimeydellä ja pakkasella oli selkeä rooli elämyksen luojana ja selvästi pelkällä luonnossa olemisella ja hiljaisuudella oli jo iso merkitys matkailijoille. (Tapaninen 2019)

Haavoittuvuustekijöiksi matkailuyrittäjä B:n toiminnassa nousivat lumen ja jään laatu, tuulien lisääntyminen, sesongin lyhentyminen ja näkyvyyden huonontuminen. Varsinkin lämpötilojen nouseminen koettiin vakavaksi uhaksi, koska se rajoitti eläinten käytettävyyttä ja samalla se kulutti myös kalusto ja työntekijöitä. Toisaalta matkailuyrittäjä B sietokykyä lisäsi yrityksen ympärivuotinen toiminta, ja laaja palveluvalikoima lumettomalle ajalle. Matkailuyrittäjä B kohdalla vähäluminen syksy vuonna 2018 oli vaikuttanut merkittävästi yrityksen liikevaihtoon laskien sitä huomattavasti. Selvästi asia oli vaikuttanut matkailuyrittäjä B ilmastonmuutokseen suhtautumiseen:

”[...] Tän talven seurausta se tietosuus ja näin että tuota se oli tosi herättävää tuo myöhäinen lumen tulo ja kuuma kesä yhdessä näitten tietojen kanssa mitä on ollu maailmalla.” (Matkailuyrittäjä B)

Samanlaiseen ilmiöön on törmännyt myös esimerkiksi Michael Hall (2006) tutkiessaan Uudessa-Seelannissa matkailuyrittäjien asenteita ja käytöstä suhteessa ilmastonmuutokseen. Hän huomasi, että suurimmat huolenilmaukset ilmastonmuutoksesta ja sen mahdollisista vaikutuksista sekä henkilökohtaisella ja kansallisella tasolla olivat peräisin vastaajilta, jotka olivat kärsineet suoraan äärimmäisistä sääilmiöistä tai, jotka olivat asuneet lähellä sijaintia, johon se oli vaikuttanut. (Hall 2006)

Matkailuyrittäjän B puheessa kuului myös liiketoiminnallinen diskurssi, joka ohjasi kiinnittämään huomiota myös yrityksen taloudelliseen haavoittuvuuteen. Matkailuyrittäjän B puheessa oli paljon taloudellista sanastoa, hän esimerkiksi puhui tuotteistuksesta, kysynnästä, suoristuskyvystä ja maksukykyisistä asiakkaista. Hän myös käsitteli ilmastonmuutoksen vaikutuksia liiketaloudellisesta näkökulmasta:

”Sanotaan näin, että sillä on suuri vaikutus, mutta jos se säätyypin muutos, jos se on vaihtelevaa niin sitte siihen tulee niitä hyviä ja huonoja jaksoja, mutta jos se on jatkuvasti heikkenevää, että siinä on niitä ilmiötä ja muita niin lumen vähyyttä ja näin edelleen niin se lyhentää sesonkia ja laskee liikevaihtoa, vähentää investointeja ja tuota pakottaa myöskin sitten sopeutumaan ja keksimään uusia. Sehän se on tietysti ainoa keino selvitä plus että ponnistellaan yhdessä enemmän [...]” (Matkailuyrittäjä B)

Liiketaloudellinen puhetapa ohjasi lähestymään sopeutumista liiketoiminnallisena strategiana ja välttämättömänä keinona selviytyä tulevista muutoksista. Matkailuyrittäjän B suhtautuminen muistutti osittain Nilsenin ja Ellingsenin (2015) esittelemään ekologisen talouden diskurssia. Ekologisen talouden diskurssille oli ominaista toiminnan ympäristöystävällisyys. Matkailuyrittäjät uskoivat, että markkinatoimijat ovat muuttumassa tiedostavammiksi ympäristöongelmista ja tämä

tarjoaa mahdollisuuden laajentaa markkinaosuutta keskittymällä entistä enemmän ympäristö- ja yhteiskuntavastuuseen. (Nilsen & Ellingsen 2015.) Matkailuyrittäjä B myös viittasi puheessaan esimerkiksi kestäväyyteen ja ympäristöystävällisyyteen mahdollisena myyntivalttina tulevaisuudessa.

Sopeutumis- ja hillitsemisstrategioita ei ollut vielä otettu käyttöön, mutta niitä oli aktiivisesti kehitteille toisin kuin kahdella muulla yrittäjällä. Mahdollisiksi sopeutumiskeinoksi hän mainitsi esimerkiksi keskitetyn markkinoinnin ja tuotteistuksen tietyille ihmisryhmille ja kotimaan matkailuun panostaminen. Sopeutumis- ja hillitsemistoimien mukaan ottaminen toimintaan ei kuitenkaan ole helppoa tai yksinkertaista, sillä sitä vaikeuttavat monet esteet. Näitä esteitä voivat olla ihmisten näkemykset sopeutumis- tai hillitsemistoimien taloudellisista riskeistä; monet vihreät ratkaisut vaativat pääomaa ja sijoituksia, ja ajallisista riskeistä; investoitu aika ei takaa sopeutumistoimien onnistumista, jolloin aikaa on käytetty turhaan (Gifford, Kormos & McIntyre 2011). Matkailuyrittäjä B mainitsi esimerkiksi taloudelliset esteet sopeutumis- ja hillitsemistoimien toteuttamisessa:

” [...] Se vaatii taas sit investointia, et mikään asia ei ole helppo viedä bisneksiksi, ku voi kuulostaa hyvältä ja tuntua ja kaikkea muuta että hieno, mut siitä pitää tulla sitten sen verran rahaa et se on hyödyllistä kuitenkin. Senpä takia tässä aina ajan myötä niin uusia ideoita kokeillaan ja ne jää pöytälaatikkoon ja niitä muokataan ja näin edelleen [...]” (Matkailuyrittäjä B)

Tervo-Kankare (2008) on myös tuonut esiin tutkiessaan matkailuyrittäjien sopeutumista, että pienillä ja keskikokoisilla matkailuyrityksillä, jotka toimivat lyhyellä tähtäimellä, ei ole usein resursseja osallistua itsenäisesti hillitsemistoimiin, ellei toimien hyödyt realisoidu lyhyessä ajassa tai ellei ympäristölainsäädäntö pakota niitä toimimaan jollakin tavalla (Tervo-Kankare 2008:51).

Matkailuyrittäjä B puhetapa ilmastonmuutoksesta erosi huomattavasti kahdesta edellä mainitusta puhetavasta. Hänen puheessaan seurasi vahvasti tieteellistä käsitystä ilmastonmuutoksesta, joka perustui suurelta osin käsitykseen ihmisestä

ilmastonmuutoksen aiheuttajana. Tieteellinen käsitys ilmastonmuutoksesta ohjasi matkailuyrittäjä B:tä käsittelemään ilmastonmuutosta myös kaikenkattavana ilmiönä. Hän näki ilmastonmuutoksen vaikutukset ympäristössään myös ekosysteemeissä tapahtuvien muutosten kautta, ei pelkästään sään. Toisaalta puheessa nousi esiin myös liiketaloudellinen sanasto kuten sesongin muutos, investoinnit, kasvu ja myynti. Ilmastonmuutosta lähestyttäessä liiketaloudellisesta diskurssista käsin, nousi matkailuyrittäjä B:n puheessa esiin säähän liittyvien haavoittuvuustekijöiden lisäksi myös taloudellisia haavoittuvuustekijöitä. Ekologinen puhetapa ohjasi matkailuyrittäjä B:tä kiinnittämään myös erityisesti huomiota luontoon, ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Hän yhdisti ilmastonmuutoksen vahvemmin paikalliseen ympäristöön, kuin kaksi muuta matkailuyrittäjää, mikä ohjasi häntä kiinnittämään huomiota luonnossa tapahtuviin muutoksiin herkemmin. Matkailuyritys B:n toiminnassa nousi esiin myös useampia haavoittuvuustekijöitä, kuin matkailuyrittäjä A ja C toiminnassa, mikä johtui luultavasti yrityksen tarjoamien matkailuaktiviteettien laajasta valikoimasta. Matkailuyrittäjä B:n toiminta ympärivuotista ja hänellä oli paljon aktiviteetteja, jotka sopivat vähälle lumelle, mikä toisaalta lisäsi yrityksen sietokykyä ilmastonmuutosta vastaan.

5. Kestävä kehitys matkailuyrittäjien elämässä

Tässä luvussa tarkoitukseni on tarkastella kestävän kehityksen roolia matkailuyrittäjien elämässä. Kestävään kehitykseen liitetään kolme eri osa-aluetta, jotka ekologinen, sosiokulttuurinen ja taloudellinen (Mihalic 2016:461). Kestävä kehitys on noussut paljon esiin yhteydessä ilmastonmuutokseen ja monet kestävän kehityksen mukaisista toimista samalla myös hillitsevät ilmastonmuutosta. Myös matkailussa on kiinnitetty huomiota kestävään toimintaan ja se on mainittu yhtenä matkailun kehittämistä ohjaavista periaatteista Lapin matkailustrategiassa (Sievers 2019). Visit Finland on myös laatinut kestävän matkailun periaatteet näiden kolmen eri osa-alueen mukaan. Ekologista kestävyyttä tukevia toimenpiteitä olivat muun muassa jätteiden lajittelu, kierrätys ja jätemäärän vähentäminen, fossiilisten polttoaineiden määrän vähentäminen, palveluiden tuottaminen ympäristöystävällisesti, ympäristötietoisien henkilökunnan kouluttaminen ja viestittäminen asiakkaille vihreistä ja vastuullisista valinnoista. Sosio-kulttuurista kestävyyttä tukevia toimenpiteitä olivat puolestaan muun muassa lähiruoan suosiminen, paikallisten tuotteiden sekä palveluiden suosiminen ja paikallisuuden tai suomalaisuuden näkyminen markkinoinnissa. Taloudellista kestävyyttä tukevia toimia olivat esimerkiksi paikallisten työllistäminen ja kestävien investointien toteuttaminen. (Business Finland 2020.) Monet Visit Finlandin mainitsemista ekologisista kestävän kehityksen toimintamalleista nousivat esiin myös matkailuyrittäjien toiminnassa, kuten kierrätys, polttoaineiden vähentäminen toiminnassa ja palveluiden ympäristöystävällinen tuottaminen.

Analysoin ensimmäisessä alaluvussa, kuinka kestävä kehitys ja sen eri painotukset näkyvät yritysten puheessa ja toiminnassa. Luvussa käyn myös läpi, mitä yhteisiä kestävän kehityksen teemoja matkailuyrittäjien puheessa nousee esille, ja kuinka vahvasti kestävyys liitetään ilmastonmuutoksen hillintään. Esiin nousseita teemoja olivat muun muassa kestävyiden yhdistäminen luonnollisuuteen ja paikallisen talouden tukemiseen. Toisessa alaluvussa tarkastelen kestävän kehityksen roolia yritysten toiminnassa, koska yleensä kestävän kehityksen mukaiset toimet ovat osa myös ilmastonmuutoksen hillintää. Tutkin myös sitä, kuinka matkailuyrittäjien eri

käsityksen kestävydestä vaikuttavat heidän valitsemiinsa kestävän toiminnan tapoihin.

5.1 Kestävä kehitys matkailuyrittäjien puheessa

Pienten ja keskisuurten matkailuyritysten toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavat yleensä omistajan persoonallisuus ja ominaisuudet (Garay ym 2014:1439). Kestävä kehitys on vahvasti yhteydessä ympäristötietoisuuteen, jolla tarkoitetaan yleisesti ihmisen suhtautumista käyttäytymisensä ympäristövaikutuksiin (Ham ym 2016:160). Tämän takia yritysten kestävää toimintaa tarkastellessa on tärkeää kiinnittää huomiota yrittäjien ympäristöä ja luontoa koskeviin asenteisiin. Matkailuyrittäjien ympäristöasenteeseen ja -vastuullisuuteen vaikuttavat muun muassa globaalit ja paikalliset käsitykset ympäristövaatimuksista, toisten sidosryhmien, kuten perheen, asiakkaiden ja muiden yritysten, ympäristötoimet ja -asenteet, taloudelliset mahdollisuudet, kuten vihreä markkinointi ja sen myötä parantunut maine, sekä henkilökohtaiset arvot ja uskomukset (Dewhurst & Thomas 2003:386, Bansal & Roth 2000:718).

Kestävän kehityksen ekologinen puhetapa oli vahvasti näkyvissä varsinkin matkailuyrittäjä B:n puheessa. Hän käytti paljon kestävän kehityksen ekologista sanastoa viitaten esimerkiksi tuotteiden hiilidioksidiarvoihin, hiilineutraaliuteen, toiminnan vihreyteen ja ekologisuuteen. Matkailuyrittäjä B selvästi yhdisti kestävän kehityksen ekologisen puolen ilmastonmuutoksen torjuntaan viittaamalla toistuvasti päästöttömyyden lisäämiseen. Matkailun kehittämisessä hän nosti esiin sekä ekologiseen, taloudelliseen ja sosiokulttuuriseen kestävyteen liittyviä teemoja, kuten seuraavasta lainauksesta näkee:

”Siirtyminen sähkömoottorikelkkoihin, joukkoliikenteen, rautatieliikenteen suurempi käyttö matkailussa, koska tällä hetkellä tunnetusti lentopetroli saastuttaa tosi paljon ja sitten tietysti teollisuuden päästöttömyyden lisääminen, autojen vihreyden suosiminen hinnoissa, sen ohjaaminen eri verojen kautta, mutta niin porkkanoilla ja näin että. Ja tuota ylipäättänsä niin sen markkinoinnin kautta asenteiden

muuttaminen sitten kaiken kaikkiaan ja ettei ylikuluteta kun ollaan ja käytetään ” (Matkailuyrittäjä B)

Matkailuyrittäjä B korosti varsinkin kokonaisvaltaista asennemuutosta matkailussa kestävän kehityksen lähtökohtana, mikä yhdistyy sosiokulttuurilliseen kestävään kehityksen ideaan. Matkailuyrittäjä B nosti esille myös tarpeen matkailuyrittäjien koulutuksen ilmastomuutoksesta ja kestävästä toiminnasta yhtenä. Hän selvästi painotti yhteisöllisyyttä ja koulutusta kestävän toiminnan perustana:

”Matkailuyhdistyksen eri organisaatioiden kautta, jotka voi koota yhteen paikkaan toimijat ja silleensä organisoida koulutusta. [...] Se lähtee koulutuksesta ja asenteiden muuttamisesta ja sitte tuota kierrätyksen paremmista järjestelyistä ja tuota sitoumuksista, sitoudutaan yhteisesti tekemään ja toimimaan eri tavalla kuin ennen tai parannetaan niitä.” (Matkailuyrittäjä B)

Kestävän kehityksen ajatus oli mukana myös matkailuyrittäjä B tulevaisuuden suunnitelmissa. Hän esimerkiksi suunnitteli tulevaisuudessa vähentävänsä yrityksensä hiilidioksidipäästöjen määrä. Matkailuyrittäjä B yhdisti kestävän toiminnan luonnonmukaisuuteen ja luontoarvoihin, jotka olivat hänen toimintansa ohjaavia periaatteita. Luontoarvot hän yhdisti kestävyYTEEN ja koki esimerkiksi ”massaturismin” luontoarvojen vastaisena toimintana.

Matkailuyrittäjä C liitti myös kestävän kehitykseen ekologiseen kestävyYTEEN. Hänellä oli hyvin suppea käsitys kestävästä kehityksessä ja se yhdistyi pääosin päästöttömyYTEEN ja kierrätykseen. Kun kysyin häneltä, minkälaista olisi ympäristöystävällisempi tai kestävämpi matkailu, matkailuyrittäjä C ehdotti matkailusta koituvien päästöjen vähentämistä lisäämällä esimerkiksi liikkumista vähemmän saastuttavilla vaihtoehdoilla kuten junalla lentämisen ja autoilun sijasta. Monet hänen käyttämänsä termeistä viittaavat ilmastomuutoksen kuten esimerkiksi hiilinielu -ja hiilijalanjälki-termien käyttö eli hän selvästi yhdisti kestävän toiminnan ilmaston lämpenemisen hillitsemiseen. Hän nosti kestävän

kehityksen yhteydessä esiin myös luonnon monimuotoisuuteen ja metsähakkuut ja niiden yhteyden ilmaston lämpenemiseen, kuten seuraavasta lainauksesta näkyy:

”[...]Minun mielestä niinku tosi paljon pilataan sillä, että tuo metsän hakkuu on niin voimakkaasti voimakkaasti vain talouteen painottuvaa, että siinä ei ajatella sitä hiilinielua ja eläimiä ja eliöstöä ja sitä monimuotosuutta, että eihän mistään löydy enää tiiäkö semmosia sekametsiä, jotka on saanu olla ja elää siellä iänkaiken, että kyllä seki on pakko ja sitten sademetsien hakkaamisesta puhutaan koko ajan kuinka se lämmittää ilmastoa niin miksei nämäkin metsät tee niin.”
(Matkailuyrittäjä C)

Matkailuyrittäjä A puolestaan näki luonnon haavoittuvaisena ja koki varsinkin teollisuuden vaikuttavan siihen negatiivisesti. Hänen puheessaan tuli vahvasti esille luonnon ja luonnollisuuden korostaminen Hän myös käytti ekologista sanastoa viittaamalla esimerkiksi energiasäästävyyteen, luonnollisuuteen, ja ekologisuuuteen. Omalla toiminnalla vaikuttaminen tuli ilmi useaan otteeseen hänen puheessaan ja hän yhdisti sen vahvasti kestävän kehityksen ajatukseen. Matkailuyrittäjä A käsitteli kestävää kehitystä kaiken lävistävänä ideologiana, jonka avulla toimintaa voidaan ohjata ja kehittää ympäristöystävällisempää suuntaan. Hän ei kuitenkaan yhdistänyt ekologista kestävyyttä ilmastonmuutokseen kuten matkailuyrittäjä B ja C, vaan puhui yleisesti luonnosta. Matkailuyrittäjä A yhdisti selvästi kestävän kehityksen puheessaan luonnollisuuteen ja luontoperustaiseen matkailuun ja koki selvästi kaupallisen matkailun negatiivisena ilmiönä, joka irtaantunut luonnosta ja luontoarvoista, kuten seuraavasti lainauksesta näkyy:

”Että se on ehkä se semmonen mitä ite suosii, että sieltä kautta se tulee varmaan se semmonen kestävän kehityksen ajatus kans että ollaan luontoasioitten kanssa tekemisissä ja ihmisten kanssa tekemisissä sillälaila, että ei ole mitään semmoista rumpaa ja rahat pois meininkiä.” (Matkailuyrittäjä A)

Kestävään kehitys yhdistyi vahvasti lähituotannon kehittäminen ja muovin käytön kritisoiminen matkailuyrittäjien A ja B puheessa. He kuitenkin lähestyivät aihetta hyvin erilaisista kestävyys näkökulmista. Matkailuyrittäjä A koki selkeästi muovi ja teollisuus luonnon vastaisina asioina ja näin ollen kestävä kehityksen vastaisina. Hän esimerkiksi yhdisti muovin käytön länsimaisten maiden liialliseen steriiliyteen ja näki muovin käytön vähentämisen hyvänä asian ihmisten vastustuskyvyn ja terveyden kannalta. Lähituotannon tukeminen yhdistyi myös matkailuyrittäjä A:lla matkailun kehittämiseen. Hän ehdotti esimerkiksi kertakäyttöastioiden korvaamista kuksilla, jotka matkailija saisi lahjaksi saavuttuaan hotellille. Sen sijaan matkailuyrittäjä B yhdisti kestävyys ilmastonmuutokseen ja ekologisuuteen, mikä ohjasi häntä kiinnittämään huomiota esimerkiksi hiilidioksidiarvoihin, kuten näkyy seuraavasta lainauksesta:

”[...] Vaikuttais varmasti isosti että noissa kaikissa tuotteissa sekä niissä mitä ostetaan kaupasta tai ite tuotetaan niin niillä ois joku hiilidioksidiarvo ja sitä voisi käyttää yhtenä tekijänä. Että isosta rasiallisesta lihaa niin sen hinta on se mikä markkinat sanelee, mutta siellä on kuitenkin se tieto, että tässä sata kertaa enemmän vaikutetaan hiilidioksidiin kuin tässä vaihtoehdossa. Ja sitten myöskin yhteiskunnallisesti, että on lähettävä kerta kaikkiaan tukemaan lähiruokailua ja muuta. Tavallaan paluuta vanhaan tietyllä lailla. Tuotetaan hyvin lähellä koko ajan kaikkea” (Matkailuyrittäjä B)

Matkailuyrittäjien A ja B erilainen suhtautuminen lähituotantoon selittyy esimerkiksi sillä, että matkailuyrittäjä A ei uskonut ilmastonmuutoksen olemassaoloon, joten hän ei nähnyt päästöttömyyttä yhtä suurena osana kestävyttä kuin matkailuyrittäjä B.

Matkailuyrittäjä A korosti kestävä matkailun kehittämisen lähtevän paikallisen talouden ja osaamisen tukemisesta. Hän esimerkiksi nosti esille paikallisten työllistämisen ja suomalaisen kädentaidon tukemisen ja säilyttämisen. Hän yhdistää paikallisen toiminnan luonnollisuuden ajatukseen, joka on ollut hallitseva teeman hänen puheessaan, kuten seuraavasta lainauksesta näkyy:

”[...]jos me halutaan oikeesti olla semmonen vihreä paikka niin meidän pitäis niinku tuua vielä enempi sitä omaa tekemistä täällä [...] Ja tota että se on niinkö semmonen iso varmaan kans et uskotaan siihen tavallaan siihen omaan siihen ja sitä kautta saahaan sitä semmosta enemmän luonnonmukaista toimintaa ja saahaan ihmisille töitä ja siinä on niinkö monta vaikuttavaa tekijää.” (Matkailuyrittäjä A)

Matkailuyrittäjä A selvästi liitti kestävyys ja paikallisen tuotannon kehittämiseen myös kertakäyttökulutuskulttuurin kritisoimisen. Tämä nousi esille esimerkiksi, kun hän nosti esiin käytännön esimerkkejä siitä, minkälaista kestävä toiminta matkailukeskuksissa voisi olla.

”Niitä vois olla niin kun vaikka tämmösissä matkailukeskuksissa, jos halutaan oikeesti siihen vihreään mennä niin täällähän vois olla vaikka joku putiikki missä työstetään vanhoja vaatteita ja niistä tehään ihan todella mahtavia, että tommosia niin kun joku joka yrittäjänä haluaa tehdä sellasta työtä.” (Matkailuyrittäjä A)

Ekologinen kestävä kehityksen puhetapa näkyi varsinkin matkailuyrittäjien B ja C puheessa. Esiin nousi paljon termejä kuten hiilinielut, hiilijalanjälki, ekologisuus ja vihreys. Ekologiseen kestävyys yhdistettiin myös luontoarvot ja luontoperustainen matkailutoiminta koettiin selvästi kestävämmäksi kuin ”kaupallinen” matkailu. Sosiokulttuurinen kestävyys nousi esiin vahvasti matkailuyrittäjä B ja A puheessa, jotka kummatkin käsittelivät kestävyyttä toiminnan läpäisevänä ideologiana ja kummankin vastauksessa tuli esille kuluttajakulttuurin ja yhteiskunnan asenteiden muuttaminen kestävämmäksi. Varsinkin muovikulttuuri koettiin kestävä kehityksen vastaisena. Myös paikallisen talouden kehittäminen nousi esiin kestävydestä puhuttaessa. Sen käsittelyssä oli kuitenkin huomattavia eroja matkailuyrittäjien välillä. Matkailuyrittäjä A lähestyi paikallisen talouden ja lähituotannon kehittämistä hyvin taloudellista kestävyyttä painottavasta näkökulmasta, kun taas matkailuyrittäjä B painotti vahvemmin lähituotannon ekologista merkitystä. Eroja matkailuyrittäjien suhtautumisen välillä selittää muun muassa heidän erilainen suhtautumisensa ilmastonmuutoksen. Esimerkiksi

matkailuyrittäjä A suhtautui ilmastonmuutoksen skeptisesti, ja hän ei ottanut esiin kestävän kehityksen yhteydessä esimerkiksi päästöttömyyden kehittämistä tai nostanut esiin ilmastoon liittyviä kestävän kehityksen termejä. Sen sijaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseen liittyvää sanastoa nousi esiin paljon matkailuyrittäjä B puheessa, joka seurasi tieteellistä diskurssia ilmastonmuutoksesta. Matkailuyrittäjä C puolestaan yhdisti kestävyys ekologisuuteen ja luonnonsuojeluun, mutta hän ei nostanut kestävyyttä yhtä vahvasti esille puheessaan, kuin matkailuyrittäjät A ja B. Hän ei myöskään nostanut esille taloudelliseen tai sosiokulttuuriseen kestävyys liittyviä teemoja.

Kestävä kehitys yhdistyi matkailuyrittäjien puheessa vahvasti luonnollisuuteen ja ekologisuuteen. Se kuitenkin, mitä merkityksiä ekologisuudelle ja luonnollisuudelle annettiin, vaihteli suuresti matkailuyrittäjien kesken. Kestävän kehitys tuli esille matkailuyrittäjien A ja B puheessa huomattavasti enemmän kuin matkailuyrittäjä C:n. Esimerkiksi matkailuyrittäjä C ei ottanut kestävyyttä esille itse, vaan asia nousi esiin vasta, kun kysyin, onko hänellä toiminnassa käytössään ympäristöystävällisiä tai kestävyyttä tukevia toimintamalleja. Esille nousseita teemoja kestävän kehityksen yhteydessä olivat massaturismin eli liikamatkailun kritisoiminen ja luontoperustaisen matkailun kokeminen kestävämmäksi ja muovikulttuurin kritisoiminen ja lähituotannon tukeminen. Ekologisen kestävyys yhdistyi vahvasti ilmastonmuutokseen ja sen hillitsemiseen ja ohjasi tarkastelemaan kestävyyttä päästöttömyyden näkökulmasta, mikä kävi esille varsinkin matkailuyrittäjä B ja C vastauksissa. Matkailuyrittäjä A lähestyi puolestaan kestävyyttä luonnollisuutta painottavasta näkökulmasta ja hän kiinnitti huomiota varsinkin teollisuuteen ja muoviin, joiden hän koki olevan luonnonvastaisia. Hän vahvasti rinnasti luonnollisuuden kestäväan kehitykseen ja toimintaan.

5.2 Kestävyys matkailuyrittäjien toiminnassa

Matkailuyritysten toiminnassa nousseita kestävän toiminnan teemoja olivat kierrätys ja muovin vähentäminen, moottoriajoneuvojen käytöstä syntyvien saasteiden vähentäminen ja kasvatustoiminta. Useat matkailuyritysten kestävästä toimenpiteistä perustuivat ekologiseen kestävyys. Kestävä toiminta lähti arjen asioista kaikilla

yrittäjillä. Uskon asiaan vaikuttaneen sen, että kaikki yritykset olivat pieniä perheyriksii, joissa yrityksen toiminta lähti kotoa käsin. Esimerkiksi matkailuyrittäjä B mainitsi asian haastattelun aikana:

”No ensinnäkin tota, koska se lähtee kotoa saakka niin me kerätään ja tästäkin lajitellaan, niin viedään pullot ja tölkit ja metallit ja tämmöset näin niin niille kuuluviin keräysastioihin. Koko ajan vähennetään muoviin perustuvien välineiden määrää. Vähän aikaa sitten ostettiin iso määrä noita kupilkoja lisää. [...]” (Matkailuyrittäjä B)

Kierrätys nousi vahvasti esiin matkailuyrittäjien puheessa. Esimerkiksi matkailuyrittäjät A ja B osasivat esimerkiksi nimetä useita eri kierrätysmateriaaleja, kuten pelti-, pahvi-, paperi ja lasikierrätyksen. Matkailuyrittäjä B lähestyi kierrätystä painottaen erityisesti muoviv roskien määrän vähentämistä. Hän esimerkiksi käytti kuksia kertakäyttöastoiden sijasta. Matkailuyrittäjä A lähestyi kierrätystä luonnollisuuden näkökulmasta, joka ohjasi hänen suhtautumistaan kestävään kehitykseen. Muovin käytön vähentäminen oli myös erittäin suuressa roolissa hänen toiminnassaan. Esille hänen puheessaan nousi esimerkiksi luonnonmukaisten ainesosien ja työkalujen käytön korostaminen. Kestävyys näkyi matkailuyrittäjä A:n toiminnassa myös varusteiden korjaamisena. Matkailuyrittäjä A kuvaili, että hän pyrki kierrättämään ja korjaamaan rikki menneet varusteet. Hänen voi tulkita myös kritisoivan nykyistä kulutuskulttuuria, johon yhdistyy tuotteiden lyhytikäisyys. Tämä näkökulma tulee näkyviin esimerkiksi seuraavasta lainauksesta:

”Ja sitte justiinsa kaikkea tommosia ku meilläki kaikki viltit ja nuo, ne on kaikki kierrätystavaraa että ei ne ole hankittu tätä hommaa varten, vaan ne on tullu kierrätyksenä jostaki että mää suosin niinku semmosia tuota mitkä on tämmösiä niinku ja pitkäkestosia ja niinkö että ei ole niinkö semmosia lyhyen ajan niinku juttuja, jotkuhan vaihtaa kelkkaakin niinkö joka vuosi melkein mutta mulla tuo on varmaan jo kymmenen vuotta vanha tuo kelkka.” (Matkailuyrittäjä A)

Kierrätys ja muovi tulivat esille myös matkailuyrittäjä C puheessa. Hän kertoi toisten lailla myös välttävänsä kertakäyttöastioita ja korjaavansa mieluummin rikki menneet varusteet kuin ostavansa uusia. Hän oli kuitenkin paljon passiivisempi kertoessaan kestävästä toiminnastaan kuin kaksi muuta yrittäjää. Hän ei esimerkiksi puheessaan nostanut itse aiheita esiin tai yhdistänyt sitä yhtä vahvasti kotoa lähtevään toimintaan. Muoviroskan vähentäminen nousi myös hänellä esiin puheessa. Hänellä oli kuitenkin hyvin käytännöllisyyttä painottava lähestymistapa toiminnassaan syntyvään muovijätteeseen verrattaessa kahteen muuhun yrittäjään, kuten seuraavasta lainauksesta voi huomata:

”No esimerkiksi vien nuo pallomuovit tuonne molkkiin suurimmalla osalla maanviljelijöistä on joku tynnyri jossa ne polttaa ne mutta minusta tuntuu että se ei ihan oo järkeää ja sitä tulee aika paljon niin oon miettiny että olisko kuitenkin järkevämpää joku varasto mihin ne pyöräpaalit vain verkon niinku verkon avulla sidottuna ja ne on siellä katon alla, koska se muovijäte on ihan järkyttävä määrä, mut sillon ei tarvi tietenkään tuota varastotiloja ja sitten se säilyy hygieenisesti laadukkaana, mut jotenki tuntuu että ilman sitä muoviaki vois pärjätä[...]” (Matkailuyrittäjä C)

Liikkuminen oli toinen esiin nouseva teema kie matkailuyrittäjien toiminnassa. Keskustelin kenttätöitä tehdessäni kahden matkaoppaan kanssa matkailuyritys B:n kestävä kehityksen mukaisesta toiminnasta. He kertoivat sen näkyvän muun muassa siinä, että tarjolla olevat aktiviteetit eivät sisällä kelkkasafareita ja aktiviteetit eivät kuormita luontoa paljon. Käytännön toiminnassa kestävyiden idea näkyi auton kilometrien tarkkailuna. (Tapaninen 2019) Moottoriajoneuvoista syntyvien saasteiden vähentäminen näkyi myös matkailuyrittäjä A toiminnassa esimerkiksi siten, että hän pyrki käyttämään moottorikelkassaan vähemmän luontoa saastuttavaa polttoainetta. Matkailuyrittäjä C taas korosti hevosten ja porojen merkitystä toiminnassaan tällaisina ekologisien kulkuvälineinä ja kertoi käyttävänsä esimerkiksi hevosia peltotöitä tehdessään. Toisaalta matkailuyrittäjät kokivat liikkumisen myös ongelmalliseksi kestävä toiminnan kannalta, koska Lapin pitkät välimatkat ja muut

seikat, johtivat siihen, että paljon piti kulkea autolla. Tämä mainitsi matkailuyrittäjä C:n haastattelussaan seuraavasti:

”Esimerkiksi nämä etäisyydet että minun on pakko käyttää autoa ja sit mulla pitää olla tuommoinen isompi auto joka syö enempi dieseliä mitä pieni auto että julkisilla on avain täysmahottomuus elää täällä ja sitte ku joutuu kускаamaan nuita kaiken maailman rompeita, rehuja ja eläimiä niin siinä on oltava auto ja sitte toisekseen mulla ei oo... no oisinko mää ekologisempi jos mulla ois yks pieni auto sillenko menen vaan ite ja sitten mulla ois toinen auto ku kuljetan eläimiä, rehuja tai jotakin tavaroita” (Matkailuyrittäjä C)

Kolmas teema, joka nousi esiin osana matkailuyritysten kestäväää toimintaa, oli ympäristökasvatus ja- opetustoiminta. Matkailualueiden ja -yritysten roolin kuluttajien opettamisessa tekemään vastuullisia valintoja on otettu esiin esimerkiksi Suomen matkailustrategiassa osana matkailun kestäväää kehitystä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019:37). Kuluttajien opettaminen näkyi vahvasti erityisesti matkailuyritys B:n toiminnassa, joka kertoi usein nostavansa ympäristöasiat ja vastuullisen ympäristökäyttäytymisen esiin matkailijoiden kanssa puhuessaan:

”[...] Se on koko ajan nousussa se tietoisuus ihan selvästi ja kyllä niistä puhutaan myöskin tuolla retkillä. Ei välttämättä niin että ne ite alottais sitä keskustelua, mutta se myöhemmin helposti se viedään ainaki minä vien ite juuri ohjaamalla ihmisiä tavallaan. No ohjausta se on, että miks me tehdään näin ja miten kannattaa tehdä näin ja näin. [...]” (Matkailuyritys B)

Kenttätöiden aikana myös oppaat mainitsivat asiasta ja kertoivat esimerkiksi kertovansa usein ilmastonmuutoksen vaikutuksista Lapissa ja kestävästä matkailusta matkailijoille. Esimerkiksi yhdellä lumikenkäilyretkellä puhuttiin paljon ilmastonmuutoksesta, kun yksi matkailijoista kysyi oppaalta, miten ilmastonmuutos on vaikuttanut Lapissa. Opas kertoi sen vaikuttaneen esimerkiksi siinä, että lumi

tulee myöhemmin ja saattaa tulla yllättäviä lämpimiä jaksoja, jotka sekoittavat normaalia vuosirytmää. (Tapaninen 2019)

Muiden matkailuyrittäjien toiminnassa matkailijoiden ympäristökasvatus ei ollut yhtä suuressa asemassa. Matkailijayrittäjä C kertoi, että hän usein keskusteli ympäristöasioista matkailijoiden kanssa, mutta ei varsinaisesti koulutustarkoituksessa. Hän mainitsi esimerkiksi usein kertovansa matkailijoille poropopulaatioissa tapahtuneista muutoksista. Matkailuyrittäjä A puolestaan sanoi, että hän ei aktiivisesti pyri keskustelemaan ympäristöasioista matkailijoiden kanssa, vaan aloite tulee matkailijoiden puolelta. Eroja yritysten kasvatustoiminnassa selittää esimerkiksi heidän tarjoamiensa aktiviteettien erilaisuus. Matkailijayrittäjien A ja C toiminta painottui poro- ja koirasafareihin, joissa ei usein jää sijaa juttelulle, vaan niissä keskitytään tekemiseen. Sen sijaan useissa matkailuyrittäjä B tarjoaa myös hitaampia aktiviteetteja, kuten lumikenkäily- ja hiihtoretkeä, jotka tarjoavat myös tilaisuuden matkailijoiden kanssa keskustelulle. Lisäksi luonto on paljon suuremmassa roolissa matkailuyrittäjä B aktiviteeteissa, minkä myötä se luultavasti nousee esiin myös keskustelussa.

Kestävä kehitys ei välttämättä ollut päällimmäisenä päämääränä matkailuyritysten toiminnassa, vaan se tuli ikään kuin siinä sivussa. Tämä käy ilmi esimerkiksi matkailuyrittäjä C:n puheessa hänen kuvaillessaan yrityksensä kestävää toimintaa:

”Sitten sillä laillahan tämä on helppo toimia vastuullisesti koska minähän käytän sitä samaa poroa ja rekeä ja sen valjaita ja taljaa ja vilttiä joka päivä, voin tehdä sen kymmenen tai kaksikymmentä vuotta tai niin nuo reet ja semmoset kyllä kestää [...]” (Matkailuyrittäjä C)

Herää kysymys, olisiko hän nähnyt näitä tekoja kestävän kehityksen mukaisena, jos en olisi kysynyt, että toimiiko hän kestävästi tai ympäristöystävällisesti omassa toiminnassaan. Toimien takana olivat useilla myös osittain säästösyöt, ei välttämättä pelkästään kestävä kehitys. Tämä kävi ilmi esimerkiksi matkailuyrittäjä B puheessa:

”Pyritään ajamaa vähemmän ihan säästösyistäkin mutta autolla pakko vaan liikkua, ku ei voi mitään” (Matkailuyrittäjä B)

Tulevaisuudessa matkailuyrittäjillä A ja C ei ollut mitään merkittäviä suunnitelmia kehittää toimintansa kestävyyttä. Sen sijaan matkailuyrittäjällä B oli tarkoituksena ohjata yrityksen toimintaa yhä ympäristöystävällisempään suuntaan. Hän oli esimerkiksi suunnitellut lisäävänsä turvallisuusasiakirjaan uusia ohjeistuksia oppaille kestävästä toiminnasta sekä lisäävänsä oppaiden kasvatustehtävää. Sen sijaan matkailuyrittäjät A ja C eivät tuoneet esiin tulevaisuuden suunnitelmia kestävä kehitykseen liittyen. Matkailuyrittäjä B kehitti selvästi toimintaansa aktiivisemmin kestävä kehityksen mukaisesti, kuin muut matkailuyrittäjät. Matkailuyrittäjä B oli esimerkiksi ottanut kestävä kehityksen mukaan myös yrityksen taloudelliseen strategian kehittämiseen kuten markkinointiin toisin kuin muut matkailuyrittäjät. Hän selvästi näki kestävä kehityksen myös myyntivalttina tulevaisuudessa matkailijoiden muuttuessa yhä ympäristötietoisimmiksi.

”[...] Olen muutenkin esittänytkin että tuota tässä kaikki lähtis liikkeelle sillä lailla että tuota sekä suunnitelmissa ja meidän markkinoinnissa ja että käytännön teoissa ihan ruohonjuuritasolla niin se ois sitte niinku yhtenäistä se toiminta ja tällöinen vihreä ekologinen matkailukeskus, joka itse julistautuu kokonaisuudessaan niin ei vain hiihtokeskus vaan koko matkailualue saavuttaa tällöisen statuksen minusta sillä on ihan oma arvonsa.” (Matkailuyrittäjä B)

Useat matkailuyrittäjien mainitsemista kestäväistä toimista eivät liittyneet varsinaisesti kestävään kehitykseen tai he eivät välttämättä osanneet yhdistää toimia siihen. Mainitut toimet koostuivat suurimmaksi osaksi arkisista teoista, kuten kierrätyksestä, kilometrien vahtimisesta ja muoviv roskien vähentämisestä. Eroja matkailuyrittäjien välillä oli siinä, kuinka aktiivisesti kestävä kehitystä tuotiin esille toiminnassa. Matkailuyrittäjät A ja B olivat hyvin aktiivisia puhuessaan kestävydestä osana heidän toimintaansa, ja heillä myös oli käytössään useita kestäviä toimintamalleja. Selvästi matkailuyrittäjien A ja B toimintaa ohjasi elämäntapa, jolloin kestävyystoimia ajoi yrittäjän henkilökohtaiset valinnat ja arvot, eikä taloudellisen hyödyn tavoittelu ollut yksinomaan toiminnan takana. Matkailuyrittäjä C puolestaan suhtautui paljon passiivisemmin kestävä kehityksen

edistämiseen toiminnassa. Kestävyys tuli esille hänen puheessaan toiminnan sivutuotteena, ei niinkään toimintaa ohjaavana periaatteena.

Eroja yritysten toiminnassa selitti myös matkailuyrittäjien käsitykset kestävyydestä. Matkailuyrittäjä B näki kestävä kehityksen kokonaisvaltaisena ideologiana ja hän liitti siihen asennemuutoksen aikaansaamisen ja ilmastonmuutoksen hillitsemisen. Hänen näkökulmansa heijastui toimintaan vahvasti. Hän esimerkiksi korosti ympäristökoulutusta osana toimintansa kestävyyttä ja pyrki kehittämään sitä aktiivisesti. Lisäksi hän myös mietti aktiivisesti yrityksensä päästöjen vähentämistä. Matkailuyrittäjä C yhdisti kestävyuden vahvasti ilmaston lämpenemiseen, ja hän korosti toimintansa päästöttömyyttä. Matkailuyrittäjä A puolestaan yhdisti kestävä kehityksen vahvasti luonnollisuuteen, ja kritisoi vahvasti kertakäyttökulutuskulttuuria mikä näkyi toiminnassa esimerkiksi kierrättämisen aktiivisena harjoittamisena ja luonnollisuuden painottamisena osana toimintaa.

6. Lapin matkailu ja ilmastonmuutos

Tässä osiossa keskityn tarkastelemaan, kuinka matkailun asiantuntijat käsittelevät Lapin matkailun tulevaisuutta ja sen kestävyyttä. Kestävä matkailu kuuluu kestäväan kehityksen alaisuuteen. Kestävä matkailu tarkoittaa matkailujärjestelmää, joka edistää laadullista kehitystä ja, jossa keskitytään elämänlaadun ja hyvinvoinnin parantamiseen, ei pelkästään kasvuun luonnon kustannuksella (Hall ym 2015:1). Suomen matkailustrategiassa kestävyys on ollut keskeisessä osassa matkailun kehittämisessä. Matkailustrategian mukaan matkailun eri sidosryhmien tulisi panostaa ”kestävään ja vastuullisen matkailun kehittämiseen, joka sisältää ympäristönäkökulmien lisäksi sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset näkökulmat” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019:18). Halusin ottaa kestäväan matkailun mukaan tarkasteluun, koska usein kestäväan matkailun mukaiset kehityslinjat tukevat myös ilmastonmuutoksen hillitsemistä. Saarisen ja Tervo-Kankareen (2013) mukaan kestäväällä matkailulla on myös ilmastonmuutosta hillitsevä tarkoitus, koska monet kestäväan kehityksen tavoitteista, kuten energiatehokkuus ja ympäristöystävällisten matkustustapojen kehittäminen, tukevat toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Esimerkiksi ympärivuotisen matkailun kehittämisen, voidaan ymmärtää vähentävän huonoista talvista syntyvää riskiä, tekemällä kohteista vähemmän riippuvaisia lumesta ja johtavan uusien lumesta riippumattomien aktiviteettien kehittämiseen. (Saarinen & Tervo-Kankare 2013:238)

Ensimmäisessä luvussa esittelen matkailun asiantuntijoiden näkökulmat kestäväan matkailuun ja mitä uhkia he näkevät Lapin matkailussa. Yksi vahvasti esiin nousseista aiheista oli Lapin matkailun kasvu ja sen kestävyiden ongelmat. Toisessa alaluvussa keskityn matkailun asiantuntijoiden esille tuomiin ilmastonmuutoksen matkailulle asettamiin uhkiin ja niiden ratkaisemiseen. Kolmas alaluku käsittelee, mitä mahdollisuuksia ilmastonmuutos voisi tuoda Lapin matkailulle. Olen luvussa tuonut esiin myös matkailuyrittäjien mielipiteitä Lapin matkailusta ja osallistuvan havainnoinnin aikana tehtyjä muistiinpanoja. Luku kuitenkin rakentuu pääasiassa matkailun asiantuntijoiden ympärille.

6.1 Kasvu ja kestävä matkailu

Kasvu oli yksi matkailun asiantuntijoiden puheessa hallinneista teemoista. Sen koettiin olevan kaikista suurin uhka Lapin matkailulle ja varsinkin Lapin talvisesongin koettiin olevan kasvun rajoilla. Lapin talvimatkailu on kasvanut vahvasti jo useita vuosia ja vuonna 2018 virallisten tilastojen mukaan talvimatkailu kasvoi yli 10 % vuonna 2018 (Lapin Liitto 2018). Kestävä kehitys nousi esiin vahvasti matkailun asiantuntijoiden puhuessa Lapin matkailun kasvusta, ja siihen liittyvistä uhista. Matkailun asiantuntija B painotti ekologista ja sosiokulttuurista kestävyyttä, kun taas matkailun asiantuntija A lähestyy matkailun kasvua taloudellista kestävyyttä painottavasta näkökulmasta. Kasvun yhteydessä nousi esiin myös ympärivuotisuuden kehittäminen, joka on ollut paljon esillä sekä uutisissa että Suomen ja Lapin matkailustrategiassa. Sen kehittäminen ei kuitenkaan ollut asiantuntijoiden mukaan ongelmatonta, vaan siihen liitettiin muun muassa taloudellisia ja ekologisia ongelmia.

Matkailun asiantuntija A yhdisti kasvun vahvasti lentokenttien laajentamiseen ja uusien lentoyhteyksien avautumiseen muun muassa Kiinaan ja Turkkiin. Hän mukaansa talvi oli kasvun rajoilla, mikä pakotti miettimään uusia vaihtoehtoja matkailun kehittämisellä ja yksi esille nousseista vaihtoehtoista oli kesäsesongin kasvattaminen. Kuten seuraavasta olevasta lainauksesta käy ilmi, matkailun asiantuntija A kiinnittää huomion taloudellisiin kestävyiden osa-alueisiin kuten sijoitusten säätelyyn:

”[...] meidän pitää vähän suunnitella sitä miten tää matkailu lähetään kehittämään ja missä paikoissa ja missä halutaan ne matkailijat ehkä mihin me halutaan ja minkälaisia sijoituksia me haluamme tänne Lappiin. Tää on ollu semmonen, mikä on ollu keskustelussa ja nytkö on tehty se Lapin matkailustrategia, siellä on mietitty niitä vastuullisuus, kestävyys. [...]” (Matkailun asiantuntija A)

Matkailun asiantuntija A mukaan sijoittamisen kestävyiden ongelmat tulevat ilmi siinä, kuinka ulkomaalaiset sijoittavat voivat ostavat maata Lapista, mutta heitä ei sido Lapin

matkailustrategia ja sen vastuullisuuden tavoitteet. Tämä voi olla hänen mukaansa ongelma paikallisille yrityksille, joita sitovat Lapin matkailustrategian päämäärät.

Matkailun asiantuntija B otti myös esiin Lapin matkailun kasvun yhtenä suurimmista haasteista, jotka uhkaavat Lapin matkailua, ja viittasi siihen termillä liikamatkailu, joka on nostettu esiin kestävässä matkailussa ympäristöllisesti, eettisesti ja poliittisesti kestävämmänä matkailumuotona (Mihalic 2016:416). Matkailun asiantuntijan B mukaan Lappiin viitataan kansainvälisissä tutkijapiireissä jo yhtenä negatiivisena esimerkkinä liikamatkailusta. Matkailun asiantuntija B suhtautumista kasvuun ohjasi vahvasti kestävä kehityksen näkökulma, kuten seuraavasta lainauksesta voi nähdä. Hän esimerkiksi nostaa esille luonnon kantokyvyn, joka viittaa ekologiseen kestävyys:

”[...] Talvi on kasvanu jo pitkään ja aletaan vähän puhuun siitä että ollaanko jo tavallaan siellä kasvun rajoilla. Että kestäkö niinkö infrastruktuuri, luonto, paikallisyhteisö vielä talven kasvua vai alkaako siitä, näkyy jo semmosia negatiivisia vaikutuksia. [...]” (Matkailun asiantuntija B)

Matkailun asiantuntijat yhdistivät ympärivuotisuuden kehittämisen kasvuun ja kestäväan matkailuun. Matkailun asiantuntija B selvästi lähestyy ympärivuotisuutta kestävä kehityksen näkökulmasta ja hänen puheessaan korostui ekologinen ja sosiokulttuurinen kestävyys. Hän korosti esimerkiksi kesämatkailun erityyppistä luonnetta ja otti esimerkiksi esille suojaavan lumipeitteen puuttumisen kesällä, mikä on yksi kesän erityispiirre verrattuna talvimatkailuun. Matkailun asiantuntija B painotti myös paikallisyhteisöjen kantokykyyn liittyviä ongelmia, joita syntyy kesäsesongin kasvattamisesta. Ympärivuotisuuden kehittäminen ei ollut hänen mukaansa yksiselitteistä, vaan siihen vaikutti monet eri asiat. Hänen mukaansa esimerkiksi päämatkailu ja isot yritykset toimivat eri lailla kuin pienemmät matkailuyritykset. Taukojen pitäminen sesonkien välissä voi olla pienyrittäjille hyväkin asia, jos heillä on esimerkiksi poronhoitoa, joka kulkee matkailuyrityksen rinnalla. Lisäksi luonnon ja paikallisyhteisön kantokyky ei välttämättä kestä kahta vahvaa sesonkia. Matkailun asiantuntija A korosti kuluttajien ohjaamista eri sesonkeihin, jolla talven kasvua

saataisiin hallittua. Hän liitti kesäsesongin kasvattamiseen myös taloudellisen ja sosiokulttuurisen kestävyysviittauksen esimerkiksi siihen, kuinka kesäsesongin kasvattaminen luo uusia työpaikkoja ja sitä kautta tukee paikallisten työllistymistä ja paikallista taloutta. Sen sijaan ekologinen kestävyys ei noussut matkailun asiantuntija A puheessa mainittavasti esille.

Matkailun asiantuntijat kritisoivat Lapin kestävä matkailua sen pinnallisuudesta. Esiin nousi esimerkiksi matkailun kasvupainotteisuus, joka myös loi haasteita kestävä matkailutoiminnalle. Kasvupainotteisuus näkyi esimerkiksi kasvun priorisoinnissa matkailun kehittämisessä ja lentokenttien laajentamisessa. Molemmat nostivat esiin Finnavian palkitsemisen Lapin matkailuparlamentissa. Selvästi kestävyyskannalta matkailun asiantuntijat kokivat lentoyhtiön palkitsemisen ristiriitaisena. Matkailun asiantuntija B mielestä alhaalta ylöspäin nouseva asennemuutos kasvukeskeisen lähestymistavan muuttamisessa olisi tärkeää. Matkailun asiantuntija B koki selkeästi tarpeen kokonaisvaltaiselle asennemuutokselle ja matkailutoiminnan uudelleen miettimiselle. Matkailun asiantuntija B koki tutkijoiden tehtäväksi nostaa esiin uudenlaisia lähestymis- ja puhetapoja, millä matkailua voidaan lähestyä kasvukeskeisyyden lisäksi:

” [...] että kaikki puhu kääntyy aina siihen kasvuun että, mitä muuta se voi olla se matkailu, ku kasvuorientoitunutta mut että se nyt on ehkä enemmän sitten miten nämä esimerkiksi tutkijoiden rooli tuoda esille erilaisia tällöisiä puhetapoja ja tekemisen tapoja [...]” (Matkailun asiantuntija B)

Matkailun kestävä toiminnan ongelmat konkretisoituivat matkailuyrittäjien tasolla. Matkailun asiantuntija B mukaan esimerkiksi matkailuyritykset valikoivat itselleen helposti toteutettavia kestäviä toimintatapoja ja käyttivät niitä hyväksi markkinoinnissa. Sen sijaan syvempi kestävyysmukaan ottaminen puuttui selvästi matkailun asiantuntijoiden mielestä matkailuyrittäjien toiminnasta. Esimerkiksi matkailun asiantuntija A myös kritisoi matkailuyrittäjien kestävyyttä sanoen:

”[...]Nyt on semmoinen ihan trendi mutta kun puhutaan siitä vastuullisuudesta semmoinen että myös että...joskus mulla tuntuu vähän pinnalliselta tää. Ajatellaan joo vastuullisuutta mutta ajatellaan vähän koska asiakas haluaa ja niin edelleen ” (Matkailun asiantuntija A)

Matkailun asiantuntija B nosti verkostoitumisen ja yhteisen osaamisen jakamisen esiin, kun kysyin häneltä, miten Lapin matkailua voisi kehittää kestävämmäksi. Hänen mukaansa monet Lapin matkailuyrityksistä ovat pieniä perheyriksii, ja yrittäjillä ei ole paljon aikaa arjessa miettiä kestävämpiä toimintamalleja. Sen takia yrittäjien verkostoituminen on erityisen tärkeää, jotta yrittäjät voivat jakaa muiden kanssa omia ekologisia käytäntöjään ja ideoitaan. Hän kuitenkin koki, että kestävä ajattelumalli oli alkanut saada jo jalansijaa matkailussa ja matkailuyrittäjien toiminnassa, kuten seuraavasta lainauksesta voi päätellä:

”[...]Se semmoinen ekologinen ajattelu ja vastuullinen ajattelu alkaa läpäisemään niitä ja sitte ku näitä ihan pieniäkin käytäntöjä jaetaan niin sitte voi saada ideoita yrittäjät [...] et se on semmonen mun mielestä yks iso asia ja yks positiivinen asia mikä on jo tapahtumassa että verkostoidutaan ja keskustellaan näistä ja herätetään keskustelua niistä ja tuodaan esille ja uskalletaan sanoa ja kertoa mitä tehään[...]” (Matkailun asiantuntija B)

Matkailun asiantuntija A puhetta ohjasi vahvasti kaupallinen näkökulma, joka näkyi kaupallisen sanaston käyttämisenä puheessa. Hän kiinnitti huomiota erityisesti matkailun taloudelliseen kestävyYTEEN. Matkailun asiantuntija B puhetta ohjasi taas kestäväN kehityksen näkökulma ja hän painotti puheessaan enemmän luonnon ja paikallisyhteisöjen haavoittuvuutta. Eroja matkailun asiantuntijoiden näkökulmien välillä selittää heidän asiantuntijuutensa erikoisala. Matkailun asiantuntija A nimittäin oli erikoistunut matkailun liiketoiminnan kestävyYTEEN, kun taas matkailun asiantuntija B puolestaan arktiseen matkailun kehittämiseen ja luontopainotteisen matkailun tutkimukseen. Matkailun asiantuntijoiden puheessa nousi esiin vahvasti kolme eri teemaa, jotka olivat matkailun kasvu, ympärivuotisuuden kehittäminen ja matkailun

kestävyyden kritisointi pinnallisena markkinointipuheena. Matkailun asiantuntijat painottivat, että matkailun kehitystä tulisi toteuttaa vastuullisesti ja kestävästi, ei pelkästään kasvuorientoituneesti. Varsinkin talvisesonki on kasvun rajoilla ja sinne ei haluttu enää lisää matkustajia.

6.2 Ilmastonmuutoksen uhat Lapin matkailulle

Matkailukohteet, jotka luottavat voimakkaasti ilmastoon matkailuresurssina, haastetaan kamppailemaan muuttuvien käsitysten kanssa ihanteellisista matkustusajoista, äärimmäisistä sääilmiöistä, sääriskeistä ja kysymyksistä, kuten merenpinnan noususta ja otsonin ehtymisestä (Hall & Higham 2005:305). Saarisen ja Tervo-Kankareen (2015) mukaan monet Lapin matkailumuodot luottavat voimakkaasti luonnonvaroihin, kuten veteen, aurinkoon ja lumeen, ja koko matkailuala on erittäin riippuvainen lentämisestä liikennevälineenä, mikä johtaa siihen, että matkailu on altis ilmastonmuutoksen vaikutuksille ja lakisäädöksille, joilla pyritään hillitsemään ilmastonmuutosta. Lisäksi matkailijoiden kasvava ympäristötietoisuus ja ilmastotietoisuus voivat tuoda mukanaan uusia haasteita matkailuyrittäjille. (Saarinen & Tervo-Kankare 2013:227.)

Suurimmaksi ilmastonmuutoksen aiheuttamaksi uhaksi matkailun asiantuntijat kokivat saavutettavuuteen liittyvät ongelmat. Lentoliikenne on merkittävä osa matkailua ja se on esimerkiksi tarjonnut pääsyn moniin syrjäisiin kohteisiin. Se on kuitenkin yhdistetty vahvasti matkailun negatiivisiin ympäristövaikutuksiin kuten fossiilisten energialähteiden kulutukseen ja siitä syntyviin kasvihuonepäästöihin sekä ilman laadun huonontumiseen paikallisella tasolla (Peeters & Bongaerts 2015: 420–425). Lentoliikenteen ympäristöjälki on otettu esille myös Lapin matkailustrategissa ja sen pienentämiseksi Lappiin pyritään lisäämään suorien lentoyhteyksien määrää ja myös junamatkailun kehittämiseen kiinnitetään huomiota (Sievers 2019:11).

Matkailun asiantuntijoiden mukaan saavutettavuuden ongelmiin liittyi vahvasti kuluttaja-asenteissa tapahtuva muutos. Lapin matkailu on hyvin vahvasti riippuvainen ulkomailta tulevista matkailijoista, esimerkiksi eniten ulkomaisia matkailijoita Suomeen tulee Isosta-Britanniasta, Ranskasta, Saksasta, Alankomaista ja Kiinasta (Lapin liitto, 2018). Matkailijoiden käsitykset matkailusta vaihtelevat monien eri tekijöiden vaikutuksesta ja

tämä tekee matkailukohteet haavoittuvaisiksi erilaisille tapahtumille, kuten ilmastonmuutokselle, joka muuttaa matkailijoiden näkemyksiä matkailusta (Calgaro ym 2014:352). Matkailun asiantuntijoiden puheessa nousi esiin lentohäpeän termi, jonka nähtiin vaikuttavan Lapin saavutettavuuteen:

”[...] tää flight shame ja vaan semmoinen tällä hetkellä vähän kuin trendi mitkä ovat ilmassa mutta joka esimerkiksi saa enemmän huomiota ihmisiltä ja ihmiset lähtevät ajattelemaan tätä pitemmälle että voi olla vaikutuksia siihen haluavatko he lähteä samoin tai ihan niin kauas tai haluavatko he lentää ollenkaan että niistä markkinoista joissa Lappi esimerkiksi on vahva, jos ajatellaan Keski-Eurooppa on tärkeä ja entä jos kuluttajat ovat valveutuneita että ne ovat tiedossa niistä ehkä tää voisi olla joku ehkä uhka[...](Matkailun asiantuntija A)

Lentohäpeällä viitataan kuluttajien nousevaan tietoisuuteen lentämisestä koituvista päästöistä, mikä saattaa vähentää lentomatkailun määrää ja rohkaista kuluttajia käyttämään vähemmän saastuttavia kulkuneuvoja lentämisen sijaan ja tukemaan lähimatkailua. Ilmiötä on kuvattu julkisissa tiedotusvälineissä termillä ”flugscham” eli suomeksi käännettynä lentohäpeä. Forbes on esimerkiksi uutisoinut, että lentohäpeä on vaikuttanut Saksan ja Ruotsin lentoliikenteeseen. Se on vähentänyt lentomatkustamisen määrää ja vastaavasti nostanut junamatkustuksen määrää. Lentoyhtiöt ovat alkaneet vastauksena kehittämään toimintoja, joille ne yrittävät vähentää tai korvata lentämisestä koituvia hiilidioksidipäästöjä. (Asquith, 2020.) Lentohäpeä ylsi myös Suomessa otsikoihin vuonna 2018, kun Yle uutisoi yhä useampien ihmisten häpeävän lentämistään. Uutisen mukaan lentämisen vähentämistä pidettiin yhtenä isoimmista ilmastotoista, minkä ihminen voi tehdä. (Perkkiö 2018)

Matkailun asiantuntija B nosti saavutettavuuden yhteydessä esiin myös laajemman muutoksen matkailumuotojen tukemisessa ja, miten se esimerkiksi tulisi vaikuttamaan lentomatkailun säätelyyn:

” [...] jos ei ois pelkästään että yksittäiset kuluttajat ajattelee vaan myös tämä miten eri matkustusmuotoja tuetaan et jos lentäminen alkais vähentymään niin miten Lapin saavutettavuus, miten se et siihen ei ole myöskään semmosia helppoja ratkaisuja[...]” (Matkailun asiantuntija B)

Toinen haaste saavutettavuuden lisäksi, mikä yhdistettiin ilmastonmuutokseen, oli talvipainotteisesta markkinoinnista johtuvat ongelmat ja lumettoman kauden muuttuminen. Lapin matkailu on ollut hyvin talvipainotteista ja, kuluttajat yhdistävän Lapin vahvasti kylmyyteen, lumeen ja arktisiin eläimiin kuten poroihin (Sievers 2019:18). Talvipainotteisen markkinoinnin ongelmia olivat asiantuntijoiden mukaan muun muassa muuttuvan talvisesongin yhdistäminen kuluttajien näkemyksiin ja kuluttajien näkemysten muuttaminen Lapista pelkästään talvikohteena. Esimerkiksi vuoden 2018 syksyllä uutisoitiin paljon siitä, kuinka brittimedia oli haukkunut Lappia ja nimennyt sen ”craplandiksi”, kun lunta ei ollut vielä ehtinyt tulla matkailijoiden saapuessa. (Holopainen, 2018.)

Matkailun asiantuntija A mukaan matkailijoille myydään kuvaa Lapista talven ihmemaana, ja kun myytyjä lupauksia ei pystytä toteuttamaan syntyy tyytymättömiä matkailijoita ja Lapin maine matkailukohteena laskee. Hänen mukaansa lumettoman ajan lyhentymisen voi johtaa siihen, että matkailuyrittäjät joutuvat siirtämään toimintaansa yhä pohjoisemmaksi. Myös matkailun asiantuntija B nosti esiin lumettoman ajan muuttumisen yhtenä ilmastonmuutokseen liittyvistä isoimmista ongelmista, jonka matkailuyrittäjät kohtaavat toiminnassaan. Matkailuyrittäjistä esimerkiksi matkailuyrittäjä A oli myös kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka markkinointi oli aiheuttanut monille yrittäjille ongelmia vuonna 2018, kun lumen tulo oli myöhästynyt. Markkinointi tuli puheeksi myös osallistuvan havainnoinnin aikana matkailuoppaiden kanssa. Esimerkiksi osallistuessani matkailuyritys B järjestämälle lumikenkäretkelle haastattelin retkeä pitävää opasta. Hän kertoi marraskuun lumitilanteen vaikuttaneen paljon matkailuyrityksen toimintaan, kun luvattuja aktiviteetteja ei voitu järjestää. Hänen mukaansa vaihtoehtoisia aktiviteetteja oli vaikeaa myydä lumelle

tehtyjen tilalle, koska kuluttajille myydään liian ahtaita ideoita Lapista. (Tapaninen, 2019)

Lapin matkailun kausiluontoisuus nousi myös esiin ilmastonmuutoksen tuomien uhkien yhteydessä. Matkailun kausiluonteisuus voi lisätä matkailuyritysten haavoittuvaisuutta huomattavasti, sillä vaikka kaudet määräytyvät luonnollisesti, voivat käsitykset ja matkailijoiden matka-aika mieltymykset määräytyä matkailijoiden ja matkanjärjestäjien mukaan. (Calgaro ym. 2014:354) Matkailun asiantuntija B nosti esiin esimerkiksi kuluttajien käsitykset talven pituudesta, jotka eivät vastaa todellisuutta:

”[...]ilmastonmuutoksen tuoma suurin haaste, se lumettoman ajan tai sen lumen ajan muuttuminen että talvet lyhenee ja se saattaa vasta tammikuussa se kunnan talvi ja sitte ehkä se että täällä huhtikuussa on vielä tosi hyvät olosuhteet mut silloin ei enää maailmalla ajatella että tänne tai silloin ajatellaan jo kesää ja kesätekemistä et tavallaan se aika milloin täällä olis hyvä harrastaa, ei ehkä kohtaa sitten.” (Matkailun asiantuntija B)

Myös näiden asenteiden rakentumisen hän koki johtuvan suurimmaksi osaksi Lapin markkinoinnista. Asia nousi esiin myös matkailuyrittäjä C:n haastattelussa, jonka mukaan Lapin markkinoinnissa pitäisi kiinnittää huomiota ympärivuotisuuteen ja siihen, että talviaktiviteetteja ja talvea ei aleta myymään liian varhain ja matkailijoille annetaan todellisuutta vastaava kuva Lapin talvesta. Varsinkin joulumatkailun sovittamisen lumettomuuteen ja pimeyteen matkailun asiantuntija B koki yhdeksi suurimmista uhista, mitä ilmastonmuutos aiheuttaa Lapin matkailulle.

Lumettoman ajan muuttuminen nousi yhdeksi suurimmista uhkista, joka liitettiin ilmastonmuutokseen. Matkailun asiantuntijat liittivät lumettoman ajan ongelmat selvästi Lapin markkinointiin, jonka nähtiin myyvän liian talvipainotteisia imagoja Lapista. Markkinoinnin ongelmat aiheuttamat ongelmat nousivat esiin myös matkailuyrittäjien toiminnassa ja ne selvästi koettiin uhaksi. Sain matkailun asiantuntijoiden puheesta sen kuvan, että lumettoman ajan muutokset ja markkinoinnin ongelmat koettiin

ajankohtaisemmiksi, kuin saavutettavuuden. Saavutettavuutta koskevat uhat olivat enemmänkin nouseva trendi matkailussa. Matkailun asiantuntija A suhtautui lentohäpeää suhteellisen pienenä uhkana ja näki mahdollisuuksia laajentaa Lapin matkailua Aasian ja Etelä-Amerikkaan, mikäli Euroopasta tulevat matkailijamäärät pienenisivät. Matkailun asiantuntija B nosti lähimatkailun kehittämisen esiin mahdollisena vastauksena saavutettavuudessa tapahtuviin muutoksiin. Lähimatkailun kehittäminen oli kuitenkin vielä hänen mukaansa alkutekijöissään. Matkailun asiantuntijoiden esille nostamat uhat liittyivät kaikki kuluttajiin ja markkinointiin. Sen sijaan ilmastomuutoksen negatiiviset vaikutukset luontoon ja paikallisiin ekosysteemeihin eivät nousseet esille.

6.3 Ilmastomuutoksen mahdollisuudet Lapin matkailulle

Kysyin matkailun asiantuntijoilta, näkivätkö he ilmastomuutoksessa mitään mahdollisuuksia Lapin matkailulle. Asiantuntija A kertoi näkevänsä ilmastomuutoksessa mahdollisuuksia Lapin kesäsesongille. Hän selvästi näki luonnon ja luonnonilmiöt resurssina matkailulle ja hänen puheitaan ohjasi vahvasti kaupallinen viitekehys. Hän käytti puheessa paljon taloudellista sanastoa ja puhui luonnon myymisestä ja tuotepalveluiden rakentamisesta luonnon varaan. Matkailun asiantuntija A näki esimerkiksi mahdollisuuksia pimeyden tuotteistamisessa, jos lumen määrä vähentyy. Lapin puhdas luonto ja ilma olisivat myös hänestä hyviä valttikortteja tulevaisuudessa, koska ne houkuttelisivat matkailijoita maista, joissa näistä on pulaa kuten Aasiasta tai Afrikasta. Puhtaan luonnon ja ilman merkitys nousi esiin myös osallistuvan havainnoinnin aikana. Esimerkiksi yksi oppaista mainitsi, että matkailijat arvostivat Lapissa varsinkin puhdasta luontoa ja ilmanlaatua sekä hiljaisuutta. (Tapaninen 2019.)

Matkailun asiantuntija B nosti esiin myös uudenlaisten ympäristöystävällisten palveluiden kehittämiseen, jonka näki positiivisena ilmiönä. Asiantuntija B kertoi esimerkiksi, että Lapissa monet matkailuyrittäjät ovat alkaneet miettimään ja ottamaan käyttöön uudenlaisia ympäristöystävällisempiä kulkuvälineitä kuten sähkömoottorikelkkoja. Hän muun muassa kertoi koirasafariyrittäjistä, jotka olivat ottaneet käyttöön uusia pyörillä kulkevia rekiä, joilla voidaan vetää rekiä myös lumettomana aikana. Hän kuitenkin painotti, että yrittäjillä

voi olla vaikeuksia uusien kestävämpien toimintamallien soveltamisessa, koska ne vaativat aikaa ja rahaa:

”[...] Mä ymmärrän et se on ehkä yrittäjille eri asia, ku heidän pitää saaha se elinkeino siitä toiminnasta mut et tavallaan semmonen, että mistä kaikesta ollaan sitten valmiita tinkimään, että oltais vastuullisempia että semmonen ehkä perustavanlaatuinen toiminnan uudestaan miettiminen niin se ehkä vielä. Mutta että aika paljon on musta semmosia hyviäkin merkkejä olemassa.” (Matkailun asiantuntija B)

Matkailun asiantuntija A mukaan ilmastonmuutos toi selvästi enemmän mahdollisuuksia Lapin matkailulle kuin uhkia. Hän varsinkin korosti ilmastonmuutoksen tuomia mahdollisuuksia Lapin kesän matkailulle. Esimerkiksi Lapin viileämpi kesä voisi vaikuttaa houkuttelevammalta matkailukohteelta verrattuna Välimeren maihin, joissa ilmastonmuutoksen myötä kesät muuttuvat yhä kuumemmiksi:

” [...]Mä luulen että ehkä siellä on enemmän mahdollisuuksia sillä tavalla koska ne ongelmat tulee olemaan juuri siellä etelämaissa [...]en mä näe ainakin se semmoinen että se Lapin matkailu loppuu ja sen takia koska ilmasto muuttuu koska kuitenkin täällä ei muutu niin rajusti kuin esimerkiksi etelämaissa missä voi olla tosi ihan tulipalot ja metsäpalot, kuumuus, tulvat että paljon enemmän kuin täällä pohjoisessa.” (Matkailun asiantuntija A, 2019)

Matkailun asiantuntija B sen sijaan näki mahdollisuuksia Lapin matkailun kehittämisessä vihreämmäksi. Hänen mukaansa se voisi lisätä Lapin houkuttelevuutta matkailukohteena, kun ihmisten tietoisuus ilmastoasioista kasvaa. Samalla Lapin matkailu voisi hänen mielestään toimia edelläkävijänä matkailun kehittämisessä ilmastoystävällisemmäksi ja toimia samalla esimerkkinä muille. Hän selvästi yhdisti kestävä kehityksen ajatuksen ilmastonmuutoksen tuomiin mahdollisuuksiin:

” [...] se matkailukin voi olla semmosta,, että opettaa ihmisille siinä sitä vastuullista toimintatapaa ja, miten tämmösessä ilmastonmuutoksen aikakaudella, milloin ihminen on vaikuttanut maapallolla niin paljon, että miten vois toimia. Mut tää on ehkä semmonen, miten sen sanois semmonen ehkä tota toivekuva tai semmonen, mikä että missä se mahdollisuus on [...] (Matkailun asiantuntija B)

Matkailun asiantuntijan A esiin nostamia ilmastonmuutoksen mahdollisuuksia olivat kesäsesongin kasvaminen kylmemmän ilmaston muuttuessa houkuttelevammaksi matkailukohteeksi esimerkiksi Välimeren kohteiden lämmitessä ja menettäessä houkuttelevuuttaan. Toisen mahdollisuuden hän liitti Suomen puhtaaseen ilmanlaatuun ja luontoon, jotka hän näki mahdollisina myyntivalttina, kun ilmanlaatu huononee muualla maailmassa. Matkailun asiantuntija B esiin nostamia ilmastonmuutoksen mahdollisuuksia olivat muun muassa esimerkkinä toimiminen vastuullisen matkailun saralla ja uusien ympäristöystävällisten tuotteiden kehittäminen. Selvästi matkailun asiantuntija A yhdisti ilmastonmuutoksen matkailun taloudelliseen kehittämiseen ja kasvattamiseen, mikä luultavasti johtui hänen erikoistumisestaan matkailun kestävään liiketoimintaan. Matkailun asiantuntija B puolestaan yhdisti ilmastonmuutoksen selkeästi matkailun kestävään kehittämiseen, joka oli läsnä hänen puheessaan koko haastattelun ajan.

7. Johtopäätökset

Ilmastomuutos matkailuyrittäjien puheessa ja toiminnassa

Tutkimukseen osallistuneet matkailuyritykset olivat kaikki luontomatkailuun erikoistuneita, joten he olivat erityisen haavoittuvaisia säässä ja ympäristössä tapahtuville muutoksille. Jokaiselle yhteisölle on ominaista jonkinasteinen haavoittuvuus, ja riskit tuovat järjestelmän haavoittuvuustekijät näkyville (Oliver-Smith 2016:65) Lapin matkailuyrittäjien keskuudessa esiin nousseita haavoittuvuustekijöitä ovat tutkimusten mukaan erityisesti sään ääri-ilmiöt, lumettoman kauden pidentyminen, kausiluonteisuus, voimakas tuulisuus ja äärimmäiset lämpötilat. (kts Kajan 2012 & Tervo-Kankare 2008) Tutkimuksessani nousi esiin useita samoja haavoittuvuustekijöitä kuten lumessa ja jäässä tapahtuvat muutokset, lumettoman kauden pidentyminen sekä tuulet ja muut sään ääri-ilmiöt.

Se, kuinka matkailuyrittäjät lähestyivät toimintansa haavoittuvuustekijöitä suhteessa ilmastomuutokseen, vaihteli suuresti heidän käyttämiensä puhetapojen mukaan. Tutkimuksessani nousi esiin kolme erilaista puhetapaa, joiden kautta ilmastomuutosta ja sen mahdollisia vaikutuksia käsiteltiin. Puhetavat olivat ilmastoskeptisyyden puhetapa, ilmaston lämpenemisen puhetapa ja ekologinen liiketoimintaa painottava puhetapa. Matkailuyrittäjien tiedot ilmastomuutoksesta olivat lähtöisin suurimmaksi osaksi tiedotusvälineistä, kuten televisiosta, radiosta ja sosiaalisesta mediasta.

Matkailuyrittäjä A, jonka puhetta ohjasi ilmastoskeptinen puhetapa suhtautui epäilevästi ilmastomuutoksen todellisuuden ja ilmastomuutosta ei koettu uhkana toiminnalle. Hän liitti ilmastomuutoksen mahdolliset vaikutukset äärimmäisten sääilmiöiden lisääntymiseen, ei niinkään ilmaston lämpenemiseen. Näiden muutosten hän koki johtuvan pääosin sähköistymisestä ja magneettikenttien muutoksista, ei ihmisen saastuttamisen takia. Hänen lähestymistapansa ohjasi kiinnittämään huomiota ääri-ilmiöihin ja mahdolliset muutokset paikallisessa säässä ja ympäristössä selitettiin normaalina vuositason vaihteluna. Hän ei kokenut

tarpeellisena tai ajankohtaisena ottaa toimintaansa mukaan ilmastonmuutoksen sopeutusstrategioita.

Matkailuyrittäjä C puolestaan seurasi ilmaston lämpenemisen puhetapaa, joka ohjasi kiinnittämään huomiota sään ja lämpötilan muutoksiin. Ilmaston lämpenemisen puhetavan perustana olivat matkailuyrittäjä C:n omat kokemukset, jotka tulivat useasti esille haastattelun aikansa. Hän liitti ilmaston lämpeneminen osaksi luonnollista ilmaston kiertokulkua ja ihmisen roolia yhtenä ilmastonmuutoksen suurimmista aiheuttajista ei otettu esille. Matkailuyrittäjä C yhdisti ilmaston lämpenemisen ääri-ilmiöihin kuten kuivuuteen, hirmumyrskyihin ja sateiden lisääntymiseen. Ilmaston lämpenemisen suurimmat uhat sijoitettiin ulkomaille kuten Aasiaan tai Välimeren maihin. Suurimpien paikallisten uhkien hän koki kohdistuvan lumettoman ajan pidentymiseen, rehun saannin vaikeutumiseen ja poropopulaatioissa tapahtuviin muutoksiin. Hän ei kuitenkaan kokenut paikallisia vaikutuksia ajankohtaiseksi uhaksi toiminnalleen ja sopeutumisstrategioita ei ollut aktiivisesti kehitteillä.

Matkailuyrittäjä B:n puhetta ohjasi ekologinen puhetapa, joka painotti ilmastonmuutoksen taloudellisia ja ekologisia vaikutuksia. Hän koki ilmastonmuutoksen kokonaisvaltaisena ilmiönä, jolla oli ekologisten vaikutusten lisäksi myös poliittisia vaikutuksia. Hän yhdisti ilmastonmuutokseen ilmaston lämpenemisen, ekosysteemeissä tapahtuviin muutoksiin kuten vieraslajien leviämiseen uusille alueille ja sään ääri-ilmiöiden lisääntymiseen. Hän puhui ilmastonmuutoksen paikallisista vaikutuksista yksityiskohtaisesta ja koki ilmastonmuutoksen selkeästi uhaksi Lapin talvisesongille ja omalle toiminnalleen. Matkailuyrittäjä B koki ilmastonmuutoksen vahvasti omien kokemusten kautta. Hän oli esimerkiksi huomannut muutoksia lajien levinneisyydessä ja vesistöjen lämpötiloissa. Ilmastonmuutoksen hän koki vaikuttavan erityisesti lämpötilojen nousun kautta eläinten käyttömahdollisuuksiin, lumettoman ajan lyhentymiseen ja lumen ja jään laadun huonontumiseen. Matkailuyrittäjä B kertoi suunnittelevansa aktiivisesti sopeutumistoimenpiteitä, ja aikoi muun muassa kehittää tuotteistustaan lumettomalle ajalle. Taloudellinen näkökulma ohjasi matkailuyrittäjä B:tä

kiinnittämään huomiota myös ilmastonmuutoksen taloudellisiin vaikutuksiin kuten investointien vähenemiseen.

Ilmastonmuutos ja sen uhat koettiin vahvasti omien kokemusten kautta, joka tuli esille matkailuyrittäjien B ja C haastatteluissa. Matkailuyrittäjien ilmastonmuutokseen suhtautumiseen vaikutti esimerkiksi vuoden 2018 vähäluminen syksy, joka toi esiin sen, kuinka haavoittuvaista luontomatkatkailuyritysten toiminta oli talvikauden muutoksille. Matkailuyrittäjien B ja C toimintaan kauden myöhästyminen oli vaikuttanut selkeästi, ja he kokivat ilmastonmuutoksen selkeästi suuremmaksi uhaksi toiminnalleen kuin matkailuyrittäjä C, jonka toimintaan kauden myöhästyminen ei ollut vaikuttanut merkittävästi.

Matkailuyrittäjien riskikäsityksiin ilmastonmuutoksesta vaikutti oleellisesti se, kuinka suuressa osin matkailuyrittäjän tulot olivat riippuvaisia matkailusta pääelinkeinona. Matkailuyrittäjällä A ja C eivät olleet samalla tavalla riippuvaisia matkailusta kuin matkailuyrittäjä B. Matkailuyrittäjällä A matkailu oli vain yksi tulonlähde ja hän saattoi turvautua toiseen työhönsä, mikäli talvisesongissa tapahtuisi muutoksia. Matkailuyrittäjä C puolestaan pystyi tekemään hevosten kanssa töitä vuoden ympäri ja hänellä oli esimerkiksi ratsastustallitoimintaa matkailun rinnalla. Matkailuyrittäjät A ja C eivät nähneet ilmastonmuutosta ajankohtaisena uhkana toiminnalleen ja suhtautuivat siihen huomattavasti huolettomammin kuin matkailuyrittäjä B. Sen sijaan matkailuyrittäjä B oli kokonaan riippuvainen matkailusta tulonlähteenä ja yksi hänen suurimmista tulonlähteistään oli talvisesonki. Tämä lähtökohta näkyi myös hänen puheessaan esimerkiksi siinä, että hän kiinnitti huomiota paljon enemmän ilmastonmuutoksen taloudellisiin vaikutuksiin.

Myös aktiviteettien luonne vaikutti paljon siihen, kuinka suureksi uhaksi matkailuyrittäjä koki ilmastonmuutoksen. Useat matkailuyrittäjä B tarjoamista aktiviteeteista olivat hidastempoisia ja luonto ja luonnonilmiöt olivat pääosassa. Sen sijaan matkailuyrittäjien A ja C toiminta perustui safareiden järjestämiseen, jossa eläimet olivat pääosassa. Luontopainotteisissa aktiviteetteihin ympäristössä ja ilmastossa näkyvät muutokset tulivat paljon konkreettisemmin esiin ja vaikuttavat elämyksen luomiseen. Sen sijaan eläinpainotteisissa aktiviteeteissä elämyksen

tuottaminen ei ole pelkästään riippuvainen säästä tai ympäristöstä, mikä tekee niistä sietokykyisempiä ilmastonmuutoksen tuomille muutoksille.

Tietouden taso ilmastonmuutoksesta vaihteli suuresti matkailuyrittäjien välillä. Useimmilla ymmärrys ilmastonmuutoksesta oli suhteellisen suppea, ja siihen liitettiin erityisesti sään ääri-ilmiöt ja lämpötilojen nousu. Paikallisia ilmastonmuutoksen vaikutuksia ei välttämättä ymmärretty tai ne liitettiin vahvasti lumettoman kauden pidentymiseen. Suppea tietoisuus ilmastonmuutoksen vaikutuksista vaikutti luultavasti siihen, että ilmastonmuutos ei näyttäytynyt uhkana toiminnalle. Samaan asiaan ovat törmänneet myös Saarinen ja Tervo-Kankare (2006) tutkiessaan Lapin matkailuyrittäjien suhtautumista ilmastonmuutokseen. Heidän tutkimuksessaan selvisi, että yleisesti ottaen matkailuyrittäjät olivat tietoisia ilmastonmuutoksesta. Yrittäjien keskuudessa oli kuitenkin puutetta tarkasta tietämyksestä ilmastonmuutoksen mahdollisista vaikutuksista matkailualaan ja siitä, onko ilmiö todella olemassa. Tutkijoiden mukaan matkailuyrittäjien keskuudessa ei ollut kehitteillä juuri mitään sopeutumisstrategioita tai suunnitelmia ilmastonmuutosta koskien ja ilmastonmuutos koettiin vähäiseksi uhaksi toiminnalle. (Saarinen & Tervo-Kankare 2006)

Kestävä kehitys ja sen näkyminen matkailuyrittäjien toiminnassa oli yksi tutkimukseni keskeisistä teemoista. Kestävä kehitys ja kestävä toiminta yhdistyivät ilmastonmuutokseen vahvasti matkailuyrittäjä B ja C puheessa. He esimerkiksi yhdistivät kestävyuden selkeästi päästöttömyyteen ja hiilidioksidijalan jäljen pienentämiseen. Matkailuyrittäjä A puolestaan ei nostanut ilmastonmuutosta esiin kestävä kehityksen yhteydessä, vaan yhdisti kestävyuden vahvasti luonnollisuuteen. Matkailuyrittäjä B painotti erityisesti ekologista ja sosiokulttuurista kestävyyttä. Hän esimerkiksi yhdisti matkailun kestävä kehittäminen kokonaisvaltaisen asennemuutoksen aikaansaamiseksi yhteiskunnassa. Sen sijaan matkailuyrittäjä A yhdisti kestävyuden vahvasti taloudelliseen ja sosiokulttuurisen kestävyyyteen ja hän painotti esimerkiksi paikallisen talouden tukemista osana matkailun kestävä kehitystä. Kestävään kehitykseen liitettiin vahvasti kuluttaja-asenteiden muuttaminen kestävämmäksi, lähituotanto ja muovin käytön vähentäminen. Matkailuyrittäjät myös

kokivat selkeästi pienimuotoisen luontopainotteisen matkailutoiminnan jo itsessään kestävä kehityksen mukaisena toiminta ja esiin nousikin kaupallisen liikamatkailun kritisointi kestävä kehityksen vastaisena.

Pienten matkailu yritysten kestävä toimintaa ovat tutkineet esimerkiksi Dewhurst & Thomas (2003) Heidän tutkimuksensa tuki väitettä, jonka mukaan yksilön ideologiset uskomukset tai arvot muokkaavat yrittäjien suhtautumistaan kestäväan kehitykseen. Esimerkiksi uskomus, jonka mukaan yksilöillä on vastuu ympäristöstään, johti positiivisiin asenteisiin kestävydestä. (Dewhursts & Thomas 2003) Tutkimuksessani ilmeni, että kestävä toiminta nousi vahvasti esiin matkailuyrittäjien A ja B toiminnassa, joiden puheessa nousivat vahvasti esille kestävä kehityksen arvot. Matkailuyrittäjä B toimintaa ohjasi vahvasti ekologisuus ja ilmastoystävällisyys, mikä tuli esille hänen puheessaan. Matkailuyrittäjä A toimintaa puolestaan ohjasi luontoarvot ja omalla toiminnalla vaikuttamisen periaate. Sen sijaan matkailuyrittäjä C oli paljon passiivisempi suhtautumisessaan kestävyteen ja kestävyys oli osana hänen toimintaansa ikään kuin siinä sivussa, ei aktiivisen kehittämisen seurauksena kuten matkailuyrittäjillä A ja B.

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ei ollut matkailuyritysten kestävä toiminnan pääasiallinen päämäärä, mutta monet yritysten kestävästä toimintatavoista tukivat myös ilmastonmuutoksen hillitsemistä. Matkailuyritysten hillitsemistoimenpiteitä on tutkinut myös esimerkiksi Revel ym (2011) Iso-Britanniassa. Tutkimus paljasti, että suosituimpia hillitsemistoimenpiteitä yritysten keskuudessa olivat kierrätys ja jätteiden minimointi sekä energiaa vähentävät toimet, kuten lämmityksen ja laitteiden sammuttaminen sekä energian ja veden käytön seuraaminen. (Revel ym 2011.) Tutkimuksessani ilmastonmuutosta hillitseviä toimintatapoja olivat muun muassa kierrättäminen, polttoaineen kulutuksen vahtiminen ja muovin käytön välttäminen. Ainoastaan matkailuyrittäjä B kertoi suunnittelevansa myös ilmastonmuutoksen liittyvien hillitsemistoimenpiteiden käyttöönottoa. Hän kertoi esimerkiksi suunnittelevansa opetustoiminnan suurempaa mukaan ottamista toimintaansa ja yrityksensä hiilidioksidipäästöjen vähentämistä.

Lapin matkailun tulevaisuus

Matkailun asiantuntijoiden mukaan Lapin matkailun kehitys oli hyvin kasvupainotteista. Esille nousi varsinkin talvikauden oleminen kasvun rajoille. Kasvu nousi matkailun asiantuntijoiden puheessa suurimmaksi uhaksi, joka koski Lapin matkailua. Kasvussa nähtiin ongelmia esimerkiksi matkailun kestävyyskannalta. Matkailun asiantuntija A nosti esiin sen, kuinka Lapin matkailu paljon keskittynyt laajentamaan ja lisäämään lentoyhteyksien määrää. Hän näki jatkuvan kasvun ongelmallisena varsinkin taloudellisen kestävyysnäkökulmasta. Hänen mukaansa ulkomaalaisten sijoittajien siirtyminen Lappiin voisi vaikeuttaa paikallisten yrittäjien toimintaan. Matkailun asiantuntija B näki kasvun ongelmien sen sijaan kohdistuvan luonnon ja paikallisten yhteisöjen kantokykyyn. Ratkaisuna talvikauden kasvuun nähtiin ympärivuotisen matkailun kehittäminen. Matkailun asiantuntija A näki kesäkauden kasvattamisen taloudellisen kestävyyskannalta positiivisena, koska sen avulla saataisiin luotua uusia työpaikkoja. Matkailun asiantuntija B puolestaan nosti vahvemmin esiin myös ympärivuotisuuden kehittämisen ongelmat kuten paikallisten matkailuyrittäjien jaksaminen ja luonnon haavoittuvuuden.

Matkailun asiantuntija A painotti puheessaan huomattavasti enemmän taloudellista näkökulmaa, mikä ohjasi häntä kiinnittämään huomiota hyvin erilaisiin asioihin esimerkiksi ilmastonmuutoksen mahdollisuuksista puhuttaessa, kuin matkailun asiantuntija B. Matkailun asiantuntija A käytti hyvin paljon taloudellista sanastoa puheessaan kuten kuluttaja, sijoitukset, tuotteistus ja tuotepalvelut. Hän lähestyi matkailun kestävyttä taloudellisen kestävyysnäkökulmasta, sen sijaan matkailun ekologinen kestävyys ja sosiokulttuurillinen kestävyys eivät nousseet merkittävästi esille. Matkailun asiantuntija B puolestaan lähestyi matkailua hyvin erilaisesta näkökulmasta ja hän painotti puheessaan erityisesti kestävä kehityksen näkökulmaa. Tämä näkyi muun muassa siinä, että hän viittasi usein luonnon ja paikallisyhteisöjen kantokykyyn ja suhtautui huomattavasti kriittisemmin ympärivuotisuuden kehittämiseen, kuin matkailun asiantuntija A. Eroja matkailun asiantuntijoiden suhtautumisessa selittävät esimerkiksi heidän erikoistumisensa erityyppisiin aihealueisiin.

Ilmastonmuutos ei ollut matkailun asiantuntijoiden mukaan vielä kovin ajankohtainen aihe matkailun kehittämisessä, vaan huomio kiinnittyi enemmänkin juuri matkailun kasvattamiseen. Mahdollisia uhkia, joita matkailun asiantuntijat toivat esiin ilmastonmuutoksen yhteydessä, olivat muun muassa kuluttaja-asenteiden muutos ilmasto- ja ympäristötietoisemmiksi, mikä saattaisi vaikuttaa Lapin saavutettavuuteen. Varsinkin lentohäpeä nousi esiin varteen otettavana uhkana ja sen ratkaisemiseksi nähtiin lähimatkailun kehittäminen. Toinen merkittävä uhka oli lumettoman ajan muuttuminen ja Lapin talvipainotteinen markkinointi. Matkailun asiantuntija A kuitenkin totesi, että ilmastonmuutos tuo mukanaan enemmän mahdollisuuksia kuin uhkia Lapin matkailulle. Hän nimesi muun muassa Lapin puhtaan ilman ja luonnon sekä kylmemmän ilmaston mahdolliseksi myyntivalteiksi matkailussa ilmaston lämmitessä muualla maailmassa. Matkailun asiantuntija B puolestaan yhdisti ilmastonmuutoksen tuomat mahdollisuudet Lapin matkailun kestävyiden kehittämiseen.

Lopuksi

Lähdin tekemään työtäni sillä perusteella, että ilmastonmuutos on varmasti vaikuttanut suuresti matkailuyritysten toimintaan. Sain kuitenkin huomata, että ilmastonmuutos tuli esille hyvin vähän, jos yhtään matkailuyrittäjien toiminnassa. Suurin osa matkailuyrittäjistä koki ilmastonmuutoksen vähäisenä tai ei-ajankohtaisena uhkana toiminnalleen. Uskon matkailuyrittäjien suhtautumisen selittyvän osaksi sillä, että ilmastonmuutoksen aiheuttamat muutokset paikallisessa säässä ja luonnossa tulevat näkyviin vasta pidemmällä aikatahtimella. Matkailuyrittäjien toiminnassa ei ollut myöskään vielä otettu käyttöön sopeutumisstrategioita tai ilmastonmuutoksen hillitsemistoimenpiteitä. Ainoastaan yhdellä yrittäjistä oli aktiivisesti kehitteillä sopeutumis- ja hillitsemistoimenpiteitä. Myös matkailun asiantuntijoiden mukaan ilmastonmuutosta ei nähdä vielä ajankohtaisena uhkana Lapin matkailulle, vaan enemmänkin siinä nähdään mahdollisuuksia matkailun kehittämiseksi. Matkailuyrittäjien näkemät ilmastonmuutoksen uhat liittyivät konkreettisesti heidän toiminnassaan vaikuttaviin asioihin, kuten talvikauden lyhentymiseen ja talvipainotteisen markkinoinnin aiheuttamiin ongelmiin. Matkailun asiantuntijat puolestaan toivat esille laajempia kehityslinjoja, joita olivat esimerkiksi kuluttajien käyttäytymisessä ja asenteissa tapahtuvat muutokset.

Ilmastonmuutos ja sen merkityksen rakentuminen on jatkuvassa muutoksen tilassa. Puhuessaan ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista matkailuyrittäjät yhdistivät siihen erilaisia sanavalintoja ja vaikutuksia. Toisille ilmastonmuutos oli abstrakti ilmiö, jonka nähtiin tapahtuvan jossain kaukana. Jotkut puolestaan kokivat sen hyvinkin konkreettisena ilmiönä, jonka vaikutukset näkyivät omassa arjessa. Ilmastonmuutoksen puhettavat ohjasivat vahvasti matkailuyrittäjien reagoimista ilmastonmuutokseen. Esimerkiksi ekologista puhetapaa noudattava matkailuyrittäjä B pyrki aktiivisesti sopeutumaan ilmastonmuutoksiin vaikutuksiin, kun taas ilmastokestävää puhetapaa noudattava matkailuyrittäjä A ei nähnyt ilmastonmuutosta toimintaansa vaikuttavana tekijänä. Osallistujien puhettavat ovat hyvin subjektiivisia ja ne ovat muodostuneet heidän kokemustensa, arvojensa, maailmankatsomuksensa

ja saatavilla olevan tiedon perusteella sekä ympäröivän yhteiskunnan asettamien rajojen sisällä. Mikään puhetapa ei ole näin ollen toista parempi tai puolueettomampi. Tutkimuksessa esille tulleet puhetavat tarjoavat kuitenkin katsauksen siihen, minkälaisia puhetapoja matkailuyrittäjien keskuudessa käytetään ilmastonmuutoksesta ja, kuinka nämä puhetavat ohjaavat ilmastonmuutokseen suhtautumista. Mielenkiintoista olisi selvittää, tulevatko tutkimuksessani esille tulleet puhetavat näkyville myös suuremmassa mittakaavassa.

Tutkimukseni tarjoaa hyvin rajatun katsauksen Lapin matkailuun ja matkailuyrittäjien toimintaan. Pieni tutkimusaineisto tarjosi toisaalta mahdollisuuden keskittyä hyvin yksityiskohtaisesti matkailuyrittäjien toimintaan, mutta se rajasi myös tutkimuksen yleistettävyyttä. Ongelmia tutkimuksen teossa aiheutti lisäksi kerätyn aineiston hajanaisuus, joka osaltaan vaikeutti johtopäätösten tekemistä. Tulevaisuudessa olisi myös kiinnostavaa tutkia, mitä puhetapoja matkailun muut sidosryhmät, kuten matkailukeskukset, käyttävät puhuessaan ilmastonmuutoksesta ja, kuinka ne vaikuttavat matkailun kehittämiseen. Olisi myös mielenkiintoista tutkia tarkemmin, kuinka kestävästä kehityksestä ja kestävästä matkailusta puhutaan ja mitä merkityksiä siihen liitetään.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Haastattelut:

Matkailuyritys A, Luonto- ja elämysmatkailuyritys, haastattelu 20.3.2019

Matkailuyritys B, Luonto- ja elämysmatkailuyritys, haastattelu 23.4.2019

Matkailuyritys C, Luonto- ja elämysmatkailuyritys, haastattelu 21.3.2019

Matkailun asiantuntija A, haastattelu 27.9.2019

Matkailun asiantuntija B, haastattelu 1.10.2019

Tapaninen, S. (2019) Kenttämuistiinpanot. 6.3.-20.3.2019

Tutkimuskirjallisuus

Painamattomat lähteet

Asquith, J. (2020) The Spread Of Flight Shame In Europe—Is Greta Thunberg The Reason Why? Forbes.com. Viitattu: 13.1.2020.

Business Finland (2020) Kestävän matkailun periaatteet. Businessfinland.fi Viitattu 9.5.2020. URL: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/kestavan-matkailun-periaatteet/>

Heikinmatti, A. & Mehtonen J. (2019) *Kaupungistuminen ja ilmastonmuutos ovat megatrendejä, mutta miten ne vaikuttavat Lapin matkailuun? Nämä 4 ilmiötä näkyvät tulevaisuudessa*. Yle.fi. Viitattu: 15.4.2020. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-11075875>

Holopainen, H. (2018) *Brittimedia lyttää mustan Lapin – Laplandista tuli 'Crapland'*. Yle.fi Viitattu: 12.4.2020. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10520508>

Lapin liitto (2019) Infograafi: 10 faktaa Lapin matkailusta 2019. Viitattu: 20.10.2019. URL: <https://www.lapland.fi/fi/business-2/faktat-ja-tilastot/infograafi-10-faktaa-lapin-matkailusta-2019/>

Lapin liitto (2018) Infograafi 10 faktaa Lapin talvimatkailusta. Viitattu: 20.10.2019. URL: <https://www.lapland.fi/fi/business-2/faktat-ja-tilastot/infograafi-10-faktaa-lapin-talvimatkailusta/>

Perkkiö T. (2018) *Siirtykö ilmastoahdistus sanoista tekoihin vuonna 2019? Lentäminen saattaa olla häpeällistä.* Yle.fi Vierailtu 16.4.2020. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10573568>

Statement on Ethics. (2020) American Anthropological Association. Viitattu: 18.2.2020. URL: <https://www.americananthro.org/LearnAndTeach/Content.aspx?ItemNumber=22869&navItemNumber=652>.

Painetut lähteet

ACIA (2005) Arctic Climate Impact Assessment. *ACIA Overview report*. Cambridge, Cambridge University Press.

Adger, W., Dessai, S., Goulden, M., Hulme, M., Lorenzoni, I., Nelson, D., . . . Wreford, A. (2009). Are there social limits to adaptation to climate change? *Climatic Change*, 93(3): 335-354.

Alasuutari, P. (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere, Vastapaino

Allen, M.R., Dube, O.P., Solecki, W., Aragón-Durand, F., Cramer, W.,... and Zickfeld K., (2018). Framing and Context. Teoksessa: Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R.,...and T. Waterfield (toim.) *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*. In Press: 51-82.

- Anshelm, J. & Hultman, M. (2015) Discourses of Global Climate Change: Apocalyptic framing and political antagonisms. New York, Routledge
- Bansal, P. & Roth, K. (2000). Why Companies Go Green: A Model Of Ecological Responsiveness. *Academy of Management Journal*, 43(4):717-736.
- Barnes, J. & Dove, M. R. (2015). *Climate cultures: Anthropological perspectives on climate change*. New Haven, Yale University Press.
- Beaumont, N. (2014). Climate Change and Sustainable Tourism: Carbon Mitigation by Environmentally Certified Tourism Enterprises. *Tourism Review International*, 17(3): 161-177.
- Becken, S. & Hay, J. E. (2007) *Tourism and climate change: Risks and opportunities*. Clevedon, Buffalo Channel View Publications.
- Bennett, J. W. (2005) *The ecological transition: Cultural anthropology and human adaptation*. New Brunswick (N.J.), Aldine Transaction
- Brondizio, E, Adams, R & Fiorini, S (2017) History & scope of environmental anthropology. Teoksessa: Kopnina, H., & Shoreman-Ouimet, E. (2017). *Routledge Handbook of Environmental Anthropology*. London, Routledge:10-30.
- Burns, G. L. (2004). Anthropology and Tourism: Past Contributions and Future Theoretical Challenges. *Anthropological Forum*, 14(1): 5-22.
- Bushell, R. & Simmons, B. (2013) Facilitating Sustainable Innovations for SMES in the Tourism Industry. Teoksessa: Reddy, M. V. & Wilkes, K. (toim.) *Tourism, climate change and sustainability*. London, Routledge: 42-57.
- Calgaro, E., Lloyd, K. & Dominey-Howes, D. (2014) From vulnerability to transformation: A framework for assessing the vulnerability and resilience of tourism destinations. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(3): 341-360.
- Cannon, T. & Muller-Mahn, D. (2010). Vulnerability, resilience and development discourses in context of climate change. *Natural Hazards* 55(3): 621-635.

Carrier, J. G. & Macleod, D. V. L. (2010) Chapter 1: Tourism, power and culture: Anthropological insights. Teoksessa: Carrier, J. G. & Macleod, D. V. L. (toim.). *Tourism, power and culture: Anthropological insights*. Bristol, Channel View Publications:3-19.

Cheer, J. M. & Lew, A. A. (2018) Understanding tourism resilience: Adapting to social, political and economic change. Teoksessa: Cheer, J. M. & Lew, A. A. (toim.) *Tourism, resilience and sustainability: Adapting to social, political and economic change*. New York, Routledge: 3-17.

Crate, S. A. & Nuttall, M. (2009) Introduction: Anthropology and Climate Change. Teoksessa: Crate, S. A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and climate change: From encounters to actions*. Walnut Creek, Left Coast Press:9-37.

Crate, S.A. & Nuttall, M. (2016) Introduction: Anthropology and Climate Change. Teoksessa: Crate, S.A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and Climate Change: From Actions to Transformations*. Second edition. New York, Routledge: 11-33.

Dewhurst, H. & Thomas, R. (2003). Encouraging Sustainable Business Practices in a Non-regulatory Environment: A Case Study of Small Tourism Firms in a UK National Park. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(5): 383-403.

Elsasser, H. & Bürki, R. (2002). Climate change as a threat to tourism in the Alps. *Climate Research*, 20(3):253-257.

Etkin, D. & Ho, E. (2007). Climate Change: Perceptions and Discourses of Risk. *Journal of Risk Research: Special Issue: 'Risk Communication and Risk Response: Learning the Lessons'*, 10(5): 623-641.

Fleming, A., Vanclay, F., Hiller, C. & Wilson, S. (2014). Challenging dominant discourses of climate change. *Climatic Change*, 127(3-4): 407-418.

Fredman, P. & Tyrväinen, L. (2010). Frontiers in Nature-Based Tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 10(3): 177-189.

- Foucault, M. (2010). *Seksuaalisuuden historia: Tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. 2. uudistettu painos. Suomentanut Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus. Ranskankielinen alkuperäisteos: *Histoire de sexualite*. 1976-1984.
- Füssel, H. (2007). Vulnerability: A generally applicable conceptual framework for climate change research. *Global Environmental Change*, 17(2):155-167.
- Garay, L. & Font, X. & Jones, S. (2014). Sustainability motivations and practices in small tourism enterprises in European protected areas. *Journal of Cleaner Production* 137 (2016): 1439-1448.
- Gifford, R., Kormos, C. & McIntyre, A. (2011). Behavioral dimensions of climate change: Drivers, responses, barriers, and interventions. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 2(6): 801-827.
- Granderson, A. A. (2014). Making sense of climate change risks and responses at the community level: A cultural-political lens. *Climate Risk Management*, 3(C): 55-64.
- Green, D. (2009) Opal Waters, Rising Seas: How Sociocultural Inequality Reduces Resilience to Climate Change among Indigenous Australians. Teoksessa: Crate, S. A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and climate change: From encounters to actions*. Walnut Creek, Left Coast Press: 218-227.
- Gould, J. (2016) Refleksiivisyyden poluilla: Epistemologisesti radikaalin yhteiskuntatieteen puolustus. Teoksessa: Gould, J. & Uusihakala, K. (toim.). *Tutkija peilin edessä: Refleksiivisyys ja etnografinen tieto*. Helsinki, Gaudeamus: 7-31.
- Granquist, S. M. & Nilsson, P. Å. (2013). The wild north: Network cooperation for sustainable tourism in a fragile marine environment in the arctic north. *New Issues In Polar Tourism*, 123-132.
- Gössling, S. (2018). Tourism, tourist learning and sustainability: An exploratory discussion of complexities, problems and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(2): 292-306.

- Gössling, S. & Hall, C.M. (2008). Swedish Tourism and Climate Change Mitigation: An Emerging Conflict? *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8(2): 141-158.
- Hall, C. M., Müller, D. K. & Saarinen, J. (2009). *Nordic tourism: Issues and cases*. Bristol, Channel View Publications.
- Henshaw, A. (2016) *Fostering Resilience in a Changing Sea-Ice Context: A Grant Maker's Perspective*. Teoksessa: Crate, S.A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and Climate Change: From Actions to Transformations*. Second edition. New York, Routledge:281-300.
- Haanpää, S., Juhola, S. & Landauer, M. (2015). Adapting to climate change: Perceptions of vulnerability of down-hill ski area operators in Southern and Middle Finland. *Current Issues in Tourism*, 18(10): 966-978.
- Hajer, M. (2006) Doing discourse analysis: coalitions, practices, meaning. Teoksessa: Birk, M. & Metze, T. (2006) *Words matter in policy and planning: Discourse theory and method in social sciences*. Utrecht, Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap:65-74.
- Hajer, M. & Versteeg, W. (2005) A decade of discourse analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 7(3): 175-184.
- Hajer, M. (2002) Discourse analysis and the study of policy making. *European Political Science*. 2:61-65.
- Hall, C.M. & Gössling S. & Scott, D. (2015) Tourism and sustainability: An introduction. Teoksessa: Gössling, S., Hall, C. M. & Scott, D. (toim.). *The Routledge handbook of tourism and sustainability*. Abingdon, Oxon, Routledge: 1-12.
- Hall, C.M. (2006) New Zealand tourism entrepreneur attitudes and behaviours with respect to climate change adaptation and mitigation. *Innovation and Sustainable Development*, 1(3):229-237.

- Hall, C.M. & Higham, J.E.S. (2005) Making Tourism Sustainable: The Real Challenge of Climate Change. Teoksessa: Hall, C.M. & Higham, J.E.S. (toim.) *Tourism, Recreation and Climate Change*. Clevedon, Channel View Publications: 301-307.
- Heyl, B. (2001). Ethnographic interviewing. Teoksessa: Atkinson, P., Coffey, A., Delamont, S., Lofland, J., & Lofland, L. (toim.) *Handbook of ethnography*. London, SAGE Publications: 369-383.
- Holden, A. (2005) *Tourism studies and the social sciences*. London, Routledge.
- Holmes, J. T. (2010) Tourism and the Making of Ethnic Citizenship in Belize. Teoksessa: Carrier, J. G. & Macleod, D. V. L. (toim.). *Tourism, power and culture: Anthropological insights*. Bristol, Channel View Publications: 153-173.
- Hopkins, D. & Maclean, K. (2014). Climate change perceptions and responses in Scotland's ski industry. *Tourism Geographies: Managing and Adapting to Global Change in Tourism Places*, 16(3): 400-414.
- Jaspal, R., Nerlich, B. & Cinnirella, M. (2014). Human Responses to Climate Change: Social Representation, Identity and Socio-psychological Action. *Environmental Communication*, 8(1): 110-130.
- Jenkins, L.T. (2011) Transcending the Adaptation/Mitigation Climate Change Science Policy Debate: Unmasking Assumptions about Adaptation and Resilience. *Weather, Climate and Society* (3): 238-248.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suominen E. (2017) *Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suominen, E. (toim.). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere, Osuuskunta Vastapaino: 21-41.
- Jokinen A. & Juhila K. (2017) *Valtasuhteiden analysoiminen*. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suominen, E. (toim.). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere, Osuuskunta Vastapaino: 63-84.

Kaján, E. (2013) *Community perceptions to climate change in Finnish Lapland: Examining vulnerabilities and adaptive responses to the changing characteristics of Arctic tourism*. Oulu, University of Oulu.

Kaján E., Tervo-Kankare, K. & Saarinen, J. (2014) Cost of Adaptation to Climate Change in Tourism: Methodological Challenges and Trends for Future Studies in Adaptation. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(3): 311-317.

Kaján E., Tervo-Kankare, K. & Saarinen, J. (2014) Cost of Adaptation to Climate Change in Tourism: Methodological Challenges and Trends for Future Studies in Adaptation. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(3): 311-317.

Klepp, S. & Chavez- Rodriguez, L. (2018) Governing climate change: The power of adaptation discourses, policies and practices. Teoksessa: Klepp, S. & Chavez-Rodriguez, L. (toim.) (2018). *A Critical Approach to Climate Change Adaptation: Discourses, Policies, and Practices*. New York, Routledge: 3-34.

Kopnina, H. & Shoreman-Quimet E. (2017) An Introduction to Environmental Anthropology. Teoksessa: Kopnina, H., & Shoreman-Quimet, E. (2017). *Routledge Handbook of Environmental Anthropology*. London: Routledge: 3-9.

Lazrus, H. (2009) The Governance of Vulnerability: Climate Change and Agency in Tuvalu, South Pacific. Teoksessa: Crate, S. A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and climate change: From encounters to actions*. Walnut Creek, Left Coast Press: 240-249.

Levy, R. I. & Hollan, D. W (2015) *Person-Centered Interviewing and Observation*. Teoksessa Bernarnd, Russell & Gravlee, Clarence (toim.) (2015) *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. Lanham, Rowman & Littlefield: 313- 342.

Lundmark, L. (2010) A Holiday on Ice on Hold? Nature- based Tourism and Climate Change in the nordic North. Teoksessa: Hall, C.M. & Saarinen, J. (toim.) *Tourism and change in polar regions: climate, environment and experience*. London, Routledge: 135-146.

- Macleod, D. (2010) *Power, Culture and the Production of Heritage*. Teoksessa: Carrier, J. G. & Macleod, D. V. L. (toim.). *Tourism, power and culture: Anthropological insights*. Bristol, Channel View Publications:64-89.
- Martens, P. & Chang, C. T. (2011) The Social and Behavioural Aspects of Climate Change: Linking Vulnerability, Adaptation and Mitigation. *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 3(1) Sheffield, Greenleaf Publishing in association with GSE Research: 1-10.
- Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse – Towards ‘responsustable’ tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111(PB):461-470.
- Meredith, M., Sommerkorn, M., Cassotta, S., Derksen, C., Ekaykin, A.,... and Schuur E.A.G. (2019) *Polar Regions*. Teoksessa: Pörtner, H.-O. Roberts D.C., Masson-Delmotte V., Zhai P., Tignor M.,... and Weyer N.M. (toim.) (2019) *IPCC Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*. In Press: 209-275.
- Morchain, D. (2018) Rethinking the framing of climate change adaptation. Teoksessa: Klepp, S. & Chavez-Rodriguez, L.(toim.). *A Critical Approach to Climate Change Adaptation: Discourses, Policies, and Practices*. New York, Routledge: 55-74.
- Moscardo, G. (2013) Social representations of climate change: Exploring the perceived links between climate change, the drive for sustainability and tourism. Teoksessa: Reddy, M. V. & Wilkes, K. (toim.) *Tourism, climate change and sustainability*. London, Routledge:24-42.
- Musante, K. (2015) Participant Observation. Teoksessa Bernarnd, R. & Gravlee, C. (toim.) *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. Lanham, Rowman & Littlefield:251-292.
- Nash, D. (2007) *The study of tourism: Anthropological and sociological beginnings*. London, Elsevier Science.

Nilsen, H. R. & Ellingsen, M. (2015). The power of environmental indifference. A critical discourse analysis of a collaboration of tourism firms. *Ecological Economics*, 109:26-33.

Neumann, R. P. (2005) *Making political ecology*. New York, Hodder Arnold.

Oliver-Smith, A. (2016) The Concept of Adaptation, Vulnerability, and Resilience on the Anthropology of Climate Change: Considering the case of Displacement and Migration. Teoksessa: Crate, S.A. & Nuttall, M. (toim.) *Anthropology and Climate Change: From Actions to Transformations*. Second edition. New York, Routledge:58-85.

Orlove, B. & Caton, S.C.(2009) Water as an Object of Anthropological Inquiry. Teoksessa: Hastrup, K. (toim.). *The question of resilience: Social responses to climate change*. Kööpenhamina, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: 31-47.

Peeters, P. & Bongaerts, R. (2015) The role of aviation in sustainable development of tourism. Teoksessa: Gössling, S., Hall, C. M. & Scott, D. (2015). *The Routledge handbook of tourism and sustainability*. Abingdon, Oxon, Routledge: 420-429.

Peeters, P. & Eijgelaar, E. (2014). Tourism's climate mitigation dilemma: Flying between rich and poor countries. *Tourism Management*, 40(Febr.):15-26.

Pelling, M. (2011) *Adaptation to climate change: From resilience to transformation*. London, Routledge.

Pestereva, N. M., Popova, N. Y. & Shagarov, L. M. (2012). Modern Climate Change and Mountain Skiing Tourism: The Alps and the Caucasus. *European Researcher*, 30: 1602-1617.

Pettenger, E. M. (2007) Introduction: Power, Knowledge and the Social Construction of Climate Change. Teoksessa: Pettenger, E. M. (toim.) *The Social Construction of Climate Change: Power, Knowledge, Norms, Discourses*. New York, Routledge: 1-23.

Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2019). Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Pink, S. (2015) *Doing sensory ethnography* (2nd ed.). London: Sage.

Qian, J., Wei, J. & Law, R. (2018). Review of critical discourse analysis in tourism studies. *International Journal of Tourism Research*, 20(4): 526-537.

Rapley, T. (2008). *Doing Conversation, Discourse and Document Analysis*. London: Sage Publications Ltd.

Rappaport, R. A. (1984) *Pigs for the ancestors: Ritual in the ecology of a New Guinea people*. (New, enlarged ed.). New Haven, Yale University Press.

Reddy M.V & Wilkes, K. (2013) Tourism and Sustainability: Transition to a Green Economy. Teoksessa: Reddy, M. V. & Wilkes, K. (toim.) *Tourism, climate change and sustainability*. London, Routledge: 3-23.

Revell, A., Stokes, D. & Chen, H. (2010). Small businesses and the environment: Turning over a new leaf? *Business Strategy and the Environment*, 19(5): 273-288.

Rival, L. (2009) The Resilience of Indigenous Intelligence. Teoksessa: Hastrup, K. (toim.). *The question of resilience: Social responses to climate change*. Kööpenhamina, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: 293-313.

Rixen, C., Teich, M., Lardelli, C., Gallati, D., Pohl, M., Pütz, M. & Bebi, P. (2011). Winter Tourism and Climate Change in the Alps: An Assessment of Resource Consumption, Snow Reliability, and Future Snowmaking Potential. *Mountain Research and Development*, 31(3):229-236.

Rowell, S. & Richins, H. (2013) Tourism Industry Responses to Climate Change in Hawaii. Teoksessa: Reddy, M. V. & Wilkes, K. (toim.) *Tourism, climate change and sustainability*. London, Routledge:58-78.

- Saarinen, J, Nepal, S & MacLean-Purdon, E. (2016) Introduction: Political ecology and tourism – concepts and constructs. Teoksessa: Saarinen, J. & Nepal, S. (2016). *Political ecology and tourism*. Abingdon, Oxon, Routledge:1-15
- Saarinen, J. & Varnajot, A. (2019). The Arctic in tourism: Complementing and contesting perspectives on tourism in the Arctic. *Polar Geography*, 42(2):109-124.
- Saarinen, J. & Tervo, K. (2006). Perceptions and adaptation strategies of the tourism industry to climate change: The case of Finnish nature-based tourism entrepreneurs. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 1(3):214-228.
- Schuldt, J. P., Konrath, S. H. & Schwarz, N. (2011). "Global warming" or "climate change"?: Whether the planet is warming depends on question wording. *Public Opinion Quarterly*, 75(1):115-124.
- Sejersen, F. (2009) Resilience, Human Agency and Climate Change Adaptation Strategies in the Arctic. Teoksessa: Hastrup, K. (toim.). *The question of resilience: Social responses to climate change*. Kööpenhamina, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: 218-244.
- Sievers, K. (toim.) (2019) *Lapin matkailustrategia 2020-2023*. Julkaisusarja A54/2019. Rovaniemi, Lapin liitto.
- Sherrieb, K. & Norris, E.H. (2009) Community Resilience and Health Outcomes in Mississippi Counties. Teoksessa: Hastrup, K. (toim.). *The question of resilience: Social responses to climate change*. Kööpenhamina, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: 70-87.
- Steward, J. H. (1997) *Basin-plateau aboriginal sociopolitical groups*. Salt Lake City, University of Utah Press.
- Stewart, E.J., Draper, D., & Johnston, M. (2005). A Review of Tourism Research in the Polar Regions. *Artic*, 58(4):383-394.

- Stronza, A. (2001). Anthropology of Tourism: Forging New Ground for Ecotourism and Other Alternatives. *Annual Review of Anthropology*, 30(1):261-283.
- Strauss, S. & Orlove, B. S. (2003). *Weather, climate, culture*. Oxford, Berg.
- Sutton, M. Q. & Anderson, E. N. (2010) *Introduction to cultural ecology* (2nd ed.). Lanham, Md., AltaMira Press.
- Taylor, S. (2013). *What is Discourse Analysis?*. London: Bloomsbury Academic.
- Tervo-Kankare, K., Kaján, E. & Saarinen, J. (2017) Costs and benefits of environmental change: tourism industry's responses in Arctic Finland. *Tourism Geographies*, 20(2): 202-223.
- Tervo-Kankare, K. (2012) *Climate change awareness and adaptation in nature-based winter tourism: Regional and operational vulnerabilities in Finland*. Oulu, University of Oulu.
- Tervo-Kankare, K. (2008). The Operational and Regional Vulnerability of Winter Tourism to Climate Variability and Change: The Case of the Finnish Nature-Based Tourism Entrepreneurs. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8(4): 317-332.
- Trawoger, L. (2014). Convinced, ambivalent or annoyed: Tyrolean ski tourism stakeholders and their perceptions of climate change. *Tourism Management*, 40:338-351.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) *Yhdessä enemmän – kestävää kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun: Suomen matkailustrategia 2019-2028 ja toimenpiteet 2019-2023*. Helsinki, Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto
- Van Rensburg, W. (2015). Climate Change Scepticism: A Conceptual Re-Evaluation. *SAGE Open*, 5(2):1-13.
- Walshe, R., Chang Seng, D., Bumpus, A. and Auffray, J. (2018). "Perceptions of adaptation, resilience and climate knowledge in the Pacific: The cases of Samoa, Fiji

and Vanuatu". *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 10(2):303-322.

Willerslew, R. (2009) Hunting the Elk by Imitating the Reindeer: A Critical Approach to Ecological Anthropology and the Problems of Adaptation and Resilience among Hunter-Gatherers. Teoksessa: Hastrup, K. (2009). *The question of resilience: Social responses to climate change*. Kööpenhamina, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab:271-292.

Whitmarsh, L. (2009). What's in a name? Commonalities and differences in public understanding of "climate change" and "global warming". *Public Understanding Of Science*, 18(4): 401-420.

Wyss, R., Abegg, B. & Luthe, T. (2014). Perceptions of climate change in a tourism governance context. *Tourism Management Perspectives*, 11:69-76.

Liitteet

Liite 1: Matkailuyrittäjien haastattelupohja

Haastattelurunko matkailuyrittäjille

Sara Tapaninen

Henkilötiedot:

Tausta

1. Miten yritys sai alkunsa?
 - a. liikeidea/ajatus?
2. Kuinka kauan toiminut alalla?
3. Ketä yrityksessä on mukana? Onko paljon työntekijöitä? Tekeekö itse vai alihankinta?
4. Minkälaisia aktiviteetteja tarjoaa?
5. Mihin aikaan sesonkikausi alkaa ja päättyy?
 - a. Mitkä asiat vaikuttavat kauden aloitukseen? (esim. miten viime syksynä)?
 - b. Milloin on vilkkainta?
6. Mistä maista tulee eniten asiakkaita?
 - a. Onko asiakkaiden ympäristökäyttäytymisessä tapahtunut muutosta?
 - i. vaativatko kestävyyttä?
 - ii. erot kotimaisten ja ulkomaisten matkailijoiden välillä?

Aktiviteetit

1. Onko aktiviteeteissa tai toiminnassa tapahtunut muutoksia?
 - a. Millaisia ja mistä syistä?
2. Mitkä ovat suosituimmat aktiviteetit?
3. Joudutaanko aktiviteetteja perumaan? Miksi?
 - a. Mitä teette, jos joudutte perumaan?
 - b. Miten asiakkaat suhtautuvat perumisiin?
4. Miten sää vaikuttaa aktiviteetteihin?
 - a. eläimiin?
 - b. asiakkaisiin?

Ilmastonmuutos

1. Mitä ilmastonmuutos sinulle tarkoittaa?
2. Mistä olette saaneet tietoa asiasta?
 - a. Saatteko tarpeeksi tietoa asiasta?
 - b. Millä tavalla tietoa pitäisi jakaa matkailuyrittäjille?
3. Onko ilmastonmuutos tullut esille työnteossa?
 - a. asiakkaiden kanssa?
 - b. toiminnassa?
 - c. eläinten kanssa?
4. Minkälaista on kestävä / ympäristöystävällinen matkailutoiminta?
 - a. Miten itse toimii ympäristöystävällisesti?
 - i. Estääkö joku toimivasta kestävästi? Mikä?
5. Tulevaisuuden suunnitelmat?
 - a. Vaikuttaako ilmastonmuutos toimintaasi tulevaisuudessa? Jos vaikuttaa miten?

Liite 2: Matkailun asiantuntijoiden haastattelupohja

1. Mitä Lapin matkailulle kuuluu?
 - a. Kävijämäärät?
 - b. Sesonkikausi?
 - c. vastuullisuus?
 - d. aktiviteetit?
 - e. luonto- ja elämysmatkailu?
2. Miten ilmastonmuutos tulee teistä vaikuttamaan Lapin matkailuun?
3. Mitä haasteita tai/ ja mahdollisuuksia se luo matkailulle?
 - a. eläimet?
 - b. revontulet?

- c. aktiviteettien?
- 4. Millä lailla ilmastonmuutos tulee näkymään Lapin matkailun kehittämisessä? Vai tuleeko?
 - a. Onko Lapin matkailun kehityssuunnitelmissa jo näkyvissä muutoksia ilmastonmuutoksen takia? Jos on niin mitä?
- 5. Mitä haasteita Lapin matkailussa näette tulevaisuudessa?
 - a. Koetteko ilmastonmuutoksen kuinka suureksi haasteeksi Lapin matkailulle?
 - i. Miten ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin voidaan vastata?
 - b. aikajänne
 - i. lähitulevaisuus/ pitempi aikajänne

Liite 3: Osallistujien suostumuslomake

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Osallistujan tiedot

Nimi _____

syntymäaika ja -paikka _____

Asuinpaikka _____

Yhteystiedot (sähköposti ja/tai puh. nro) _____

Harjoitustyön aihe sekä tekijät

Tutkimuksen kohteena on ilmastonmuutoksesta johtuvien poikkeuksellisten sääolosuhteiden vaikutus Lapin luonto- ja elämysmatkailuun. Halusin keskittyä tutkimuksessani matkailuun, koska se on yksi Lapin tärkeimmistä elinkeinoista ja kasvaa koko ajan ja se on myös erityisen herkkä ilmastossa tapahtuville muutoksille. Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella kokonaisvaltaisesti, minkälaisia muutoksia ilmastonmuutos on aiheuttanut tai aiheuttaa Lapin luonto- ja elämysmatkailussa ja kuinka matkailuyrittäjät varautuvat muutoksiin. Alustavat tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Millä tavalla ilmastonmuutos on vaikuttanut Lapin matkailuun? Kuinka siihen on varauduttu? Miten yritykset pyrkivät lievittämään oman toiminnan ilmastollisia vaikutuksia?

Nimi __Sara Tapaninen_____

Yhteystieto: _sara.tapaninen@hotmail.com, puh. 0442396367_

Voit myös ottaa yhteyttä kurssin vastuuhenkilöön Oulun yliopistossa:

Kulttuuriantropologian professori Hannu I. Heikkinen: hannu.i.heikkinen@oulu.fi

Aineistonkeruun eteneminen

Tutkimuksen tutkimusaineisto kerätään haastattelujen sekä osallistuvan havainnoinnin avulla. Haastattelujen kesto on noin 30-60 minuuttia ja haastattelut nauhoitetaan. Safarien havainnoiminen tulee riippumaan safarin pituudesta ja siihen osallistumisesta sovitaan erikseen tutkimukseen osallistuvien yritysten kanssa. Tulen myös mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään osallistuvaa havainnointia, esimerkiksi kiireapulaisen roolissa erikseen yrityksen kanssa sovittaessa. Havainnoinneista teen omia muistiinpanoja sekä pidän kenttäpäiväkirjaa.

Aineistonkeruuseen osallistuvan oikeudet

Jokaisella tutkimuksen aineistonkeruuseen osallistuvalla on oikeus anonymiteettiin eli kenenkään nimeä tai mitään muutakaan henkilökohtaista tietoa ei julkaista ilman osallistuvan henkilön kirjallista suostumusta. Haastattelutilanteessa haastateltavalla on oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin, joihin hän ei halua vastata. Osallistuvaa havainnointia ei tulla järjestämään ilman mukana olevien henkilöiden suostumusta. Osallistuvilla henkilöillä on myös oikeus saada mahdolliset oheismateriaalit, häntä itseään koskeva tutkimusaineisto, aineiston pohjalta syntyvä harjoitustyö ja mahdolliset tieteelliset julkaisut itselleen.

Tutkimukseen osallistuvalla on oikeus esiintyä omalla nimellään harjoitustöissä ja mahdollisissa tieteellisissä julkaisuissa. Osallistujat voidaan myös koodata (esim. H1, H2) tai heille voidaan keksiä nimet.

Annan suostumukseni haastatteluun

☐ Kyllä

☐ Ei

Annan suostumukseni havainnointiin

☐ Kyllä

☐ Ei

Annan suostumukseni valokuvaukseen ja videointiin

☐ Kyllä

☐ Ei

Nimeäni saa käyttää harjoitustöissä ja julkaisuissa

☐ Kyllä

☐ Ei

Haluan saada kopion tutkimusmateriaalin pohjalta syntyneistä harjoitustöistä ja julkaisuista

☐ Kyllä

☐ Ei

Annan suostumukseni aineiston tallentamiseen Kulttuuriantropologian oppiaineen opetus- ja tutkimusarkistoon *.

☐ Kyllä

☐ Ei

Osallistuvan allekirjoitus sekä nimenselvennys

Aika

Sara Tapaninen
Harjoitustyön/tutkielman tekijän allekirjoitus sekä nimenselvennys

Suostumus täytetään kahtena (2) kappaleena.

* Kulttuuriantropologian oppiaineen opetus- ja tutkimusarkisto (KAA) sijaitsee Oulun yliopiston Humanistisessa tiedekunnassa ja on osa Oulun yliopiston arkistoa. Arkistoon talletettua materiaalia voidaan luovuttaa sieltä tutkimus- ja opetuskäyttöön. Aineiston käyttäjän on määriteltävä käyttötarkoitus kirjallisesti ennen kuin hän saa aineistoja käyttöönsä, ja käyttöluvan voi myöntää ainoastaan oppiaineen pääedustaja eli kulttuuriantropologian professori. Aineiston käyttäjät veloitetaan käyttöehtositoumuksella noudattamaan arkiston käytösäntöjä, tietosuoja- ja tekijänoikeuslainsäädäntöä sekä erikseen annettavia ohjeita aineiston

käytöstä. Arkistoidussa materiaalissa henkilötiedot säilyvät, mutta mahdolliset opinnäytetyöt, raportit ja julkaisut anonymisoidaan aina, mikäli tutkimukseen osallistuja on näin halunnut.